

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE

MAĢISTRA DARBS

Valdes locekļu atbildība maksātnespējas procesā

4.semestra students

Leonīds Mohovikovs

Stud.apl. Im10072

Lekt. Mag.iur. Gaidis Bērziņš

Rīga, 2016

ANOTĀCIJA

Esošā tiesiskā regulējuma nepilnības un tiesu prakse nenodrošina pietiekamu un taisnīgu kreditoru interešu aizsardzību gadījumos, kad valdes locekļi neiesniedz savlaicīgi maksātnespējas procesa pieteikumu. Kapitālsabiedrības aktīvi bieži vien tiek izlietoti ieinteresēto kreditoru prasījumu apmierināšanai pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas. Reālie valdes locekļi izvairās no atbildības ar fiktīvo valdes locekļu iecelšanu.

Pētījums atklāj problēmas, kas izriet no nepienācīgas izpratnes par zaudējumu pierādīšanu grāmatvedības dokumentu nenodošanas gadījumos un par reālo valdes locekļu atbildību sakarā ar fiktīvajiem darījumiem un izvairīšanos no nodokļu nomaksas saistībā ar nepilnībām normatīvajā regulējumā.

Komercedarbības vides drošības uzlabošanas nolūkā tiek izvirzīti priekšlikumi ietvert normatīvajā regulējumā tiešo tiesību normu par civiltiesisko atbildību savlaicīgā maksātnespējas procesa pieteikuma neiesniegšanas gadījumā, novērst ieinteresētajām personām iespējas apmierināt savus prasījumus pirms maksātnespējas procesa uzsākšanas, novērst iespējas reālajiem valdes locekļiem izvairīties no atbildības pārliedot to uz fiktīvajiem valdes locekļiem.

atbildība

ieinteresētas personas

fiktīvais valdes loceklis

neto aktīvu vērtība

nodokļu saistības

ANNOTATION

Gaps in existing legal framework and courts' practise don't ensure an adequate and fair protection of interest of the creditors in cases where the directors don't submit a timely application for insolvency proceeding. Companies' assets often are used in favour of interested creditors' claims before the commencement of insolvency proceeding. The real directors avoid responsibility by fictive directors' appointment.

The study reveals the problems arising from inadequate understanding of the loss proving in case of non-delivery of accounting documents and the real directors responsibility related to the fictive transactions and tax evasion in connection with shortcomings in legal framework.

For the reason of business environment safety improving it is proposed to include in the legislation framework direct provision on civil liability in case of failure of timely submission of insolvency proceeding application, to prevent possibilities for interested persons to satisfy their claims before insolvency proceeding, to prevent possibilities of real directors to avoid responsibility by shifting it to the fictitious directors.

responsibility

interested person

fictive director

the net of asset value

tax liabilities

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads.....	5
1. Pienākums nodot mantu un dokumentus administratoram pēc juridiskās personas maksātspējas procesa pasludināšanas, pienākuma neizpildes sekas.....	6
2. Atbildīgais subjekts par dokumentu nenodošanu.....	9
3. Dokumentu nenodošana un zaudējumu nodarīšanas prezumpcija, cēloniskais sakars ar zaudējumu apmēru un atbildība.....	16
3.1. Zaudējumu nodarīšanas prezumpcija.....	16
3.2. Cēloniskais sakars ar zaudējumu apmēru un atbildība.....	35
4. Atbildība par maksātspējas procesa pieteikuma savlaicīgu neiesniegšanu.....	38
5. Valdes locekļu atbildība par nodokļu saistībām.....	50
Kopsavilkums	63
Izmantotas literatūras un avotu saraksts.....	66

IEVADS

Valdes locekļu atbildības jautājums aktualizējās 2014.gada beigās, kad likumdevējs pieņēma grozījumus “Maksātnespējas likumā” un likumā “Par nodokļiem un nodevām”. Administratoru celtas prasības par zaudējumu piedziņu no valdes locekļiem sakarā ar grāmatvedības dokumentu nenodošanu bieži tika noraidītas zaudējumu apmēra pierādīšanas grūtību dēļ. Šā iemesla dēļ maksātnespējas procesos no valdes locekļiem atgūto līdzekļu apmērs ir mazs¹, un tas nelabvēlīgi ietekmē kreditoru prasījumu apmierināšanu un tādēļ kreditori cieš zaudējumus. Likumdevējs, vēloties uzlabot uzņēmējdarbības vidi, pastiprināja valdes locekļu atbildību par grāmatvedības dokumentu nenodošanu administratoriem, ieviešot zaudējumu nodarīšanas prezumpciju.

Darba mērķis ir izpētīt jautājumus par valdes locekļu atbildību ar izzināšanas metodi un salīdzināšanas metodi izpētīt dažu Eiropas Savienības valstu tiesisko regulējumu.

Maģistra darbā tiek pētīta tiesu prakses saistība ar veiktiem grozījumiem Maksātnespējas likumā par grāmatvedības dokumentu nenodošanu, kā arī ieskicēti virzieni problēmu risināšanai. Latvijas uzņēmējdarbības vidē kļuva populāri gadījumi, kad parādnieka amatpersonas atsavina visus aktīvus un tad to pamet ar parādiem un dibina jaunas kapitālsabiedrības, tādēļ papildus tika izpētīts jautājums par valdes locekļu atbildību par savlaicīga maksātnespējas procesa pieteikuma neiesniegšanu un piedāvāti iespējamie risinājumi.

Papildus tika izpētīta situācija saistībā ar izmaiņām likumā Par nodokļiem un nodevām kopsakarā ar citu Eiropas Savienību valstu regulējumu nodokļu iekasēšanas jomā un izvērtēts jautājums par valdes locekļu personīgas atbildības atbilstību Satversmē garantētajām tiesībām uz īpašumu. Valstī ir nelabvēlīga tendence nodokļu iekasēšanas jomā sakarā ar ievērojamo tādu juridisko personu skaitu², kurām nav mantas, bet ir nenomaksāti nodokļu parādi.

Darba struktūra sadalīta trijos blokos: atbildība par grāmatvedības dokumentu nenodošanu; atbildība par savlaicīga maksātnespējas pieteikuma neiesniegšanu un valdes locekļu personīga atbildība par juridisko personu nodokļu saistībām.

¹ Latvijas Republikas Valsts kontroles 2015.gada 3.marta ziņojums Nr.2.4.1-5/2014; 7.lpp., Pieejams http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2014/2.4.1-5_2014/2.4.1-5_2014/revzin_mn_3mar2015.pdf [Aplūkots 12.04.2016.]

² Likumprojekta „Grozījumi likumā “Par nodokļiem un nodevām” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija) Pieejams <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/EB75F1CD6B5CDFF5C2257DA900470C22?OpenDocument> [Aplūkots 28.03.2016.]

1. PIENĀKUMS NODOT MANTU UN DOKUMENTUS ADMINISTRATORAM PĒC JURIDISKĀS PERSONAS MAKSĀTNESPĒJAS PROCESA PASLUDINĀŠANAS, PIENĀKUMA NEIZPILDES SEKAS

Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 70.panta otro daļu parādniekam ir pienākums *ar pieņemšanas un nodošanas aktu nodod administratoram visus organizatoriskos, personāla un grāmatvedības dokumentus, rīkojumus, izziņas, pārskatus un sarakstus, kā arī parādnieka zīmogu un spiedogu administratora noteiktajā termiņā.*³ Šī norma ar līdzīgu saturu bija ietverta arī iepriekšējos maksātnespējas procesus regulējošos normatīvajos aktos un ir pārņemta jaunajā likumā. Tomēr ir neskaidrības par to, kā dažos gadījumos būtu pareizi piemērot tiesību normu praksē. No analizējamās tiesību normas izriet, ka šāds pienākums ir tieši paredzēts parādnieka pārstāvim, savukārt par parādnieka pārstāvi personu ar lēmumu nosaka administrators atbilstoši Maksātnespējas likuma 68.pantam. Maksātnespējas likuma 68.panta pirmajā daļā ir uzskaitīti vairāki kritēriji, atbilstoši kuriem administratoram, izvērtējot personu lomu sabiedrībā, saikni ar sabiedrību un personu rīcībā esošo informāciju atzīt kādu personu par parādnieka pārstāvi. Pirmkārt par parādnieka pārstāvi atzīstami sabiedrības izpildinstitūcijas locekļi, tie ir valdes locekļi, kuriem pēc būtības jābūt vislabāk informētiem par sabiedrības darbību. Otrkārt, par parādnieka pārstāvi administrators ir tiesīgs atzīt citu izpildinstitūcijas locekli, tas varētu būt sabiedrības līgumiskais pārstāvis – prokūrists, komercpilnvarnieks arī atzīstams par parādnieka pārstāvi. Treškārt, par sabiedrības parādnieka pārstāvi administrators var atzīt pārraudzības institūcijas locekli, tas varētu būt sabiedrības padomes loceklis, ja sabiedrībai tika izveidota padome. Ceturtkārt, par sabiedrības parādnieka pārstāvi administrators ir tiesīgs atzīt dalībnieku (akcionāru), kuram ir lielākais balsu skaits, acīmredzot šajā gadījumā vērtējama šā dalībnieka kopējā ietekme uz sabiedrības lēmuma pieņemšanas procesu, ja šāds dalībnieks ir spējīgs izvirzīt savu kandidātu vai kandidātus valdē un panākt tā iecelšanu, iegūt valdes locekļu vairākumu, tad šādu dalībnieku būtu pamats uzskatīt par parādnieka pārstāvi. Bez tam mazās sabiedrībās, kuru apgrozījums nepārsniedz 800'000 euro gadā⁴, varētu būt gadījumi, kad valdes loceklim nav pietiekamu zināšanu finansēs, bet tas ir spējīgs organizēt un vadīt saimniecisko darbību izmantojot savas zināšanas un pieredzi kaut kādā vienā jomā, bet citās jomās šādu zināšanu trūkuma vai ierobežota laika dēļ tiek pieņemts darbinieks vai tiek slēgts līgums ārpakalpojumu sniedzējiem, bieži vien tas ir izplatīts saistībā ar grāmatvedības uzskaiti, kur ir nepieciešamas

³ Maksātnespējas likums, /zaudējis spēku 01.11.2010./

Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=166663> [Aplūkots 04.04.2015.]

⁴ Gada pārskatu likums, 54.panta otrā daļa, Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=66461> [Aplūkots 12.04.2016.]

plašas speciālas zināšanas grāmatvedības uzskaitē un spēja labi orientēties nodokļu tiesībās. Tādēļ ir gadījumi, kad nedz valdes loceklis, nedz padomes loceklis (ja tāda ir izveidota) vai dalībnieks nevar sniegt informāciju administratoram grāmatvedības jomā, kura ir nepieciešama sabiedrības mantas apzināšanai un darījumu izvērtēšanai. Gadījumos, ja starp sabiedrību, kura ir nonākusi maksātnespējā, ir izbeigtas darba attiecības ar grāmatvedi vai izbeigts ārpalpojumu līgums ar maksātnespējīgu sabiedrību parādu dēļ, valdes loceklim varētu būt stipri ierobežotas iespējas izpildīt likuma prasības nodot sabiedrības dokumentus administratoram, jo grāmatvedības uzskaitē mūsdienu sabiedrībā tiek izmantotas grāmatvedības uzskaites programmas un Latvijā ir ļoti daudz šo programmu, kas prasa speciālas iemaņas, lai varētu ar tām rīkoties un saprast, kā iegūt nepieciešamo informāciju no tām, ja iepriekš to veda algots darbinieks. Ja grāmatvedības uzskaites nodrošināšanai sabiedrībā tika izmantots ārpalpojumu sniedzējs, tad līguma izbeigšanas gadījumā ārpalpojumu sniedzējam nav tiesiska pienākuma nodrošināt maksātnespējīgās sabiedrības administratoru ar informāciju par sabiedrības darbību, nodot pirmatnējos dokumentus, sagatavot atskaites par veiktiem darījumiem, lai būtu iespējams administratoram izsekot notiekošo darījumu ķēdi un sasaistīt tos ar bilances aktīvu samazināšanu, izprast vai šie darījumi bija veikti parastas komercdarbības ietvaros vai šie bija tādi darījumi, ar kuriem parādniekam tika nodarīti zaudējumi un tos var būt ir pamats apstrīdēt. Lai risinātu jautājumu par grāmatvedības dokumentu nodošanu, administratoram būtu pamats izvērtēt iespēju noteikt par parādnieka pārstāvi papildus arī citas personas, kuras bija atbildīgas par grāmatvedības kārtošānu sabiedrībā. Tas ir nepieciešams sabiedrības maksātnespējas procesa efektīvas realizācijas nolūkā, jo bijušais valdes loceklis līdz sabiedrības atzīšanai par maksātnespējīgu, nevar nodot dokumentus, ja tie neatrodas viņa rīcībā un nevar ietekmēt bijušo darbinieku, lai tas nāktu atpakaļ uz vecu darba vietu, un attiecīgi sagatavotu nepieciešamo informāciju vai sagatavotu paskaidrojumus no finansiālā aspekta par darījumiem, kas tieši interesē administratorus un dod pamatu administratoram uzskatīt vai darījums ir noslēgts par atbilstošu cenu vai tomēr darījums ir acīmredzot zaudējumus nesošs vai vispār būtu uzskatāms par darbībām ar nolūku nobēdzināt mantu. Ja parādnieka pārstāvja statuss netiek noteikts šādām ar sabiedrību saistītām personām vai šāds statuss tiek apstrīdēts tiesā, tad tas liedz administratoram iespēju vērsties pret tām saistībā ar dokumentu nenodošanu.

No civiltiesiskā viedokļa valdes locekļa nespēja nodot sabiedrības dokumentus administratoram ir vērtējama kā likuma pārkāpums, jeb delikts, kura rezultātā administratoram ir ierobežotas iespējas noskaidrot patieso mantisko stāvokli sabiedrībā un izpildīt savu pienākumu pret kreditoriem - iesniegt tiem savu atzinumu par izvērtētiem darījumiem un iespējām atgūt Maksātnespējas likuma 93.pantā norādīto parādnieka mantu.

Atbilstoši likuma Par grāmatvedību 2.panta trešajai daļai par dokumentu saglabāšanu un grāmatvedības dokumentu kārtošanu kapitālsabiedrībās ir atbildīgs valdes loceklis, līdz ar to no vienas puses ir pamats prasīt atbildību no valdes locekļa, bet no otrās puses, ja valdes loceklim neatkarīgi no viņa brīvas gribas zudusi iespēja ietekmēt dokumentu nodošanu, tad tas būtu strīdīgs jautājums vai no valdes locekļa var prasīt atbildību par iespējamajiem zaudējumiem, jo jākonstatē, kāds ir zaudējumu apmērs un cēloniskais sakars ar zaudējumu apmēru. Ja valdes loceklis noslēdza darba līgumu vai līgumu par grāmatvedības pakalpojumu sniegšanu un ir apstākļi, ka parasti līgumi uz maksātnespējas pasludināšanas dienu ir izbeigti pēc pakalpojumu sniedzēja iniciatīvas, piemēram dēļ nesaņemtas samaksas par iepriekšējo periodu, tad diez vai būtu valdes loceklis vainojams, ja nevar iesniegt grāmatvedības dokumentus, kontu apgrozījumu pārskatus, norēķinus ar kreditoriem, finanšu pārskatu un t.t. Šādos gadījumos tieši vairāk ir atkarīgs no administratora rīcības, jo tam ir ar likumu piešķirtas tiesības noteikt citas personas un tad pašam no viņām prasīt informācijas iesniegšanu. Ja tiek izvēlēts vērsties pret valdes loekli, tad prasītājam jāpierāda zaudējumu apmērs, kuru parasti nevar noteikt, iekams nav izvērtēti visi darījumi un sabiedrībai piederošais mantas sastāvs. Ar mantas sastāvu parasti saprot visu sabiedrības aktīvu kopumu, bet ir problēma ar mantas novērtēšanu, lai varētu novērtēt zaudējumus, jo, piemēram, mantas sastāvā varētu būt prasījuma tiesības, bet nav zināms to sastāvs un to atgūšana varētu būt apgrūtināta vai laika gaitā kļuva neiespējama un tas apgrūtināta administratora iespēju noteikt zaudējumu apmēru. Šo situāciju nav iespējams atrisināt ar mantas atdošanas prasību, jo tas ir liettiesisks prasījums, tātad jānorāda konkrēta manta un kur tā atrodas.

Augstākās tiesas Civillietu departaments skatot civillietu SKC-101/2014 norādīja, ka *vairākos tiesu spriedumos ir atzīts, ka, lai gan dokumentu nenodošana administratoram ir uzskatama par prettiesisko darbību, tā pati par sevi nerada zaudējumus un nav konstatējams cēloniskais sakars starp dokumentu nenodošanu un zaudējumiem.*⁵

⁵ Augstākās tiesas Civillietu departamenta spriedums, lietas Nr.SKC-101/2014, pieejams www.at.gov.lv/files/files/skc-101-2014.doc, [aplūkots 04.04.2015.]

2. ATBILDĪGAIS SUBJEKTS PAR DOKUMENTU NENODOŠANU

Par mantas nodošanu Maksātnespējas likums viennozīmīgi uzliek pienākumu parādnieka pārstāvim, savukārt ar jaunā Maksātnespējas likuma pieņemšanu 72.¹ panta pirmajā daļā tika pastiprināta atbildība par dokumentu nenodošanu, tieši paredzot atbildību no kapitālsabiedrības valdes locekļiem. Tiesību norma paredz, ka *parādnieka - kapitālsabiedrības valdes locekļi solidāri atbild par zaudējumiem parādniekam, ja maksātnespējas procesa administratoram netiek nodoti parādnieka grāmatvedības dokumenti vai tie ir tādā stāvoklī, kas neļauj gūt skaidru priekšstatu par parādnieka darījumiem un mantas stāvokli pēdējos trijos gados pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas.*⁶ Gramatiski tulkojot šo normu nav konstatējama saikne starp sabiedrības valdes locekļa statusu un parādnieka pārstāvja statusu, līdz ar to veidojas pretruna starp Maksātnespējas likuma 72.¹ panta pirmo daļu ar šā likuma 68.panta pirmo daļu un 71.panta pirmo daļu. Sistēmiski tulkojot tiesību normas par dokumentu nodošanu, kopsakarībā ar atbildību valdes loceklim atzīstams, ka atbildīgs ir tāds valdes loceklis, kurš ir vienlaicīgi atzīts par parādnieka pārstāvi.

Gadījumos, ja valdes sastāvs ir mainījies, tad teorētiski būtu iespējams prasīt atbildību arī no iepriekšējiem valdes locekļiem par dokumentu nenodošanu, ja viņi nav spējīgi pierādīt dokumentu nodošanu jaunajai valdei. Tas izriet no likuma “Par grāmatvedību” otrā panta un 10.panta, kurš paredz dokumentu glabāšanas termiņus, līdz ar to, ja tagadējais valdes loceklis nevar nodot dokumentus dēļ tā, ka viņam nav nodevis dokumentus iepriekšējais valdes loceklis, tad administratoram ir tiesības iecelt par parādnieka pārstāvi arī iepriekšējo valdes locekli un prasīt dokumentu nodošanu vismaz par pēdējiem trim gadiem. Atbilstoši Komerclikuma 169.panta pirmajai daļai *valdes loceklim un padomes loceklim savi pienākumi jāpilda kā krietnam un rūpīgam saimniekam*⁷, šo iemeslu dēļ valdes loceklis nevarēs aizbildināties ar to, ka tas vairs nav valdes loceklis un tam būs pienākums iesniegt pierādījumus par dokumentu nodošanu jaunajai valdei, tas izriet no šā likuma panta trešās daļas – pienākums pierādīt, ka valdes loceklis rīkojas kā krietns un rūpīgs saimnieks. Pretējā gadījumā atbilstoši Komerclikuma 169.panta otrajai daļai valdes locekļiem būs solidāri jāatbild par zaudējumiem, ko tie nodarījuši sabiedrībai.

Šobrīd ir tikai sākusies veidoties tiesu prakse saistībā ar Maksātnespējas likuma grozījumiem un no nedaudzajiem pieejamiem tiesu spriedumiem redzams, ka gadījumos, kad bijušais

⁶ Maksātnespējas likums, spēkā ar 01.03.2015.

Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=214590> [Aplūkots 14.04.2015.]

⁷ Komerclikums, redakcijā uz 01.09.2014.

Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=5490> [Aplūkots 14.04.2015.]

valdes loceklis ignorē tiesu, tiesa apmierina administratoru pieteikumus un piedzen no valdes locekļiem zaudējumus pieteikto un atzīto kreditoru pamatparāda apmērā⁸.

Savukārt citā civillietā C33260115⁹, kuru izskatīja Rīgas rajona tiesa, administratora prasību apmierināja daļēji. Administrators cēla prasību pret diviem valdes locekļiem: pret personu B, kurš bija valdes loceklis un kādu laiku pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas atstāja valdi un tika iecelta valdē persona C, kurai attiecīgi tika nodoti ar pieņemšanas un nodošanas aktu grāmatvedības dokumenti. Atbilstoši spriedumā norādītajiem apstākļiem var pieņemt, ka persona C ir bezpajumtnieks, kurai arī tika nodoti dokumenti un tā kļuva par maksātnespējīgas komercsabiedrības īpašnieku. Administrators cēla prasību pamatojoties uz Maksātnespējas likuma 72¹.panta otro daļu¹⁰ pret abiem valdes locekļiem B un C, lūdzot solidāri piedzīt no atbildētājiem nodarītos zaudējumus atzīto kreditoru prasījumu pamatparāda 142'118,04 euro apmērā. Atbildētājs B norādīja, ka nodeva jaunajam valdes loceklim C visus grāmatvedības dokumentus un tiesa atzina, ka nav pamata apšaubīt grāmatvedības dokumentu nodošanu personai C. No tiesas sprieduma ir redzams, ka divus gadus pirms valdes nomaiņas Valsts ieņēmumu dienests veica nodokļu auditu un tika veikts nodokļu uzrēķins Ls 70'000 apmērā, kad valdē bija vienīgi persona B un šo faktu persona B tiesas sēdē neatspēkoja, tomēr pret reālo atbildētāju B prasību noraidīja, bet apmierināja pret personu C. Šāda tiesas sprieduma izpilde visticamāk nebūs sekmīga un rodas jautājums vai tāda tiesas spriešana varētu sasniegt Maksātnespējas likumā izvirzīto mērķi veicināt finansiālās grūtībās nonākušā parādnieka saistību izpildi. Šajā lietā Valsts ieņēmumu dienests veica ievērojamo nodokļu audita uzrēķinu, bet no tiesas sprieduma nevar saprast vai lietas materiālos atrodas audita pārskats un lēmums, jo tiem ir svarīga loma zaudējumu un personas B vainas izvērtēšanā, bet ir apgrūtināti sasaistīt ar dokumentu nenodošanas faktu un pēc satura tie ir divi dažādi prasījumi, t.i. viens par zaudējumu nodarīšanu saistībā ar nodokļu uzrēķinu, iespējams komercsabiedrība bija iesaistījiesies nodokļu izkrāpšanā, un otrs ir grāmatvedības dokumentu nenodošana, kā rezultātā ir grūtības pārbaudīt komercsabiedrības veiktos darījumus un atrast tās mantu. Tiesa izskatot lietu nosprieda noraidīt prasību daļā par zaudējumu piedziņu no personas B, jo tā nodeva grāmatvedības dokumentus "bepajumtniekam" personai C un pilnībā apmierināt pret personu C. Jautājumu par personas B vainu saistībā ar nodokļu uzrēķinu tiesa vispār neanalizēja, acīmredzot pieņemot, ka zaudējumi kreditoru pamatparāda apmērā ietver sevī arī zaudējumus no nodokļu uzrēķina.

⁸ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas spriedums civillietā Nr.C30444515 un Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas spriedums civillietā Nr.C31267215, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 29.02.2016.]

⁹ Rīgas rajona tiesas spriedums civillietā Nr.C33260115, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 16.03.2016.]

¹⁰ Maksātnespējas likums, Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 16.03.2016.]

Šajā lietā administratoram vajadzēja pievērsties personas B vainas izvērtēšanai saistībā ar nodokļu auditu, jo fiktīvi veiktie darījumi nodarīja zaudējumus ne tikai nodokļu uzrēķina apmērā, bet zaudējumi ir visu fiktīvo darījumu apmērs. Savukārt zaudējumu apmērs ir konstatējams ar revīzijas atzinumā norādītajiem darījumiem, kuru prettiesiskais mērķis radīt fiktīvo pievienotās vērtības apmēru konstatēts administratīvajā aktā. Maksātnespējas procesa lietās arī agrāk bija gadījumi, kad lai izvairītos no atbildības tika mainīta valde, kapitālsabiedrības daļas tika atsavinātas un grāmatvedības dokumenti tika nodoti jaunajam valdes loceklim “bezpajumtniekam” vai kādai personai, kuras dzīves vieta ir ārpus Eiropas Savienības. Līdz ar to administratoram, lai sekmīgi pierādītu valdes locekļu nolūku izvairīties no atbildības, nepieciešams analizēt maksātnespējas pazīmju parādīšanas posmu ar reālo valdes locekļu darbību posmu un vērtēt kādos apstākļos ir notikusi valdes maiņa, papildus nepieciešams izvērtēt jauno valdi, piemēram deklarēto dzīves vietu, no publiskajiem reģistriem pieejamo informāciju par personas mantisko stāvokli, lai pārliecinātos, ka valdes loceklis nav bezpajumtnieks. Cilvēka bezpajumtnieka stāvokļa pierādīšana ir diezgan apgrūtināta un ar iepriekšminētajiem informācijas iegūšanas veidiem var iegūt netiešus pierādījumus par faktiem. Parasti iepriekšējais īpašnieks un bijušais valdes loceklis nezin kam īsti tika pārrakstīta komercsabiedrība, kurš iesniedza dokumentus Komercreģistrā īpašuma tiesību un valdes maiņai un tas padara šaubīgu, ka pircējam bija patiesa interese iegādāties tam nepazīstamo komercsabiedrību, neveicot nedz tās juridisko, nedz finanšu pārbaudi, kas ir pretrunā ar vispārpieņemto komercsabiedrību pirkšanas pārdošanas procesu. Šo apstākļu kopums ar citiem pierādījumiem, piemēram, maksātnespējas pazīmju esamība pirms valdes maiņas, kases dokumentu nodošana ar tajā esošo skaidru naudu, nevis tās izlietojumu norēķiniem ar kreditoriem var izraisīt tiesas šaubas par valdes maiņas un kapitāldaļu īpašuma tiesību maiņas patiesajiem notikumiem. Fiktīvas valdes iecelšana notiek pēc faktiskās maksātnespējas iestāšanās un reālo valdes locekļu nodoms ir pārliecināt savu atbildību uz fiktīvajiem valdes locekļiem, lai izvairītos no pienākuma atbildēt par fiktīvajiem darījumiem, grāmatvedības dokumentu nodošanu, no kuriem administrators varētu iegūt pierādījumus par valdes locekļu parādiem komercsabiedrībai vai zaudējumu nodarīšanu. Analizējot tiesas spriedumu civillietā C33307514¹¹ ir redzams, ka tiesa atzina, ka pastāv pazīmes par kapitālsabiedrības pārdošanas darījuma fiktīvo raksturu, proti kapitālsabiedrības pārdošanu un valdes locekļu maiņu ar grāmatvedības dokumentu faktiski nodošanu. Tomēr, ievērojot to, ka tiesvedība notiek sacīkšu formā un, ja administrators nav apstrīdējis šo pieņemšanas un nodošanas aktu patiesīgumu, tad tiesa tos pati nevar izslēgt no pierādījumu sastāva. Civilprocesa likuma 178.panta pirmajā daļā noteikts, ka *lietas dalībnieks var apstrīdēt*

¹¹ Rīgas rajona tiesas spriedums civillietā Nr.C33307514, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 14.03.2016.]

*rakstveida pierādījumu patiesīgumu.*¹² Šā likuma panta ceturtnā daļa nosaka, ka *apstrīdētā rakstveida pierādījuma iesniedzējam jādod tajā pašā tiesas sēdē paskaidrojumi par to, vai viņš vēlas izmantot šo rakstveida pierādījumu vai arī lūdz to izslēgt no pierādījumiem un piektajā daļā nosaka, ka ja lietas dalībnieks vēlas izmantot apstrīdēto pierādījumu, tiesa, salīdzinājusi šo pierādījumu ar citiem lietā esošajiem pierādījumiem, lemj par tā izmantošanas pieļaujamību.*

Ar patiesīgumu jāsaprot objektīvās realitātes adekvāts atspoguļojums, t.i., rakstveida pierādījumā ietvertu ziņu atbilstība tiem faktiem vai notikumiem, kuri fiksēti šajā pierādījumā. Apstrīdot rakstveida pierādījuma patiesīgumu, tiek apstrīdēta tā saturošo ziņu atbilstība objektīvās realitātes faktiem vai apstākļiem.¹³ Administratoram, lai pierādītu sava prasījuma pamatojumu, tomēr vajag izvērtēt savas iespējas apstrīdēt šos neīstus pieņemšanas un nodošanas aktus, jo tas būs galvenais pierādīšanas jautājums, lai atzītu atbildētāja vainu un tiesa varētu apmierināt prasību. Ja par maksātnespējīgas komercsabiedrības valdes locekli kļūst ārzemnieks un par to reālo nolūku kļūt par tās valdes locekli ir pamatotas šaubas, tad administratoram ir lietderīgi pārbaudīt Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē informāciju par ārzemnieku, ja tas nav Eiropas Savienības pilsonis un kuram ieceļošanai Latvijas teritorijā nepieciešama derīga vīza. Šādas vīzas neesamība norāda, ka patiesībā persona pieņemšanas un nodošanas aktu parakstīšanas dienā nevarēja būt Latvijā, tādēļ arī nevarēja Latvijā pieņemt grāmatvedības dokumentus un tas apstiprinās, ka nav patiesi dokumentu pieņemšanas un nodošanas akti līdz ar to reālais valdes loceklis nevarēs izvairīties no atbildības.

Ja administrators atzīs prokūristu par parādnieka pārstāvi, tam arī tiesiskais pienākums nodot administratoram grāmatvedības dokumentus, gadījumā ja tie bija viņa rīcībā, tad tas apstākļi, ka prokūrists nav valdes loceklis vēl nav pietiekošs, lai tas neatbildētu par zaudējumiem, ja to apmēru varētu ticami novērtēt, bet administratoram būs nepieciešams konstatēt vainu un cēloņsakarību ar zaudējumiem, kas dod pamatu prasīt atbildību no prokūrista. Šāds secinājums izriet no Maksātnespējas likuma 68.panta pirmās daļas un 70.panta otrās daļas kopsakarā ar Civillikuma 2295.pantu, kas nosaka, ka *pilnvarniekam jādarbojas, izpildot viņam doto uzdevumu, ar lielāko rūpību, un viņš atbild pilnvarotājam par katru neuzmanību.* Ņemot vērā to, ka prokūru izdod komersants, tad prokūrists ir atbildīgs komersanta priekšā, kuru maksātnespējas procesa gadījumos pārstāv administrators, līdz ar to konstatējot, ka ar dokumentu nenodošanu kļūva neiespējami konstatēt mantas sastāvu, ja

¹² Civilprocesa likums, spēkā ar 01.03.1999., Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [Aplūkots 16.03.2016.]

¹³ Aivars Līcis, zinātniskais redaktors Prof. K.Torgāns, Prasības tiesvedībā un pierādījumi, Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2003., 62.lpp. [Aplūkots 16.03.2016.]

prokūrista rīcībā ir šie dokumenti vai pieeja grāmatvedības reģistriem, tad prokūrists būs atbildīgs par šo dokumentu nenodošanu un pēdējā bilancē norādīto aktīvu samazinājumu, bet nebūs iespējams piemērot prezumpciju par zaudējumu apmēru, kā tas ir iespējams pret valdes locekļiem. Gadījumos, ja valdes loceklis vai dibinātājs ietekmēs prokūrista rīcību ar nolūku izvairīties no dokumentu nodošanas administratoram, kuru mērķis varētu būt novērst prasības saistībā ar sabiedrības mantu vai zaudējumu nesošo darījumu apstrīdēšanu, tad prokūrists kļūst solidāri atbildīgs ar viņa rīcību ietekmējošo personu atbilstoši Komerclikuma 168.panta otrās daļas 2.teikumam, kas nosaka, *ja ir pamats saukt pie atbildības prokūristu vai komercpilnvarnieku, viņi atbild solidāri ar personu, kura izmantojusi savu ietekmi.*¹⁴ Prokūrists parasti bauda īpašu uzticību no sabiedrības valdes, prokūrists ir tiesīgs slēgt visa veida darījumus un varētu būt, ka prokūrists darbojas pilnīgi autonomi un pats pieņem lēmumus par darījumu slēgšanu komercdarbības ietvaros, tas liecina, ka starp valdi un prokūristu veidojas īpašas abpusēji uzticīgas attiecības un prokūrista rīcībā varētu būt svarīga informācija par dokumentu un mantu atrašanās vietu, tomēr prokūrists būs vairāk lojāls sabiedrības valdei nekā administratoram. Tādēļ, lemjot jautājumus par parādnieka pārstāvja statusa noteikšanu, valdes loceklim ir svarīgi arī šo statusu attiecināt uz prokūristiem.

Savukārt padomes loceklis, ja tas atzīts par parādnieka pārstāvi, būs arī atbildīgs par dokumentu nenodošanu pie nosacījuma, ka šie dokumenti ir padomes locekļa rīcībā. Padomes loceklim ir daudz vieglāk nekā valdes loceklim izvairīties no šā pienākuma, formāli paziņojot administratoram par dokumentu neesamību un tieši valdes locekļu atbildību par grāmatvedības, lietvedības organizāciju sabiedrībā, jo atbilstoši likuma “Par grāmatvedību” 2.panta trešajai daļai *par grāmatvedības kārtošānu un visu saimnieciskos darījumus apliecinošo dokumentu oriģinālu, kopiju vai datu attēlu saglabāšanu ir atbildīgs uzņēmuma vadītājs.*¹⁵ *Uzņēmuma vadītājs kapitālsabiedrībās ir valde,*¹⁶ līdz ar to primāri valde būs atbildīga par grāmatvedības dokumentu saglabāšanu un grāmatvedības ierakstu un reģistru kārtošānu. Tomēr padomes loceklim varētu piemērot atbildību, ja administratora rīcībā būs ticama informācija, ka padomes loceklim ir sabiedrības dokumenti, kuru tam varētu sniegt valdes loceklis vai prokūrists un apstākļi, ka šo dokumentu nenodošana rada maksātnespējīgai sabiedrībai zaudējumus, kā to paredz Komerclikuma 169.panta otrā daļa, *valdes un padomes locekļi solidāri atbild par zaudējumiem, ko tie nodarījuši sabiedrībai.*¹⁷ Šajā gadījumā

¹⁴ Komerclikums, redakcijā uz 01.09.2014.

Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=5490> [Aplūkots 14.04.2015.]

¹⁵ Likums “Par grāmatvedību”, Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=66460> [Aplūkots 01.03.2016.]

¹⁶ Turpat.

¹⁷ Komerclikums, redakcijā uz 01.09.2014.

Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=5490> [Aplūkots 14.04.2015.]

administrators saskarsies ar grūtībām, jo tam būs pienākums pierādīt zaudējuma apmēru un cēlonisko sakaru ar padomes locekļa darbību vai bezdarbību. Padomei ir piešķirtas tiesības sabiedrībā ar ierobežotu atbildību atstādināt līdz diviem mēnešiem valdes locekli no amata, bet akcionāru sabiedrībā tiesības iecelt un atsaukt valdes locekļus no amata¹⁸, līdz ar to padomes loceklis var ietekmēt valdes locekļa rīcību par labu dalībniekam, lai maksātnespējīgās sabiedrības administratoram nebūtu iespējas konstatēt apstrīdamus darījumus par labu dalībniekam, valdei vai padomei un tādēļ vērsties pret koncernā ietilpstošo uzņēmumu vai mātes uzņēmumu, valdes vai padomes locekļiem. Šādos gadījumos atbildība varētu iestāties, skatoties uz faktiskajiem apstākļiem caur Maksātnespējas likuma 68.panta un 70.panta otrās daļas un Komerclikuma normu prizmu. Administratoram būs jāpierāda, ka attiecīgi dokumenti ir padomes locekļa rīcībā, jo sabiedrības izpildinstitūcija ir valde, tādēļ primāri par dokumentu nodošanu ir atbildīga valde, bet, ja valdes loceklis atstāja amatu pirms maksātnespējas procesa ierosināšanas un vēl vairāk, padome nav iecēluši jauno valdi un dokumenti ir pie padomes locekļiem vai viņu kontrolē, tad padomes locekļiem būs tie jānodod administratoram.

Saskaņā ar Komerclikuma 137.panta trešo daļu *sabiedrības dalībnieks neatbild par sabiedrības saistībām*¹⁹, tomēr, ja valdes loceklis atstāja amatu krietnu laiku pirms maksātnespējas procesa ierosināšanas un dalībnieks nav iecēlis jauno valdes locekli sabiedrībā ar ierobežoto atbildību, tad visticamāk ziņas par sabiedrību vislabāk varētu sniegt tieši dalībnieks, kuram ir kontrole par sabiedrību, jeb pieder 50% un vairāk kapitāldaļu sabiedrībā. Bieži vien šādos gadījumos sabiedrības ir faktiski pārtraukušas savu darbību un ja iepriekšējais valdes loceklis sniegs ziņas administratoram, ka sabiedrības dokumenti palika sabiedrības juridiskajā adresē un viņš atstāja valdes amatu krietnu laiku pirms maksātnespējas procesa, tad administratoram labticīgi pildot savus pienākumus primāri būtu jāvēršas pie sabiedrības dalībnieka, lai noskaidrotu kur ir palikuši sabiedrības aktīvi un grāmatvedības dokumenti. Dalībnieks nevar nereaģēt un vienaldzīgi noraudzīties uz situāciju, kad sabiedrībai nav valdes, tādēļ dalībniekam būtu pienākums reaģēt un parūpēties par dokumentu saglabāšanu, kamēr nav iecelta jauna valde un pēc iecelšanas nodot tai dokumentus. Kaut Komerclikuma 210.pants²⁰ nosaka, ka valdes iecelšana ir dalībnieku sapulces kompetence īsti nenorādot vai tas ir tikai tiesības vai arī pienākums vai tomēr tas ir gan viens gan otrs, un tādēļ tas uzliek arī dalībniekiem pienākumu rūpēties, lai sabiedrībai būtu darboties spējīga valde.

¹⁸ Turpat.

¹⁹ Komerclikums, redakcijā uz 01.09.2014.

Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=5490> [Aplūkots 05.05.2015.]

²⁰ Turpat, 210.panta pirmās daļas 4.punkts

Dalībnieku bezdarbība neieceļot jauno valdi nevar būt par pamatu atbrīvot dalībnieku no pienākuma iesniegt tā rīcībā esošos dokumentus vai vispār tos iznīcināt, šādi dalībnieki nedrīkstētu izvairīties no pienākuma nodot administratoram dokumentus. Saskaņā ar Civillikuma 1415.pantu *neatļauta un nepieklājīga darbība, kuras mērķis ir pretējs reliģijai, likumiem vai labiem tikumiem, vai kura vērsta uz to, lai apietu likumu, nevar būt par tiesiska darījuma priekšmetu; tāds darījums nav spēkā*²¹. Šajā gadījumā valdes neiecelšana, dokumentu nenodošana administratoram vai dokumentu slēpšana, iznīcināšana, kuru mērķis ir kavēt vai apgrūtināt maksātspējas procesu, būtu pielīdzināma bezdarbībai, kuras nolūks ir pretējs likumam.

Pašas par sevi sabiedrības mantiskas attiecības ir nodalītas un sabiedrība neatbild par dalībnieka saistībām un otrādi. Tomēr šādos gadījumos dalībnieks nevar aizsegties ar Komerclikuma 137.panta trešo daļu – *dalībnieks neatbild par sabiedrības saistībām*²², jo šāds pienākums nav saistīts ar mantisko attiecību nodalīšanas jautājumu, bet ar pienākumu savlaicīgi iecelt darboties spējīgo valdi un līdz tam brīdim nodrošināt mantas un dokumentu saglabāšanu. Jāņem vērā, ka ja dalībnieki ir dibinājuši sabiedrību atbilstoši Komerclikumam, kas paredz sabiedrības dibināšanas kārtību, kurai personas pakļaujas, ja tās vēlas uzsākt komercdarbību ar nolūku gūt peļņu, līdz ar to darbības turpināšanai ir nepieciešama pastāvīgi darboties spējīga valde un dalībnieku pienākums būtu arī sekot līdz valdes darbībai, realizējot šo pienākumu pa tiešo vai izveidojot šim nolūkam padomi. Tieši dalībnieku kompetencē ir jautājumu izlemšana, ja sabiedrība saskaras ar grūtībām un tad dalībniekam jāpieņem lēmums par sabiedrības likvidāciju vai saimnieciskās darbības turpināšanu un nepieciešamiem pasākumiem maksātspējas atjaunošanai un ja sabiedrībai nav darboties spējīga valde, tad dalībniekam būtu nekavējoties jāizlemj par jaunas valdes iecelšanu, pretējā gadījumā dalībniekam būtu jāuzņemas pašam nodrošināt dokumentu un mantas saglabāšanas pienākumu.

²¹ Civillikums. CETURTĀ DAĻA. Saistību tiesības, 28.01.1937., stājies spēkā 01.03.1993., Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=90220>, [Aplūkots 05.05.2015.]

²² Komerclikums, 13.04.2000., stājies spēkā 01.01.2002. Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=5490> [Aplūkots 05.05.2015.]

3. DOKUMENTU NENODOŠANA UN ZAUDĒJUMU NODARĪŠANAS PREZUMPCIJA, CĒLONISKAIS SAKARS AR ZAUDĒJUMU APMĒRU UN ATBILDĪBA

3.1. Zaudējumu nodarīšanas prezumpcija

Ar Maksātnespējas likuma grozījumiem 2015.gada 1.martā stājās spēkā jauna tiesību norma, likumdevējs papildināja maksātnespējas procesa regulējumu ar 72.¹pantu, kurš noteica solidāru atbildību valdes locekļiem par grāmatvedības dokumentu nenodošanu administratoram vai ja nodotie grāmatvedības dokumenti ir tādā stāvoklī, ka nevar gūt skaidru priekšstatu par sabiedrības darījumiem un mantisko stāvokli par pēdējiem trim gadiem pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas.²³ Šī norma pēc sava sastāva dublē Komerclikuma 169.pantu ar tādu atšķirību, ka likumdevējs ievieša Maksātnespējas likuma 72.¹panta otrajā daļā prezumpciju par nodarīto zaudējumu apmēru nosakot, ka sabiedrības zaudējumi ir iesniegto un atzīto kreditoru prasījumu pamatsumma, bet piešķir tiesai tiesības vērtēt zaudējumus atkarībā no valdes locekļa ietekmes un samazināt zaudējumu atlīdzības apmēru. Komerclikuma 169.panta piemērošana uzliek apgriezto pierādīšanas nastu atbildētājam – valdes vai padomes locekļiem, proti viņiem ir pienākums pierādīt, ka tie rīkojas kā krietni un rūpīgi saimnieki, ja viņi to pierādīt nespēj, tad viņi kļūst solidāri atbildīgi par zaudējumu nodarīšanu. Administratoram šādos gadījumos ir jāpierāda valdes locekļu nodarītais zaudējumu apmērs un apstākļi, ka valdes locekļa rīcība bija pretēja saprātīgai komercdarbības praksei, kuras dēļ sabiedrība cieta zaudējumus, apstākļi, ka valdes locekļa rīcība nebija ļaunprātīga nedod tiesisko pamatu viņa atbrīvošanai no atbildības, jo valdes loceklis ir atbildīgs par katru, tostarp, vieglu neuzmanību. Atbrīvot no atbildības šādā gadījumā var tikai, ja valdes loceklis ir spējīgs pierādīt, ka tas rīkojas kā krietns un rūpīgs saimnieks, proti, nav pieļāvis pat vieglu neuzmanību. Augstākās tiesas Civillietu departamenta Senāts spriedumā SKC-101/2014 norādīja, ka *Komerclikuma 169.pantā nostiprināta valdes locekļa vainojamības prezumpcija, kuras atspēkošana ir valdes locekļa pienākums. Taču, lai minētā prezumpcija sāktu darboties, kas pierādīšanas pienākumu pārliet no prasītāja (administratora) uz atbildētāju (valdes locekli), prasītājam nepieciešams pierādīt zaudējumu esamību atbilstoši sacīkstes principam un vispārējiem Civilprocesa likuma noteikumiem, kas regulē pierādījumu iesniegšanu. Prezumpciju paplašina*

²³ Maksātnespējas likums, 26.07.2010., ar grozījumiem, kas stājās spēkā ar 01.03.2015.
Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=214590> [Aplūkots 05.05.2015.]

*piemērošana var novest pie viena procesa dalībnieka likumisko interešu nopietna aizskārums.*²⁴

Iepriekš vairākos spriedumos tiesas ir atzinušas, ka dokumentu nenodošana ir prettiesiska rīcība, bet tā pati par sevi nerāda zaudējumus un nav konstatējams cēloniskais sakars starp dokumentu nenodošanu un zaudējumiem.²⁵ Šādas tiesas nostājas administratoriem agrāk izraisīja grūtības atgūt to mantu, kas sabiedrībai bija norādīta sabiedrības bilanci kā aktīvi pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas, jo administratoram nav zināms šo aktīvu sastāvs un atrašanās vieta, izņemot to mantu, kas pakļauta reģistrācijai publiskajos reģistros. Šīs problēmas risināšanas nolūkā Ārvalstu investoru padome Latvijā, turpmāk FICIL, rekomendēja Latvijas likumdevējam pārņemt Nīderlandes Civilkodeksā esošo regulējumu par slēgta tipa komercsabiedrības valdes locekļu atbildību, kuru tā uzskatīja par pietiekami modernu un progresīvu un tā esošo normu iestrādāšana Maksātnespējas likumā varētu būt veids, kā atrisināt dokumentu nenodošanas problēmas. FICIL iesniedza Saeimā savu diezgan plašu Maksātnespējas likuma 72¹.panta redakcijas projektu, kurā tikai neliela daļa no piedāvāta tika pārņemta, turklāt piedāvāta tiesību norma tika ievērojami pārstrādāta. Nīderlandes Civilkodeksa 2:248.panta pirmā daļa paredz, ka katrs slēgta tipa sabiedrības valdes loceklis ir solidāri atbildīgs sabiedrības maksātnespējas gadījumos, ja sabiedrības mantas apjoms nav pietiekams, lai segtu visu kreditoru prasījumu, atbildības apjoms ir tieši iztrūkstošas mantas apjoms, proti kreditoru nesegto prasījumu apmērs. Atbildība iestājas tikai tad, ja valdes locekļi izpildīja savus pienākumus bez pienācīgas rūpības un ja tas ir galvenais cēlonis sabiedrības maksātnespējai.²⁶ Šā panta otrā daļa precīzē pirmo daļu atsaucoties un Nīderlandes Civilkodeksa 2:10.pantu, kura nosaka grāmatvedības uzskaites organizācijas kārtību, dokumentu glabāšanas termiņus, gada pārskata sagatavošanas termiņus. Nīderlandē grāmatvedības uzskaites normatīvo aktu neievērošanas gadījumā uzskatams, ka tas ir galvenais cēlonis maksātnespējas iestāšanai²⁷. Tātad tā ir prezumpcija sabiedrības maksātnespējas iestāšanas cēlonim. No tā var izdarīt secinājumu, ka grāmatvedības uzskaites normatīvo aktu neievērošanas gadījumā Nīderlandē valdes locekļi ir atbildīgi kreditoru priekšā par iztrūkstošas mantas apmēru kreditoru prasījumu segšanai, ja grāmatvedības uzskaites organizēšana atbilst likuma prasībām un

²⁴ Augstākās tiesas Civillietu departamenta Senāts spriedumā SKC-101/2014, Pieejams www.at.gov.lv [Aplūkots 04.04.2015.]

²⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojums lietās par darījumu apstrīdēšanu un zaudējumu piedziņu no parādnieka pārstāvjiem maksātnespējas procesu ietvaros; 49 lpp., Pieejams www.at.gov.lv/files/.../6.../Tiesu_prakses.../Maksatnespeja_06_05_2014.docx [Aplūkots 05.05.2015.]

²⁶ Dutch Civil code, Article 2:248, 1.daļa, pieejams <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm> [Aplūkots 04.03.2015.]

²⁷ Turpat

valdes locekļus nevar vainot nepienācīgā pienākumu izpildē, tad atbildība neiestājas. Papildus Nīderlandes Civilkodeksa 2:248.panta trešā daļa paredz, ka atbildība valdes loceklim neiestājas, ja tas var pierādīt, ka tas nav vainojams nepienācīgā pienākumu izpildē, tātad tiek vērtēts vai valdes loceklis ir vainojams. Turpretī Latvijas Maksātnespējas likuma jaunais regulējums neparedz administratoram izvērtēt zaudējumu apmēru saistībā ar grāmatvedības dokumentu nenodošanu, kurš būtu jāsedz valdes locekļiem, tas, protams, ievērojami atvieglos darbu administratoriem, bet teorētiski varētu radīt situāciju, kad no valdes locekļiem tiks prasīts lielāks zaudējumu atlīdzinājums nekā Nīderlandē, tas galvenokārt iespējams, kad administratoram izdodas atrast kādu sabiedrības aktīvu, piemēram, zemesgrāmatā sabiedrībai reģistrēto nekustamo īpašumu, kuru pārdodot izdodas, piemēram, segt pusi no kreditoru prasījumiem, bet tas neuzliek pienākumu administratoram to ņemt vērā un samazināt kopējo prasījumu summu par atrasto aktīvu vērtību. Tas, protams, nebūtu loģiski, administratoram prasīt lielāku atbildību valdes locekļiem par kopējo atzīto kreditoru prasījumu pamatparādu un tam būtu jāizvērtē prasījumi un ja kāda daļa no sabiedrības aktīviem ir atrasta bez parādnieku pārstāvju palīdzības, tad prasījumu summa būtu samazināma atbilstoši atrasta aktīva vērtībai, ja administrators to spēj izsecināt no sabiedrības bilances. Ja lieta jau ir ierosināta, tad administratoram būtu jāprecizē prasījuma apmērs, samazinot zaudējumu atlīdzības prasījumu atbilstoši atrasta aktīva bilances vērtībai, jo pretējā gadījumā administrators rīkotos ļaunticīgi – nepieciešama sabiedrības mantas daļa kreditoru prasījumu segšanai ir atgūta. Kaut Maksātnespējas likuma 72¹.panta otrā daļa to tiešā veidā nenorāda, tomēr ievērojot Maksātnespējas likuma 1.pantā noteikto mērķi - *veicināt finansiālās grūtībās nonākuša parādnieka saistību izpildi un ja iespējams, maksātnespējas atjaunošanu, piemērojot likumā noteiktos principus un tiesiskos risinājumus*, līdz ar to administratora prasījums pret sabiedrības valdes locekļiem būtu precizējams.²⁸ Nebūtu saprātīgi domāt, ka var atjaunot sabiedrības darbību, ja sabiedrības parādnieku pārstāvji nenodod tās grāmatvedības dokumentus, jo dokumentu nenodošana būtu tulkojama kā sabiedrības parādnieku pārstāvju nevēlēšanās sadarboties ar administratoru un tādējādi glābt savu komercsabiedrību un atjaunot tās saimniecisko darbību, tādēļ šādos gadījumos vienīgais maksātnespējas procesa mērķis ir pēc iespējas pilnīgāk apmierināt kreditoru prasījumus. No tā izriet, ka administratoram jāatgūst tas mantas iztrūkums, kurš ir nepieciešams kreditoru prasījumu pilnīgai segšanai un ne vairāk par atzīto kreditoru prasījumu pamatparāda apmēru. Tieši šādu principu rekomendēja ieviest FICIL savā tiesību normas piedāvājumā nosakot, *ka par parādniekam nodarīto zaudējumu apmēru tiek uzskatīts neto aktīvu vērtību samazinājums no brīža, kad*

²⁸ Maksātnespējas likums, 26.07.2010., ar grozījumiem, kas stājas spēkā ar 01.03.2015.
Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=214590> [Aplūkots 28.05.2015.]

*parādniekam bija pienākums iesniegt juridiskās personas maksātspējas procesa pieteikumu.*²⁹

Cits gadījums varētu būt, kad sabiedrība pārtrauca saimniecisko darbību, piemēram, pirms trim gadiem un nav iesniegts maksātspējas procesa pieteikums, proti sabiedrība ir pamesta, valdes loceklis atstāja amatu un dalībnieks vairs neinteresējas par savu finanšu grūtībās nonākošo sabiedrību, tad ir jautājums par tiem kreditoriem, kuru prasījums ir radies pirms trim gadiem un sabiedrības aktīvu izmaiņām par šiem trim gadiem, vai pamatlīdzekļu, krājumu, debitoru vērtība nedilst, tādēļ ka krājumiem zūd kvalitāte, pamatlīdzekļi morāli noveco, debitoru prasījumiem, iespējams, iestājies noilgums vai tie kļuva par bezcerīgiem. Šādos gadījumos valdes loceklis varētu atspēkot administratora prasību informējot, ka atstāja amatu un viņam nevar uzlikt par pienākumu rūpēties par svešu mantu un tas būtu jādara dalībniekam kā ieinteresētai personai. Šādos gadījumos arī nevar runāt par kreditora neuzmanību vai kādu apstākli, kas kaut kādā daļā attaisnotu atlīdzināmo zaudējumu samazinājumu, teorētiski valdes locekļa un dalībnieku savstarpējās attiecības nevar būt par pamatu samazināt kreditoram nodarīto zaudējumu apmēru, taisnības sajūta saka, ka būtu tomēr jāatbild dalībniekam neskatoties uz dalībnieku atbildības nošķiršanas teoriju, jo tieši dalībnieka kompetencē ir iecelt darboties spējīgu valdi, to nevar atzīt tikai par tiesībām tas arī ir pienākums. Šāds secinājums arī izriet no Civillikuma 1.panta, kas nosaka, ka *tiesības izlietojamas un pienākumi pildāmi pēc labas ticības.*³⁰

Citādi veidojas netaisnīga situācija, kad sabiedrība gūst peļņu un tiek maksātas dividendes dalībniekam, tad dalībnieks aktīvi piedalās sabiedrības darbībā apstiprinot finanšu gada pārskatus un lemjot jautājumu par peļņas sadali, bet tik līdz sabiedrība cieš zaudējumus tādā apmērā, ka saistības ievērojami pārsniedz tās aktīvus un tā nonāk līdz faktiskai maksātspējai, tad pēc likvīdas mantas atsavināšanas vairs neizrāda par to nekādu interesi. Pēc tam sabiedrība tiek pamesta likteņa varā un dalībnieks neparko neuztraucas, visas pretenzijas noraida, aizbildinoties ar sabiedrības un dalībnieka atbildības nošķiršanu. Šāda prakse nav attaisnojama un, ievērojot Satversmes regulējumu, ka valdes loceklim kā *ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Piespiedu darbs ir aizliegts.*³¹ Šādā gadījumā nevar uzskatīt, ka būtu taisnīgi sagaidīt, ka valdes loceklis turpinātu gādāt par sabiedrības dokumentu un mantas saglabāšanu

²⁹ Maksātspējas likuma darba grupas dokumenti, publiski nav pieejami [Aplūkots 18.03.2015.]

³⁰ Civillikums, Ievads, 08.11.1937., stājies spēkā 01.09.1992., pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=90224> [Aplūkots 22.05.2015.]

³¹ Satversme, 15.02.1922., stājies spēkā 07.11.1922., pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=57980> [Aplūkots 22.05.2015.]

pēc atkāpšanās no valdes locekļa amata un tādēļ pienākumu nodrošināt sabiedrības dokumentu saglabāšanu nevar uzņemties neviens cits kā dalībnieks un tad jāsecina, ka tieši dalībnieks būtu tā persona, kurai būtu pienākums gādāt par mantas saglabāšanu, ja sabiedrībai nav citu likumīgo pārstāvju un tad arī dalībniekam jāatbild par dokumentu nodošanu administratoram.

FICIL rekomendēja ieviest Maksātnespējas likumā solidāru atbildību valdes locekļiem par sabiedrības novešanu līdz maksātnespējai, ja tā iestājas trīs gadu laikā pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas³². Papildus FICIL Maksātnespējas likuma grozījumos piedāvāja ietvert atbildību par maksātnespējas procesa pieteikuma neiesniegšanu, šie divi priekšlikumi faktiski dublētu Komerclikuma 169.panta regulējumu, bet ar tādu atšķirību, ka tas risinātu jautājumu par kreditoriem nodarīto zaudējumu apmēru. Priekšlikumā tika paredzēts, ka zaudējumus veido maksātnespējas procesā atzītie kreditoru prasījumi, kurus nav iespējams segt parādnieka maksātnespējas procesa ietvaros.³³ Bez tam FICIL piedāvāja metodoloģiju zaudējumu apmēra noteikšanai kā parādnieka neto aktīvu vērtības samazinājumu no brīža, kad parādniekam bija pienākums iesniegt juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu. Vienlaicīgi aprēķinot neto aktīvu samazinājuma apmēru tika piedāvāts neņemt vērā blakus prasījumus, respektīvi, kreditoru blakus prasījumus, kuru dēļ mainās neto aktīvu vērtība. Tas bija inovatīvs piedāvājums, kura mērķis būtu nostiprināt komercdarbības vides drošumu, jo robežgadījumos valdes locekļiem, turpinot darboties valdē un slēdzot darījumus, būtu jāpadomā vai sabiedrībai nav iestājusies maksātnespēja, kuru dēļ viņiem pašiem varētu nākties atbildēt personīgi. Tas varētu būt efektīvs preventīvs pasākums, lai mainītu iepriekš iedibinātu praksi, ka valdes locekļi neatbild par dokumentu nodošanu un tiesas neatzīst zaudējumus, kuri radušies dēļ grāmatvedības dokumentu nenodošanas. Šādos gadījumos tiesai ir grūti pierādāma cēloņsakarība ar zaudējumiem, kas praksē noveda pie tā, ka administratoriem būtiski tika ierobežotas iespējas atgūt sabiedrības aktīvus.

Tomēr Saeima neakceptēja pilnīgu FICIL piedāvāto regulējumu un zaudējumu vērtības noteikšanai tika pieņemts, ka zaudējumi ir visu atzīto kreditoru prasījumi pamatparāda apmērā. Šeit ir saskatāma korelācija ar sabiedrības mantiskā stāvokļa izvērtējuma nepieciešamību un valdes locekļu atbildības riska samazināšanu gadījumos, ja sabiedrības saistības nepārsniedz tās aktīvus, tad grāmatvedības dokumentu daļējā nenodošana, kura noved līdz nespējai atgūt mantu tādā apmērā, lai segtu atzīto kreditoru prasījumus pamatparāda apmērā, nevajadzētu izraisīt valdes locekļu atbildību. Tas atbilst

³² Maksātnespējas likuma darba grupas dokumenti, publiski nav pieejami [Aplūkots 18.03.2015.]

³³ Turpat

korporatīvo finanšu izpratnei grāmatvedības un finanšu jomā un zināmā mērā saskan ar Maksātnespējas likuma regulējumu, kas bija spēkā līdz 2010.gada 31.oktobrim, kad stājies spēkā cits Maksātnespējas likuma regulējums, jo tas paredzēja maksātnespējas pazīmi – sabiedrības saistības pārsniedz tās aktīvus.³⁴

Ar jauniem Maksātnespējas likuma grozījumiem ir ieviesta zaudējumu nodarīšanas prezumpcija, noteikts zaudējumu apmērs, ka tas ir visu termiņā iesniegto un administratora atzīto prasījumu kopums pamatparāda apmērā.³⁵ Tas ļauj novērst gadījumus, kad administrators izvērtējot valdes locekļu rīcību iegūst netiešus pierādījumus, piemēram, no sabiedrības iepriekšējiem gada pārskatiem, publiskajiem reģistriem vai no Valsts ieņēmumu dienesta saņem ziņas par deklarētiem nodokļiem vai audita rezultātā atklāto un papildus aprēķinātiem nodokļiem, kas norāda uz valdes locekļu pārkāpumiem, bet grāmatvedības dokumentu trūkuma dēļ administratoram nav iespējams pierādīt zaudējumu apmēru.

Zaudējumu apmēra pierādīšana un cēloniskā sakara sasaiste ar valdes locekļa rīcību bija administratora pierādīšanas pienākums tiesvedībā, šo pienākumu realizēja civilprocesuālā kārtība, ievērojot sacīkstes principu, bet apstākļi, ka valdes loceklis nesniedz sev nelabvēlīgu informāciju nostādīja administratoru neizdevīgā situācijā. Dokumentu nenodošana tieši nodrošināja valdes locekļu aizsardzību pret administratora potenciālo prasību. Administratori, lai panāktu grāmatvedības dokumentu nodošanu vai piedzītu mantas nenodošanas rezultātā tās vērtības iztrūkumu, cēla kvazi prasības, jo parasti nebija zināms precīzi nedz sabiedrības mantas sastāvs, nedz tās uzskaites vērtība, nedz mantas atrašanās vieta. Prasības pamatojums nebija pietiekami caurskatāms un saprotams. Ievērojot tiesu nostāju, ka dokumentu nenodošana nerada zaudējumus, administratora kvazi prasība tika pamatota ar parādnieka pienākuma neizpildi un Maksātnespējas likuma uzlikto administratoram pienākumu pārņemt parādnieka mantu, atgūt debitoru parādus un veikt citas tiesiskas darbības parādnieka mantas atgūšanai. Prasības summas noteikšanai tika ņemta par pamatu pēdējā pieejama bilance un tajā norādīto aktīvu apmērs, kura samazinājumu atbildētājs varēja atspēkot iesniedzot tiesai pierādījumus par mantas samazinājuma pamatojumu, proti samazinājumu atbildētājs varēja pamatot tieši ar tiem pašiem grāmatvedības dokumentiem. Ja sabiedrībai bija debitori, tie ir sabiedrības prasījumi, kuru nenodošanas gadījumā tika liegts administratoram tos atgūt, parādnieka pārstāvja prettiesiskās rīcības dēļ un kuru neesamības dēļ administrators nevarēja celt prasības pret debitoriem. Neiedziļinoties debitoru prasījumu sastāva kvalitātē un

³⁴ Maksātnespējas likums, /zaudējis spēku 01.11.2010./
Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=166663> [Aplūkots 04.04.2015.]

³⁵ Maksātnespējas likums, spēkā ar 01.03.2015.
Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=214590> [Aplūkots 14.04.2015.]

ievērojot, ka pats valdes loceklis apstiprināja gada pārskatu, tādējādi tas atzina, ka debitoru parādi ir reāli atgūstami, tā rezultātā valdes loceklis kļūst par atbildīgu, lai izskaidrotu administratoram un tiesai debitoru prasījumu pamatojošo dokumentu nenodošanu saistībā ar sabiedrības gada pārskatu, jo veidojās pretrunas. No vienas puses ir debitoru parādi un te viņu vairs nav, atbildētājs to varētu pierādīt, ja tie tika samaksāti ar bankas kontu izrakstiem, bet ja atbildētājs – valdes loceklis to nevar vai nevēlas, tad tas kļūst atbildīgs par iztrūkuma atlīdzinājumu. Pamatlīdzekļu nenodošanas gadījumā valdes loceklim būtu jāatbild, kur tie ir palikuši, tās ir ķermeniskas lietas, ar kurām bija tiesīgs rīkoties sabiedrības valdes loceklis un pēc maksātnespējas procesa pasludināšanas parādnieka pārstāvim tās bija jānodod administratoram, tādēļ, ja lietas nav, tad parādnieka pārstāvis ir atbildīgs par lietas atsavināšanu vai iznīcināšanu un tam ir pienākums atlīdzināt tās vērtību sabiedrībai. Bieži vien ir gadījumi, kad sabiedrībai piederošās ķermeniskas lietas tiek norakstītas un grāmatvedības reģistros veikti izslēdzoši ieraksti, bet valdes loceklis nespēj paskaidrot, kur manta ir palikusi fiziski, arī valdes locekļi nevar izskaidrot kādēļ pēkšņi pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas tika izslēgti (norakstīti) vesels saraksts ar sabiedrības mantu, kaut iepriekšējos gados tādas darbības nav veiktas. Acīmredzot šeit būtu vietā jautājums vai valdes loceklis ir rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks vai tomēr šīs darbības liecina par mantas nobēdzināšanu vai mantas norakstīšanai šķietama mantas nederīguma dēļ ir sakars ar faktisko nolūku mantu noslēpt vai paturēt pašam vai izdarīt mantas dāvinājumu. Šādas administratoru prasības celšanas ievērojami noslogo tiesu, jo tiklīdz kāda mantas daļa tiek nodota administratoram, tad jāprecizē prasījums un atbildētājam jānodod laiks paskaidrojumu sniegšanai, tiek pārcelti tiesu sēžu datumi un tad atkal valdes loceklis nodod kādu mantas, dokumentu daļu un viss atkārtojas, kamēr valdes loceklis nodod visus grāmatvedības dokumentus vai tam vairs nav grāmatvedības dokumentu, lai aizstāvētos pret administratora celto mantas atgūšanas prasību. Likumdevēja veiktie grozījumi Maksātnespējas likumā par valdes locekļu atbildību par sabiedrības grāmatvedības dokumentu nenodošanu viennozīmīgi uzlabos tiesvedības procesa efektivitāti un atslogos tiesu no nevajadzīgas tiesu sēžu laika pārceļšanas. No tiesvedības procesa efektivitātes viedokļa ir nepieciešams atzīmēt, ka pierādījumi pusēm jāiesniedz līdz lietas izskatīšanas pēc būtības pabeigšanai un vēlāka pierādījumu iesniegšana lietā ir apgrūtināta, jo pusei ir uzlikts pienākums pamatot, kādēļ tā nevarēja iesniegt pierādījumus līdz tam.

Celto prasību pret valdes locekļiem par zaudējumu nodarīšanu administratoram jāpamato ar pierādījumiem atbilstoši Civilprocesa likuma noteiktajai kārtībai, bet ievērojot to, ka administratora rīcībā parasti nekādu dokumentu nav, administrators var iesniegt tikai

bankas kontu izrakstus, Valsts ieņēmumu dienesta nodokļu informācijas sistēmas izdrukas un no Uzņēmumu reģistra iegūto sabiedrības gada pārskatu. Vienā no spriedumiem Augstākās tiesas Civillietu departamenta Senāts paskaidroja, ka neskatoties uz dokumentu neesamību maksātnespējas procesā, *likumā nav norādīts, bet nevar izraisīt šaubas, ka kreditoru interešu aizsardzība īstenojama ciešā kopsakarā ar citiem Latvijas Republikas Satversmē un Civilprocesa likumā nostiprinātiem uzdevumiem, tostarp ikviena tiesību subjekta tiesību un taisnīguma principa stingru ievērošanu. Maksātnespējas administratora, kas darbojas attiecīgas komercsabiedrības vārdā, prasības pret tās valdes locekli ir izskatāmas, ievērojot sacīkstes principu tāpat kā citās civillietās un attiecīgi ievērojot abu pušu tiesības un intereses. Prezumpciju paplašina šā piemērošana var novest pie viena procesa dalībnieka likumisko interešu nopietna aizskārums.*³⁶ Tādējādi administratoram jāpierāda atbilstoši sacīkstes principam zaudējumu nodarīšana, iesniedzot tiesai pierādījumus, lai varētu sākt darboties valdes locekļu ievainojamības prezumpcija, kas pārliet pierādīšanas nastu no administratora uz valdes locekli. *Lai aprēķinātu nodarīto zaudējumu apmēru, jāvadās no zaudējumu atlīdzināšanas mērķa – nodrošināt pēc iespējas pilnīgāku tāda stāvokļa atjaunošanu, kāds būtu bijis, ja pārkāpums nebūtu noticis. Tādējādi varam uzskatīt, ka zaudējumus no grāmatvedības dokumentu nenodošanas vai nepilnīgas dokumentu nodošanas veido summa, kas nepieciešama, lai atjaunotu tādu maksātnespējīgās personas (parādnieka) mantisko stāvokli, kāds tai būtu bijis, ja valdes loceklis administratoram būtu nodevis visus grāmatvedības dokumentus. Taču, ja administratora rīcībā nav visu maksātnespējīgās personas grāmatvedības dokumentu, ir teju neiespējami spriest par to, kādi zaudējumi tiek nodarīti dokumentu nenodošanas dēļ. Tādēļ Maksātnespējas likuma 72.¹ panta otrā un trešā daļa paredz zaudējumu prezumpciju, kas tiesai ir saistoša, respektīvi, prezumētā zaudējumu summa ir uzskatāma par atlīdzināmiem zaudējumiem, iekams nav pierādīts pretējais.*³⁷

Parasti, lai būtu pamats prasīt atbildību no vainīga subjekta, ir nepieciešams konstatēt četrus priekšnoteikumus: 1) neatļauta darbība; 2) vaina vai vainojamība; 3) zaudējumu esamība; 4) cēloniskais sakars starp neatļautu darbību un zaudējumu esamību, saistot to ar atbildētāja vainojamo rīcību, jo *nejaušs zaudējums nevienam nav jāatlīdzina.*³⁸ No Maksātnespējas likuma 72¹.panta ir redzams, ka tā ir neatļauta darbība, kas nedod iespēju gūt priekšstatu un informāciju par sabiedrības darbību un slēgtajiem darījumiem pēdējo trīs gadu

³⁶ Augstākās tiesas Civillietu departamenta Senāts spriedumā SKC-101/2014,

Pieejams www.at.gov.lv [Aplūkots 04.04.2015.]

³⁷ Jurista vārds, 03.03.2015. Mg.iur. Evija Novicāne, Valdes locekļa atbildība par dokumentu nenodošanu maksātnespējas procesa ietvaros. Pieejams www.juristavards.lv [Aplūkots 05.03.2015.]

³⁸ Civillikums. CETURTĀ DAĻA. Saistību tiesības, 28.01.1937., stājies spēkā 01.03.1993., Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=90220>, [Aplūkots 05.05.2015.]

laikā. Līdz ar to, lai varētu spriest par valdes locekļa vainu, nepieciešams konstatēt dokumentu nenodošanu vai nepilnīgu dokumentu nodošanu, vai ka grāmatvedības dokumenti ir tādā stāvoklī, ka administrators nevar gūt skaidru priekšstatu par parādnieka darījumiem vai mantas stāvokli. Teorētiski problēmas var rasties, ja dokumenti ir nodoti daļēji un to var konstatēt veicot pilnu revīziju, administratoram būs jāizšķiras vai tas nevar gūt skaidru priekšstatu par sabiedrības aktīviem un saistībām nepareizi organizētas grāmatvedības uzskaites dēļ vai selektīvas grāmatvedības dokumentu nodošanas dēļ. Ja grāmatvedības dokumenti nav nodoti tikai selektīvi vai celt prasību pret valdes locekļiem pamatojoties uz Maksātnespējas likuma 72¹.pantu vai, ja finanšu pārskats ir sagatavots nepareizi, tad pamatojoties uz likuma Par grāmatvedību 2.pantu³⁹ un Komerclikuma 169.pantu⁴⁰, šajā gadījumā būs cita zaudējumu pierādīšanas nasta. Otrais jautājums ir, kādu dokumentu iztrūkuma dēļ administrators var secināt, ka viņam nodotie dokumenti neļauj gūt skaidru priekšstatu par parādnieka darījumiem un mantas stāvokli pēdējos trijos gados pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas. Domājams, ka nošķiršanas robežšķirtnei vajadzētu būt parādnieka mantas atgūšanas apsvērumiem. Respektīvi, Maksātnespējas likuma 72.¹ pantā paredzēta atbildība varētu būt piemērojama gadījumos, kad administratora rīcībā ir informācija, kas pirmsšķietami liecina par maksātnespējīgā subjekta tiesībām atgūt mantu (Maksātnespējas likuma 93. panta izpratnē), taču dokumentu neesamība liedz to darīt. Piemēram, ja uzņēmuma gada pārskatā norādīti aktīvi, kas administratoram netiek nodoti pēc maksātnespējas procesa pasludināšanas un kuru samazinājums nav izskaidrojams ar administratoram nodotajiem dokumentiem, ir pamats uzskatīt, ka administratoram nodotie dokumenti neļauj gūt skaidru priekšstatu par parādnieka darījumiem un mantas stāvokli.⁴¹ Līdz ar to, ja administrators nespēj iegūt no nodotiem dokumentiem informāciju par atsevišķajiem darījumiem, tad prasījums būtu ceļams, pamatojot to ar valdes locekļa atbildību par grāmatvedības uzskaites organizēšanu un dokumentu pienācīgas saglabāšanas nenodrošināšanu, tas ir krietna un rūpīga saimnieka pazīmju trūkums valdes locekļa darbībā.

Vainas esamība ir priekšnoteikums prasīt atbildību no personas, kura ir vainojama zaudējumu nodarīšanā. Latvijas tiesību literatūrā ir izteikts viedoklis, ka *prettiesiska rīcība nevar notikt bez personas vainas, tādēļ ir apšaubāma nepieciešamība izdalīt vainu kā*

³⁹ “Par grāmatvedību”, 14.10.1992., spēkā ar 01.01.1993.

Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=66460> [Aplūkots 28.05.2015.]

⁴⁰ Komerclikums, 13.04.2000., stājies spēkā 01.01.2002. Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=5490> [Aplūkots 05.05.2015.]

⁴¹ Jurista vārds, 03.03.2015. Mg.iur. Evija Novicāne, Valdes locekļa atbildība par dokumentu nenodošanu maksātnespējas procesa ietvaros. Pieejams www.juristavards.lv [Aplūkots 05.03.2015.]

*atsevišķu atbildības priekšnoteikumu*⁴² No otrās puses ne visos gadījumos vainīga persona ir saucama pie atbildības, jo svarīga ir vainīgas personas attieksme un cietušas personas rīcība vai cietušai personai pašai būtu iespējams paredzēt nelabvēlīgu seku iestāšanos un mazināt vai iespēju robežās novērst zaudējumus, tādēļ pareizāk būtu domāt par vainīgas personas vainojamību. *Raugoties no praktiskā viedokļa, nav būtiskas nozīmes, vai vaina tiek atzīta par patstāvīgu atbildības priekšnoteikumu vai prettiesiskas darbības nepieciešamu elementu. Respektīvi, abos gadījumos personas rīcības novērtējums veicams, pamatojoties uz objektīvi abstraktajiem kritērijiem, tas ir, vai zaudējumu nodarītāja rīcība ir objektīvi attaisnojama.*⁴³

Mūsu Komerclikuma 169.panta trešajā daļā noteikts, ka *valdes un padomes loceklis neatbild saskaņā ar šā panta otro daļu, ja pierāda, ka rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks.*⁴⁴ No tā izriet, ka Komerclikumā ir nostiprināta strikta atbildība, jo tā prezumē valdes locekļu vainu, kuru var atspēkot, iesniedzot pierādījumus, ka valdes loceklis ir rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks. Savukārt lasot Maksātnespējas likuma 72¹.panta pirmo daļu pirms šķietami var secināt, ka valdes locekļi ir atbildīgi neatkarīgi no vainas, jeb tā ir absolūta atbildība. *Panta pirmās daļas vārdiskā nozīme šķietami liecina par absolūto atbildību jeb atbildības pienākumu neatkarīgi no valdes locekļa vainas. Tomēr Maksātnespējas likuma 72.¹ panta ceturtā daļa (kas paredz tiesai tiesības samazināt atlīdzināmo zaudējumu summu, ņemot vērā valdes locekļa ietekmi uz dokumentu nenodošanas vai nepilnīgu dokumentu nodošanas apstākļiem) liek domāt, ka valdes locekļa vaina ir viens no vērā ņemamiem atbildības priekšnoteikumiem.*⁴⁵ Šobrīd tikai sākusies veidoties tiesu prakse un nevar paredzēt, kā tiesas vērtēs lemjot jautājumu par valdes locekļu atbildības samazināšanu, bet loģiski domājot, tiesai būtu pamats atbrīvot no atbildības tādu valdes locekli, kurš nav bijis faktiski atbildīgs par sabiedrības darbību, jo tas grāmatvedības dokumentus ir nodevis savam pēctecim. Turpretī, ja iepriekšējais valdes loceklis nav nodevis pienācīgā kārtā dokumentus savam pēctecim, tad nebūtu pareizi viņu atbrīvot no solidāras atbildības, jo ir grūti nošķirams atbildības pāriešanas moments un nedrīkst veidoties situācija, kad par valdes locekļu iekšējo attiecību nenokārtošanu būtu atbildīgs kāds cits subjekts vai vispār neviens nebūtu atbildīgs. Publiski ir pieejami tikai daži spriedumi, kuros tika vērtēts jautājums par jaunas valdes atbildību, būtiski atzīmēt, ka dažos spriedumos ir bīstama tendence noraidīt administratoru celto prasību par solidāru zaudējumu piedziņu no iepriekšējās valdes un apmierināt pret jauno, ja iepriekšējā

⁴² Torgāns K. Līgumu un deliktu tiesību problēmas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 132.-135. lpp.

⁴³ Jurista vārds, 03.03.2015. Mg.iur. Evija Novicāne, Valdes locekļa atbildība par dokumentu nenodošanu maksātnespējas procesa ietvaros. Pieejams www.juristavards.lv [Aplūkots 05.03.2015.]

⁴⁴ Komerclikums, 13.04.2000., stājies spēkā 01.01.2002. Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=5490> [Aplūkots 05.05.2015.]

⁴⁵ Jurista vārds, 03.03.2015. Mg.iur. Evija Novicāne, Valdes locekļa atbildība par dokumentu nenodošanu maksātnespējas procesa ietvaros. Pieejams www.juristavards.lv [Aplūkots 05.03.2015.]

valde var uzrādīt grāmatvedības pieņemšanas un nodošanas aktus par dokumentu nodošanu jaunai valdei, bet jaunā valde ir fiktīva un par to ir civillietās iesniegti pierādījumi, kas apstiprina aizdomas par iepriekšējās valdes centieniem izvairīties no atbildības.

Grozījumi Maksātnespējas likumā nevar pilnībā novērst problēmu ar grāmatvedības dokumentu nenodošanu, šādu problēmas esamību raksturo tiesas spriedums civillietā Nr.C33307514, maksātnespējas procesa administrators ir cēlis prasības pret valdes locekļiem saistībā ar grāmatvedības dokumentu nenodošanu, bet prasījuma sagatavošanas posmā administrators izvērtēja kredītiestāžu dokumentus, kurus tam bija iespējams iegūt kredītiestādēs, izmantoja bankas kontu izdrukās esošo informāciju par naudas līdzekļu izņemšanu skaidrā naudā vai pārskaitījumiem uz savu privāto kontu. Prasības uzbūves konstrukcijā administrators turpināja pieturēties ierastai praksei, tiek aprakstīta naudas līdzekļu izņemšana no komercsabiedrības norēķinu kontiem, kuru veica valdes loceklis un ievērojot, ka pēc maksātnespējas procesa pasludināšanas valdes loceklim ir pienākums dot norēķinu administratoram par naudas līdzekļu izlietojumu komercsabiedrības saimnieciskajai darbībai administrators ceļot prasību sagaida, ka valdes loceklis iesniegs pierādījumus par naudas līdzekļu izlietojumu. Ja dokumenti par naudas līdzekļu izlietojumu nav nodoti, tad tā ir tā zaudējumu summa, kuru valdes loceklim būtu jāatlīdzina. Pēc būtības administratoram vairs nav nepieciešams izvērtēt kredītiestāžu dokumentus, lai celtu prasību atbilstoši Maksātnespējas likuma 72¹.pantam⁴⁶, turklāt tas lieki apgrūtina lietas caurskatāmību, kas varētu arī ievirzīt lietas izskatīšanu nepareizā virzienā. Šādu situāciju raksturo šāds piemērs, SIA “ALFA AUTO SERVISS” administrators cēla prasību Rīgas rajona tiesā⁴⁷ pret personu C, administrators detalizēti norādīja konstatētus faktiskos apstākļus, ka no komercsabiedrības kontiem kredītiestādē ar debetkaršu palīdzību persona C noņēma no konta naudas līdzekļus 48’711,33 euro apmērā, persona C nav nodevusi administratoram grāmatvedības dokumentus. Prasību administrators pamatoja ar Maksātnespējas likuma 65., 72., 96.pantu un Civillikuma 2389., 2376.pantu un Komerclikuma 169.pantu un lūdza tiesu piedzīt 48’711,33 euro, kas samaksāti bez jebkāda pamata. Savukārt atbildētājs iesniedza tiesai paskaidrojumus un komercsabiedrības kapitāldaļu pārdošanas līgumu un aktīvu un dokumentu pieņemšanas nodošanas aktu kopijas. No šīm dokumentu kopijām izrietēja, ka komercsabiedrība sešus mēnešus pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas tika pārdota Krievijas valsts pilsonim, kurš dzīvo Krievijā un visi komercsabiedrības aktīvi un grāmatvedības dokumenti ir nodoti jaunam īpašniekam. Interesanti atzīmēt, ka kapitālsabiedrības nodošanas dienā aktā par kases

⁴⁶ Maksātnespējas likums, spēkā ar 01.03.2015.

Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=214590> [Aplūkots 18.03.2016.]

⁴⁷ Rīgas rajona tiesas spriedums civillietā Nr.C33307514, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 14.03.2016.]

grāmatas dokumentu nodošanu bija norādīts skaidrās naudas atlikums Ls 73'270,69 un kā paskaidroja atbildētājs, viņš izņēmtos no bankas konta naudas līdzekļus nodeva komercsabiedrības kasē, kura tad tika nodota jaunam īpašniekam. Komercsabiedrības naudas līdzekļi kā tādi komercsabiedrību pirkšanas un pārdošanas darījumos parasti nenotiek, jeb naudas līdzekļi netiek pārdoti. Varētu būt, ka minimālā apmērā naudas līdzekļi tiek atstāti komercsabiedrībā saimnieciskās darbības turpināšanai, bet parasti naudas līdzekļi tiek izlietoti pirms kapitāldaļu atsavināšanas vai nu dividenžu izmaksai, saistību segšanai pret dalībniekiem vai kreditoru prasījumu segšanai, piemēram, kredītiestādes izsniegta kredīta pilnai atmaksai. Šāds arguments, ka naudas līdzekļi tika nodoti jaunajam īpašniekam ir apšaubāms, tomēr tiesa tam nav pievērsusi uzmanību. Administrators vēlāk iesniedza prasības pieteikuma papildinājumus, jo konstatēja, ka naudas līdzekļi ir izņemti vēl no citas kredītiestādes konta, skaidrās naudas darījumi nav deklarēti Valsts ieņēmumu dienestā un administrators secināja, ka patiesībā naudas līdzekļus atbildētājs piesavināja. Administrators sniedza ziņas, ka atbilstoši Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes datiem jaunais īpašnieks no Krievijas ierasties nevarēja, jo tam nav izsniegtas derīgas vīzas un dokumentu nodošanas brīdī viņš nevarēja uzturēties Latvijā. Lietā bija iesniegts arī kreditoru prasījumu reģistrs un tiesa pievērsās Maksātnespējas likuma 72¹.panta izvērtējumam, atzina, ka tas attiecināms uz šo lietu, bet, neskatoties uz visiem lietā esošajiem faktiem, prasība tika noraidīta. Tiesa ir konstatējusi, ka atbildētājs ar tiesu izpildītāja starpniecību nodeva administratoram iepriekšminēto aktu kopijas par dokumentu un mantas nodošanu jaunajam īpašniekam, bet vērtējot šo dokumentu nodošanu, tiesa atzina, ka grāmatvedības dokumenti nav nodoti Maksātnespējas likuma 70.panta izpratnē. Izvērtējot visus apstākļus tiesa atzina, ka grāmatvedības dokumenti neļauj administratoram gūt skaidru priekšstatu par sabiedrības darījumiem, tādēļ sabiedrībai ir nodarīti zaudējumi pamatparāda apmērā 71'799,63 euro. Tiesa vērtējot personas C – vienīga valdes locekļa rīcību atzina, ka viņam bija tiesības rīkoties ar komercsabiedrības naudas līdzekļiem, lemt par naudas līdzekļu izlietojumu un rīkoties ar sabiedrības mantu, jo šādas pilnvaras izriet no Komerclikuma 221.panta⁴⁸. Tiesa secināja, ka kaut ir pierādīts, ka naudas līdzekļus izņēma atbildētājs, tomēr, tiesas ieskatā, nav pamata uzskatam, ka tieši atbildētāja rīcība ir bijusi zaudējumu rašanās pamatā. Neskatoties uz administratora norādi, ka visas pazīmes liecina, ka komercsabiedrības pārdošana un dokumentu nodošanas apstākļi norāda uz komercsabiedrības fiktīvo pārdošanu un atbildētāja centieniem izvairīties no atbildības un pat tiesa piekrita, ka dažas pazīmes par to pa tiešam liecina, bet tiesa norādīja, ka civilprocesuālajā kārtībā tā nevar veikt objektīvo izmeklēšanu un

⁴⁸ Komerclikums, Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 14.03.2016.]

pati vākt pierādījumus, norādot uz Civilprocesa likuma 10.pantā⁴⁹ nostiprināto pušu tiesību realizāciju sacīkstes formā. Tiesas ieskatā, par prasības apmierināšanu nevar kalpot vienīgi administratora šaubas par darījuma fiktīvo raksturu, bet ir nepieciešami nepārprotami pierādījumi. Tiesa norādīja, ka administrators nav apstrīdējis komercsabiedrības Pirkšanas līgumu Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā un citus atbildētāja iesniegtos dokumentus, līdz ar to tiesai nav pamata tos izslēgt no pierādījumiem. Civilprocesa likuma 127.panta pirmā daļa nosaka, ka *tiesības celt tiesā prasību, lai aizstāvētu savas aizskartās vai apstrīdētās civilās tiesības, ir personām, kurām ir civilprocesuālā rīcībspēja*. Nav saprotams kā administrators, tiesas ieskatā, varēja apstrīdēt komercsabiedrības Pirkuma līgumu, jo administrators nav darījuma pusē un netika aizskartas komercsabiedrības intereses ar tās kapitāldaļu atsavināšanu, līdz ar to administrators nevar kļūt par lietas dalībnieku. Visbeidzot tiesa atzina, ka ar atbildētāja iesniegto skaidras naudas pieņemšanas un nodošanas aktu par 104'254,79 euro nodošanu tika pierādīts fakts par naudas līdzekļu nodošanu komercsabiedrības jaunajam īpašniekam un valdes loceklim, atbildētājs ir pierādījis naudas līdzekļu esamību kasē lielākā apmērā, nekā tika konstatētais zaudējumu apmērs. Ievērojot to, ka administrators nav cēlis prasību pret jauno valdes locekli, bet atbildētājs nodeva dokumentus, tādēļ tam ir šķēršļi iesniegt tiesai citus pierādījumus par naudas izlietojumu, tiesa uzskatīja, ka prasība ir noraidāma. Šis lēmums nav pārsūdzēts apelācijas kārtībā un ir stājies spēkā.

No iepriekšminētā tiesas sprieduma var izdarīt secinājumus, ka valdes loceklis redzot faktisko maksātspējas esamību var "nodot" komercsabiedrības dokumentus citas valsts pilsonim, kurš nemaz nav lietpratējs komersanta nozarē, īsti var nezināt ar ko komercsabiedrība nodarbojas, reģistrēt to Komercreģistrā kā jauno valdes locekli un kapitāldaļu īpašnieku vai to pašu izdarīt pārreģistrējot komercsabiedrību uz bezpajumtnieka vārda un nodot tam grāmatvedības dokumentus, tādējādi atbrīvojoties no atbildības par grāmatvedības dokumentu nenodošanu. Šajā lietā faktu kopums norāda uz valdes locekļa – atbildētāja darbību, kuras patiesais nolūks ir atbrīvoties no atbildības un arī no pašas komercsabiedrības. Pirkuma līguma slēgšana ir darbības sastāvdaļa, kuras nolūks ir vispār atbrīvoties no jebkādas atbildības par komercdarbību, bet galvenais elements ir panākt valdes maiņu un tās reģistrāciju Komercreģistrā ar grāmatvedības dokumentu un atbildības nodošanu jaunajai valdei. Civillikuma 1415.pants nosaka, ka *neatļauta un nepieklājīga darbība, kuras mērķis ir pretējs reliģijai, likumiem vai labiem tikumiem, vai kura vērsta uz to, lai apietu*

⁴⁹ Civilprocesa likums, Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 14.03.2016.]

likumu, nevar būt par tiesiska darījuma priekšmetu; tāds darījums nav spēkā⁵⁰. Civilprocesa likuma 97.panta pirmā daļa nosaka, ka tiesa novērtē pierādījumus pēc savas iekšējās pārlicības, kas pamatota uz tiesas sēdē vispusīgi, pilnīgi un objektīvi pārbaudītiem pierādījumiem, vadoties no tiesiskās apziņas, kas balstīta uz loģikas likumiem, zinātnes atziņām un dzīvē gūtiem novērojumiem⁵¹. Visu faktu kopums ir pietiekams, lai secinātu, ka atbildētājs realizē savu prettiesisko nodomu atbrīvoties no atbildības un apgrūtina maksātnespējas procesa gaitu. Var jau piekrist tiesai, ka administratoram bija nepieciešams lūgt tiesu atzīt šos pieņemšanas un nodošanas aktus par spēkā neesošiem pamatojoties uz Civillikuma 1415.pantu, bet arī nevar būt situācija, kad tiesa akli pieņem jebkādas atbildētāja pierādījumus, kuri nonāk pretrunā ar citiem pierādījumiem, kuru izdevējs ir strīdā neiesaistītā, jeb neieinteresēta persona vai valsts iestāde un tiesai būtu jāvērtē visu pierādījumu kopums vadoties no loģikas apsvērumiem un tiesiskās apziņas. Pretējā gadījumā atbildētājs var izgatavot nepatiesus dokumentus vai parakstīt pieņemšanas nodošanas aktus ar bezpajumtniekiem vai vienojoties ar personu, kuras dzīves vieta ir ārpus Eiropas Savienības vai kādu citu, kurai ir piemērām slikts mantiskais stāvoklis un piedziņa no tās būtu neiespējama un administratora celtas prasības saistībā ar grāmatvedības dokumentu nenodošanu vai zaudējumu nodarīšanu kļūtu bezjēdzīga. Šajā gadījumā tiesai vajadzēja izskaidrot administratoram, kādus pierādījumus tiesas ieskatā, būtu administratoram jāiesniedz nevis ieņemt pasīvu lomu. *Gadījumos, kad tiesai iesniegtie pierādījumi, tās ieskatā, nav pietiekami, pastāv divi risinājuma ceļi. Pirmais - tiesa ir tiesīga noraidīt prasību kā nepierādītu. Otrais, biežāk lietotais ceļš ir izskaidrošana pusei, kādi papildus pierādījumi ir vajadzīgi un tiesas līdzdalība to iegūšanā.*⁵²

Tiesvedības mērķis ir panākt aizskarto interešu juridiski taisnīgu noregulējumu un ja lietā trūkst kādi pierādījumi lietas izlemšanai, tiesa var izskaidrot pusei, kādi papildus pierādījumi ir vajadzīgi, kā to paredz Civilprocesa likuma 93.panta ceturtajā daļā, *ja tiesa atzīst, ka par kādu no faktiem, uz kuriem pamatoti puses prasījumi vai iebildumi, nav iesniegti pierādījumi, tā paziņo par to pusēm un, ja nepieciešams, nosaka termiņu pierādījumu iesniegšanai.*⁵³ Ja puses rīcībā nav pierādījumu, tai ir iespēja lūgt tiesu atbilstoši Civilprocesa likuma 93.panta otrai daļai tos izprasīt.

Pastāv viedoklis, ka valdes loceklis var atbrīvoties no atbildības pienākuma, pierādot vainas neesamību. *Proti, Maksātnespējas likuma 72.¹ panta sākotnējā redakcijā (līdzīgi kā*

⁵⁰ Civillikums. Saistību tiesības., Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 14.03.2016.]

⁵¹ Civilprocesa likums, Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 14.03.2016.]

⁵² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta spriedums lietā Nr. SKC-101/2014, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 15.03.2016.]

⁵³ Civilprocesa likums, Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 15.03.2016.]

Komerclikuma 169. panta trešajā daļā) bija iekļauta atruna, ka valdes loceklis nav jāatbild par nodarītajiem zaudējumiem, ja viņš pierāda rīcības atbilstību krietna un rūpīga saimnieka gādībai. Taču, apspriežot jauno tiesību normu projektu dažādās Maksātnespējas likuma grozījumu darba grupās, tika nolemts, ka jaunajam regulējumam nevajadzētu atkārtot to, ko jau nosaka Komerclikums. Acīmredzot tieši minētā iemesla dēļ no Maksātnespējas likuma 72.¹ panta projekta tika izņemta atruna, kas jau ir noteikta Komerclikuma 169. panta trešajā daļā. Līdz ar to jaunā regulējuma izstrādes gaita liecina par to, ka Maksātnespējas likuma 72.¹ pants ir iztulkojams kopsakarā ar Komerclikuma 169. pantu. Tas savukārt nozīmē, ka valdes loceklis nav jāatbild par grāmatvedības dokumentu nenodošanas vai nepilnīgu dokumentu nodošanas dēļ nodarītajiem zaudējumiem, ja viņš pierāda savas vainas neesamību.⁵⁴

Šim viedoklim var piekrist daļēji, jo tad likumdevējs būtu devis norādi Maksātnespējas likumā uz Komerclikuma 169.pantu un ņemot vērā, ka Maksātnespējas likums atzīstams par speciālo tiesību normu un tas nesatur kritērijus, kas būtu par pamatu samazināt prasījumu pret valdes locekļiem prasības celšanas brīdī, tad administratoram nav pienākuma to darīt. Papildus administrators ir atbildīgs kreditoru priekšā un kā tas varētu izskaidrot kreditoriem šādu lēmumu. Nav lietderīgi administratoram celt prasību par lielāku summu nevērtējot tās apmierināšanas iespēju vispār, bet to vērtētu tik vien tiesa, vērtējot valdes locekļa ietekmi uz zaudējumu apmēru. Tādēļ rodas jautājums vai tiesai būtu pamats atbrīvot valdes locekli no atbildības, ja nejauša notikuma dēļ sabiedrībai pazūd kādi svarīgi dokumenti un tos nav iespējams atjaunot? Vai tas būtu par pamatu atbrīvot valdes locekli no atbildības un tādējādi nesniegt kreditoriem pieteikto kreditoru prasījumu apmierinājumu? Par grāmatvedības uzskaiti un dokumentu saglabāšanu sabiedrībā atbildīgs ir tās vadītājs - valdes loceklis un tas nevar šo pienākumu pilnīgi nodot citai personai un atbrīvoties no atbildības, tādēļ valdes loceklis ir atbildīgs līdz savu pilnvaru beigām. Vai mīkstinot atbildības latīņu nevar veidoties situācijas, ka dokumenti pazūdīs fiktīvi? Domājams, ka valdes loceklis varētu būt atbrīvojams no atbildības gadījumos, kad citas personas pretiesiskas rīcības dēļ ir sabojāti vai nolaupīti dokumenti, proti ir cita persona, kura varētu būt par atbildētāju vai tas ir dabas parādības dēļ un valdes locekli nevar vainot pat vieglā neuzmanībā. Tomēr, jāvērtē atbildētāja apgalvojumus par dokumentu nolaupīšanu vai sabojāšanu kritiski, jo parasti grāmatvedības dokumentu nolaupīšanā ieinteresēts tieši atbildētājs, lai tiktu iznīcināti pierādījumi par zaudējumu nodarīšanu vai apgrūtināt parāda piedziņu no atbildētāja. Pie tam, gadījumos, kad

⁵⁴ Jurista vārds, 03.03.2015. Mg.iur. Evija Novičāne, Valdes locekļa atbildība par dokumentu nenodošanu maksātnespējas procesa ietvaros. Pieejams www.juristavards.lv [Aplūkots 05.03.2015.]

dokumenti tiek nozagti vai sabojāti parasti nav nodarīti kādi citi zaudējumi personai vai tās mantai, no malas skatoties rodas pārliecība, ka vienīgais mērķis bija šo dokumentu – pierādījumu zādzība vai iznīcināšana, bet neatkarīgam novērotājam, tāds valdes locekļa izteikts apgalvojums par dokumentu neesamības apstākļiem maksātnespējīgai komercsabiedrībai šķistu apzināti maldinošs, un to mērķis drīzāk ir radīt šķēršļus zaudējumu piedziņai.

Situāciju raksturo šāds tiesas spriedums. Administrators cēla prasību pret valdes locekli par naudas līdzekļu izņemšanu no komercsabiedrības kontiem kredītiestādēs Ls 110'848 apmērā. Administrators lūdza valdes locekli iesniegt grāmatvedības dokumentus, bet atbildētājs sniedza paskaidrojumus, ka grāmatvedības dokumenti un portatīvais dators ir nozagti no automašīnas, par ko ir iesniegts ziņojums Valsts policijā.⁵⁵ Pirmās un apelācijas instances tiesas noraidīja administratora prasību uzskatot, ka grāmatvedības dokumentu zādzības fakts ir pierādīts ar atbildētāja iesniegumu Rīgas pilsētas Galvenās policijas pārvaldei un, ka iztrūkstot šiem dokumentiem atbildētājs nevar iesniegt pierādījumus par izņemtās naudas izlietojumu, līdz ar to pierādījumi no atbildētāja nav iesniegti objektīvu iemeslu dēļ. Kaut iesniegumā policija atbildētājs pēc policijas darbinieka ieteikuma norādīja, ka nevēlas kriminālprocesa ierosināšanu un policija ir izbeigusi kriminālprocesi noziedzīga nodarījuma trūkuma dēļ, tiesa atzina par ticamiem atbildētāja paskaidrojumus par dokumentu neesamības iemesliem un atzina, ka tie ir objektīvi līdz ar to atbildētājs nav vainojams dokumentu nenodošanā, kas pamatotu naudas līdzekļu izlietojumu komercsabiedrības saimnieciskajā darbībā. Līdz ar to tiesa atzina, ka nav pierādīts, ka atbildētājs naudas līdzekļus būtu piesavinājis vai izmantojis savām vajadzībām, nevis uzņēmuma saimnieciskās darbības nodrošināšanai. Administrators iesniedza kasācijas sūdzību norādot, ka tiesa kļūdījies Civilprocesa likuma 93.panta pirmās daļas⁵⁶ piemērošanā, atbildētājam bija pienākums iesniegt pierādījumus, kas atspēkotu prasībā izteiktos apgalvojumus. Tiesai arī tika pārņemts, ka tā ir izvairījies no objektīvas patiesības noskaidrošanā, norādot, ka *subjektīvu un maznozīmīgu pierādījumu, kas nav saprātīgi pakļaujams tajā norādīto faktu pārbaudei, tas ir, atbildētāja iesniegumu Valsts policijai, tiesa atzinusi par galveno pierādījumu, kas pilnībā attaisno un atbrīvo atbildētāju no turpmākas dokumentu zādzības fakta pierādīšanas.*⁵⁷

⁵⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta spriedums lietā Nr. SKC-0253/2015, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 17.03.2016.]

⁵⁶ Civilprocesa likums, Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 17.03.2016.]

⁵⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta spriedums lietā Nr. SKC-0253/2015, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 17.03.2016.]

Kasācijas instances tiesa vērtējot atbildētāja iebildumus, *ka naudas līdzekļi tikuši izlietoti saimnieciskās darbības vajadzībām, neiesniedzot tam pierādījumus un neatspēkojot prasības pamatojošos apstākļus, ko apliecina SIA „/Nosaukums/” bankas norēķinu konta izdrukas, tiesa atzinusi par pietiekamiem. Tādējādi tiesa pārkāpusi Civilprocesa likuma 97.pantā izvirzītas prasības par pierādījumu novērtēšanu (sk.Minētā sprieduma [6] punktu). Apelācijas instances tiesa atzinusi, ka nav pamata apšaubīt SIA „/Nosaukums/” dokumentu zādzības faktu, ko apliecina atbildētāja 2008.gada 4.marta iesniegums Valsts policijai. Minētajā iesniegumā atbildētājs norādījis, ka no automašīnas tika nozagts dators un SIA „/Nosaukums/” grāmatvedības dokumenti. Taču iesniegumā nav norādīts, kādos apstākļos tas ir noticis (automašīnas uzlaušana u.tml.), kā arī nav identificējami tieši kādi grāmatvedības dokumenti nozagti (sk. lietas 62.lpp.). Turklāt /pers. C/, zinādams par maksātnespējas procesa ierosināšanu, un to, ka maksātnespējas pieteikuma lietā ar Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2007.gada 5.decembra spriedumu iecelts par parādnieces pārstāvi, iesniegumā norādījis, ka kriminālprocesa uzsākšanu nevēlas. Līdz ar to, Civillietu departamenta ieskatā, tiesai bija jāizvērtē, vai iesniegumā minētais un ar izmeklēšanas darbībām nekonstatētais zādzības fakts, ir attaisnojums grāmatvedības dokumentu neiesniegšanai administratoram.⁵⁸*

Parādnieka apgalvojumi par dokumentu nolaupīšanu izklausās pilnīgi neticami, ka pieņemt, ka kāds būtu iekļuvis telpā vai automašīnā ar mērķi iegūt tikai kādas komercsabiedrības grāmatvedības dokumentus, pie tam tādā komercsabiedrībā, kurai ir pasludināts maksātnespējas process. Teorētiski, varētu būt, ka komercsabiedrības debitors būtu ieinteresēts dokumentu iznīcināšanā, bet visticamāk visvairāk varētu būt ieinteresēts dokumentu iznīcināšanā tieši maksātnespējīgas komercsabiedrības valdes loceklis. Tādēļ tiesai ir kritiski būtu jāvērtē atbildētāja apgalvojums par vainas neesamību dokumentu nenodošanā. Valdes loceklim jāpierāda, ka tas nav vainīgs, pierādot to ar rakstveida pierādījumiem vai ticamiem pierādījumiem par dokumentu nenodošanas iemesliem. Saistībā ar grāmatvedības dokumentu nenodošanu var atzīmēt, ka ja likumdevējs norādīja, ka zaudējumi ir pamatparāda apmērā, tātad likumdevējs ir izšķīries, ka samērīgi būtu blakusprasījumu neuzskatīt par zaudējumiem. Respektīvi, likumdevējs definēja zaudējumu nodarīšanas prezumpciju un administratoram nebūtu lietderīgi no tās atkāpties, pirmkārt, administratoram ceļot prasību nav jāmaksā valsts nodeva un, otrkārt, tas prasīs administratoram pamatot aprēķinu, kādēļ prasījuma summa ir mazāka par pieteikto kreditoru pamatparāda apmēru. Rīkojoties labticīgi ar pārliecību, ka īstie zaudējumi ir mazāki par

⁵⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta spriedums lietā Nr. SKC-0253/2015, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 17.03.2016.]

pieteikto kreditoru prasījumu summu administrators var saskarties ar zaudējumu novērtēšanas un pierādīšanas problēmjautājumu, jo zaudējumi būs jāpierāda līdz patīcamības pakāpei. Samazinājuma pamatā būs hipotēze par bilances aktīvu īsto vērtību, kuru sastāvu administrators nezina vai zina daļēji, jo norādīt zaudējumus aptuveni neder, arī pašam izvērtēt katra atsevišķa valdes locekļa vainas pakāpi. Pie tam atbildētājs var apstrīdēt zaudējumu apmēru un tiesai būs pienākums vērtēt administratora izvirzīto hipotēzi un aprēķinu pamatojumu piesardzīgi, tā var tam nepiekrīt un ja piekritīs tiesai būs jāveic aprēķina pārbaude, konstatējot neatbilstību aprēķinā, tiesa var samazināt piezināmo zaudējumu summu no atbildētājiem, kuru, administratora ieskatā, būtu taisnīgi pieprasīt kreditoru prasījumu segšanai. *Gadījumā, ja zaudējums ir pierādīts vai vismaz nav apstrīdēts, bet tā apmēru precīzi noteikt nav iespējams vai ir pārāk grūti pat ar ekspertu palīdzību, zaudējumu var aprēķināt, novērtējot sagādātos pierādījumus un ticamus argumentus, ņemot vērā visus lietas apstākļus, saskaņā ar prezumpcijas metodi, kuru pielieto ar īpašu piesardzību attiecībā uz iespējamību un varbūtību.*⁵⁹

Valdes loceklis var būt arī rīkojas kā krietns un rūpīgs saimnieks, tomēr tā ir ģenerālklausula un nav iespējams tai dot pilnīgu unificētu definīciju, vienmēr būs robežgadījumi, kad tiesību piemērotājam būs grūti izšķirt individualizējot faktiskus lietas apstākļus vai valdes loceklis ir vainojams zaudējumu nodarīšanā līdz ar to ir pārkāpis uzvedības standartu, kas nosaka, ka valdes loceklim jārīkojas kā krietnam un rūpīgam saimniekam. Valdes locekļu darījumu slēgšana ievērojami zem tirgus vērtības pati par sevi ir pretrunā ar komerciāla apgrozījuma principiem, jo atbilstoši krietna un rūpīga saimnieka jēdzienam valdes loceklim jāgādā par komercsabiedrībai maksimāli izdevīgo darījumu slēgšanu un pēc iespējas lielākas peļņas. Grūtības novērtēt valdes locekļa rīcību raksturo mantas pārdošanas darījumi par samazinātām cenām, šāds praktiskais piemērs raksturo problēmas būtību, maksātnešpējīgā komercsabiedrība atsavināja automašīnu par 1210,- euro pirms maksātnešpējas procesa pasludināšanas valdes loceklim, kurš ir veicis pirkuma maksas samaksu, naudas līdzekļi tika izlietoti darbinieku algas parāda samaksai. Automašīnu komercsabiedrība iegādājās pirms septiņpadsmit mēnešiem par 3'734,68 euro, jeb trīs reizes lielāko pirkuma maksu. Administrators konstatēja, ka tās uzskaites bilances vērtība pēc četrpadsmit mēnešiem, jeb uz gada beigām bija 2'283,41 euro, veicot interneta vietnē www.ss.lv līdzīgas automašīnas pārdošanas cenas piedāvājumu salīdzinājumu, konstatēja, ka šādas markas automašīnas ar līdzīgiem parametriem pārdošanas vērtība ir cenas diapazonā no 4'200 līdz 5'590 euro. Līdz ar to administrators secināja, ka automašīnas iespējama

⁵⁹ Torgāns K. Saistību tiesības, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 219. lpp.

pārdošanas vērtība atsavināšanas brīdī nevarēja būt mazāk par 4'200 euro, tādēļ komercsabiedrībai ir nodarīti zaudējumi un cēla prasību pamatojoties uz Maksātnespējas likuma 96.pantu⁶⁰ par automašīnas pārdošanas darījuma atzīšanu par spēkā neesošo. Pēc prasības celšanas atbildētājs atsavināja automašīnu, tādēļ administrators lūdza piedzīt zaudējumus 4'200 euro, neievērojot, ka 1'210 euro bija samaksāti un piezināmai zaudējumu summai jābūt par jau atgūtas naudas vērtību mazāk. Tiesa prasību vispār noraidīja, uzskatot, ka administrators nav pierādījis, *ka no saimnieciskā (ekonomiskā) viedokļa darījums nav attaisnojams, jo lietā noskaidrotais apstāklis, ka transportlīdzeklis pārdots zem bilances vērtības, pats par sevi neliecina, ka darījums, nosakot pārdošanas cenu zem bilances vērtības, noslēgts izraisot kaitējošas un neattaisnotas sekas.*⁶¹ Papildus tiesa negatīvi vērtēja administratora pierādījumus par no interneta iegūtajām izdrukām, kas pamatoja zaudējumu apmēru un atzīmēja, ka, tiesas ieskatā, *konkrēta transportlīdzekļa cena nosakāma pēc individuāliem tehniskiem parametriem, tā nolietojuma un stāvokļa un tml*⁶². Tiesa nav apsvērusi, ka transportlīdzekļa atsavināšana pēc septiņpadsmit mēnešiem pēc tā iegādes par trīs reizes mazāko cenu acīmredzami nodara zaudējumus komercsabiedrībai un valdes loceklis šajā gadījumā nav vadījies no krietna un rūpīga saimnieka pozīcijas, bet gan atradās interešu konfliktā un vadījās no savām personīgajām interesēm un izmantoja savu varu komercsabiedrībā, slēdzot darījumu ievērojami zem tās tirgus vērtības.

Sākoties komercsabiedrību maksātnespējas problēmām, vairāku valstu tiesību akti atzīst, ka valdes locekļu pienākums ir fokusēties līdz maksātnespējas pieteikuma iesniegšanai uz maksimālu komercsabiedrības aktīvu vērtības saglabāšanu, lai būtu iespējams šos aktīvus novirzīt kreditoru prasījumu apmierināšanai.⁶³ Maksātnespējas procesos viens no veidiem, kā atgūt līdzekļus kreditoru prasījumu apmierināšanai ir izvērtēt vai nav samazinājušies komercsabiedrības aktīvi valdes locekļu darbības dēļ pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas, ja tā tas ir noticis administratoram ir pienākums piedzīt nodarītus zaudējumus no valdes locekļiem.

Komercsabiedrības valdes locekļa rīcība ar tās mantu neatbilst krietna un rūpīga saimnieka jēdzienam, kad komercsabiedrība atrodas faktiskas maksātnespējas stāvoklī,

⁶⁰ Maksātnespējas likums, spēkā ar 01.11.2010.

Pieejams <http://http://likumi.lv/doc.php?id=214590> [Aplūkots 18.03.2016.]

⁶¹ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas spriedums lietā Nr.C27107915,

Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 18.03.2016.]

⁶² Turpat

⁶³ UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law, Part four: Director's obligations in the period approaching insolvency, 2013, para 2, page 3.,

Pieejams <https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/Leg-Guide-Insol-Part4-ebook-E.pdf> [Aplūkots 20.03.2016.]

atsavina tās aktīvus zem to tirgus vērtības, tas vēl vairāk pasliktina komercsabiedrības stāvokli un rada kaitīgas sekas pašai komercsabiedrībai un tās kreditoriem, kuru prasījumus neattaisnotas valdes locekļu rīcības dēļ vairs nav iespējams apmierināt tādā apmērā, kā tas būtu iespējams, ja valde būtu ievērojusi savu pienākumu.

Komerclikuma 169.pantā lietotie jēdzieni „kā krietns un rūpīgs saimnieks” ir atklāti (nenoteikti juridiskie) jēdzieni jeb ģenerālklauzulas, kuru saturs konkrētizācija atstāta tiesību piemērotāja ziņā. Tiesību normas atvērtība ļauj meklēt individuālas lietas taisnīgāko risinājumu. Piemērojot šos jēdzienus, tiesas uzdevums ir piepildīt tos ar juridiski nozīmīgu saturu, spriedumā atspoguļojot izdarīto secinājumu pamatojumu, t.i., tiesai jāargumentē, kādi tiesību palīgavoti (ārpus tiesību normām esoši avoti, piemēram, morāle, sociālās vērtības, lietu dabiskā kārtība u.tml.) ņemti vērā, konkrētējot normā ietvertā jēdziena saturu, un jāatklāj, kā tas ietekmējis nodibināto strīda apstākļu juridisko kvalifikāciju.⁶⁴

Tad, vērtējot valdes locekļa atbildību caur Komerclikuma un Maksātnespējas likuma prizmu izriet, ka Maksātnespējas likums prasa stingrāku atbildību, tas, kas būtu parastas komercdarbības ietvaros uzskatams par nejaušo notikumu, kura dēļ nevienam nav jāatlīdzina zaudējumi, tad maksātnespējas procesa gadījumā nejauša notikuma izpratne būs šaurāka un valdes loceklis nevarēs izvairīties no atbildības.

3.2. Cēloniskais sakars ar zaudējumu apmēru un atbildība

Līdz grozījumiem Maksātnespējas likumā un 72¹.panta ieviešanai maksātnespējīgas komercsabiedrības grāmatvedības dokumentu nenodošana tiesu praksē tika vērtēta, ka šāda rīcība pati par sevi nepierāda zaudējumu nodarīšanu un cēlonisko sakaru. Vispārēji, zaudējumu atlīdzināšanas pieprasīšanai ir nepieciešams konstatēt cēlonisko sakaru starp personas prettiesisko rīcību un zaudējumu nodarīšanu. Civillikuma 1773.pants nosaka, ka *zaudējums ir tiešs, kad tas ir prettiesīgas darbības vai bezdarbības dabiskās un nepieciešamās sekas, netiešs - kad tas cēlies sagadoties sevišķiem apstākļiem vai attiecībām, nejaušs - kad tā cēlonis ir nejaušs notikums vai nepārvaramā vara*⁶⁵. Ieviešot zaudējumu prezumpciju Maksātnespējas likumā saistībā ar grāmatvedības dokumentu nenodošanu valdes loceklim uzlikts tiesiskais pienākums tos nodot, tādēļ grāmatvedības dokumentu nenodošana ir tiesiskā regulējuma pārkāpums, zaudējumi ir visu pieteikto kreditoru prasījumi pamatparāda

⁶⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta spriedums lietā Nr. SKC-102/2014, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 18.03.2016.]

⁶⁵ Civillikums. Saistību tiesības., Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 18.03.2016.]

apmērā, kurus nav iespējams apmierināt dēļ tā, ka administrators nevar izvērtēt komercsabiedrības veiktus darījumus un noskaidrot mantisko stāvokli, pārdot aktīvus, atgūt debitoru parādu un citādi rīkoties ar komercsabiedrības aktīviem. Līdz ar to pēc zaudējumu prezumpcijas ieviešanas prezumējams cēloniskais sakars ar prezumētiem zaudējumiem. Prezumēto cēlonisko sakaru valdes loceklim ir iespēja atspēkot norādīt ticamus iemeslus, kuros viņš pats nav vainīgs, kādēļ tam nebija iespējams nodot grāmatvedības dokumentus, vai arī tos nodot administratoram un ar to izbeigt strīdu, jo zaudējumu atlīdzināšanas mērķis ir atjaunot iepriekšējo stāvokli, ja nebūtu noticis šāds tiesību pārkāpums. Jau iepriekš tika aprakstīts, kādas problēmas rodas saistībā ar cēloniska sakara pierādīšanu ar valdes locekļu rīcību, pārrakstot komercsabiedrību uz fiktīvo īpašnieku un ieceļot fiktīvo valdes locekli un tiesu pretrunīgo nolēmumu pieņemšanu noraidot prasību pret reālo valdes locekli. Pastāv arī citi veidi, ka valdes loceklis varētu censties pierādīt, ka ir noticis nejaušs notikums, kura dēļ tam vairs nav iespējams nodot grāmatvedības dokumentus un ievērojot, ka nejauša notikuma rezultātā zaudējumi nav jāatlīdzina, tādēļ administratora prasība tiesai būtu jānoraida.

Maksātnespējas likuma un 72¹.panta ceturtdā daļa paredz, ka *tiesa var samazināt zaudējumu atlīdzības apmēru, par kādu ir atbildīgs valdes loceklis, ņemot vērā viņa ietekmi uz šā panta pirmajā daļā minētajiem apstākļiem.*⁶⁶ No tā var secināt, ka tiesai būtu pienākums izvērtēt valdes locekļa ietekmi, jeb cēloņsakarību ar zaudējumu apmēru, kaut īsti nevar iedomāties situāciju, kad valdes loceklis, kurš būtu vainīgs zaudējumu nodarīšanā, bet cēloņsakarība ar zaudējumiem būtu daļēja un tādēļ valdes loceklis būtu atbrīvojams no atbildības daļēji. Ja pat valdes loceklis nodotu kādus aktīvus, piemēram, dokumentus par komercsabiedrības debitoriem, bet ne visus grāmatvedības dokumentus, tas nevar novērst šā likuma panta pirmās daļas dispozīciju, grāmatvedības dokumenti *ir tādā stāvoklī, kas neļauj gūt skaidru priekšstatu par parādnieka darījumiem un mantas stāvokli pēdējos trijos gados pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas.*⁶⁷ Daļēja grāmatvedības dokumentu nodošana nevar dot skaidru priekšstatu par komercsabiedrības darījumiem un mantisko stāvokli. Dokumentu daļēja nodošana bez organizatoriski un sistēmiski veselās sakārtotas grāmatvedības nodošanas nevar dot trešai grāmatvedības uzskaitē kvalificētai personai skaidru priekšstatu par komercsabiedrības aktīviem un saistībām. Tādēļ tiesai būtu apgrūtināti motivēt spriedumu atbrīvojot valdes locekli daļēji no pienākuma atlīdzināt zaudējumus, turklāt tiesai būs grūtības novilkt striktu līniju attiecībā uz atlīdzināmo zaudējumu novērtēšanu.

⁶⁶ Maksātnespējas likums, spēkā ar 01.03.2015.

Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=214590> [Aplūkots 18.03.2016.]

⁶⁷ Turpat

Atbilstoši Komerclikuma 169.panta trešajai daļai *valdes un padomes loceklis neatbild saskaņā ar šā panta otro daļu, ja pierāda, ka rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks.*⁶⁸ No tā secināms, ka ja prasītājs ir pierādījis valdes locekļa prettiesisko rīcību, pierādīja zaudējumus un cēlonisko sakaru, tad iestājas valdes locekļa vainojamības prezumpcija, kura valdes loceklim jāatspēko, lai novērstu pienākumu atlīdzināt zaudējumus. Savukārt zaudējumu prezumpcijas ieviešana Maksātnespējas likumā novērsa zaudējumu pierādīšanas pienākumu un nostādīja valdes locekli pozīcijā, kad tas ir vainojams tiesiskā pienākuma neizpildē, kura dēļ komercsabiedrībai ir zaudējumi, tādēļ vaina un cēloniskais sakars ar zaudējumiem ir automātiski prezumējamas. *Tādējādi, ja likumdevējs prezumpcijas veidā noteicis atlīdzināmo zaudējumu summu, varam uzskatīt, ka līdz ar zaudējumu prezumpciju likumā netiešā veidā ir noteikta arī cēloniskā sakara prezumpcija*⁶⁹ Pirms Maksātnespējas likuma grozījumiem saistībā ar Komerclikuma 169.pantu nebija vienotas izpratnes par cēloņsakarību ar zaudējumiem saistībā ar grāmatvedības dokumentu nenodošanu, juristu vidū pastāvēja viedoklis, ka *grāmatvedības dokumentu nenodošana pati par sevi rada saprātīgas šaubas par to, vai valde ir rīkojusies kā krietns un rūpīgs saimnieks. Jo īpaši tāpēc, ka dokumentu nenodošana bieži ir saistīta ar centieniem slēpt prettiesiskas rīcības pēdas. Dokumentu nenodošana pati par sevi var radīt tiešu cēlonisku sakaru ar zaudējumiem, ja dokumentu trūkums, piemēram, liedz piedzīt debitoru parādus un atgūt mantu trešajām personām, uz kuru parādniekam ir tiesības. Pārējos gadījumos dokumentu nenodošana var netieši liecināt par sabiedrībai nodarītajiem zaudējumiem, ja lietas apstākļi norāda uz to, ka dokumentu nenodošanas mērķis ir bijis slēpt vainojamu rīcību*⁷⁰. Pēc zaudējumu prezumpcijas ieviešanas Maksātnespējas likumā valdes locekļiem būs jāatspēko cēloņsakarības prezumpcija un bez pierādījumiem vairs nevarēs celt ierunu, ka grāmatvedības dokumentu nenodošana nevarētu mainīt komercsabiedrības mantisko stāvokli.

⁶⁸ Komerclikums, Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 18.03.2016.]

⁶⁹ Jurista vārds, 03.03.2015. Mg.iur. Evija Novicāne, Valdes locekļa atbildība par dokumentu nenodošanu maksātnespējas procesa ietvaros. Pieejams www.juristavards.lv [Aplūkots 18.03.2016.]

⁷⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojums lietās par darījumu apstrīdēšanu un zaudējumu piedziņu no parādnieka pārstāvjiem maksātnespējas procesu ietvaros, Pieejams www.at.gov.lv [Aplūkots 19.03.2016.]

4 ATBILDĪBA PAR MAKSĀTNESPĒJAS PROCESA PIETEIKUMA SAVLAICĪGU NEIESNIEGŠANU

Maksātnespējas likuma 60.panta trešā daļa⁷¹ paredz komercsabiedrības valdes locekļiem pienākumu iesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu, ja ir konstatējamās šā likuma 57.panta pirmās daļas 5., 6. vai 9.punkta maksātnespējas pazīmes. Praksē šo pienākumu valdes locekļi bieži vien neievēro un ir novērojami trīs valdes locekļu uzvedības veidi:

- kad parādsaistību apmērs kļūst nepanesams un veikt komercdarbību faktiski kļūst neiespējami tiek uzsākta likvidācija nepaziņojot par komercdarbības izbeigšanu Komercreģistram un neieceļot likvidācijas procesam likvidatoru;
- kad komercsabiedrība pēc aktīvu atsavināšanas tiek pamesta;
- kad komercsabiedrība turpina darboties un tās finansiālais stāvoklis katru gadu pasliktinās.

Problēmas saistībā ar komercdarbības izbeigšanu nepiesakot Komercreģistram rodas kreditoriem, jo atsavinot komercsabiedrības aktīvus valdes locekļi realitātē apzinoties to, ka visus kreditorus komercsabiedrība apmierināt nevar, lemj par labu “izredzēto” kreditoru kārtai, proti konstatēts, ka tiek apmierināti dalībnieku prasījumi par izsniegtiem aizdevumiem, valdei darba algas un tās citi prasījumi, tad norēķini ar darbiniekiem un dažiem citiem kreditoriem, ar kuriem ir svarīgi saglabāt labas attiecības un reputāciju, citiem kreditoriem mantas nepietiek. Tad nogaidot vismaz sešus mēnešus tiek iesniegts maksātnespējas procesa pieteikums vai vispār komercsabiedrība tiek pamesta. Problēmas ir, pirmkārt, Valsts ieņēmumu dienestam, jo valde nostāda šo kreditoru prasījumu segšanas ziņā pēdējā vietā un, otrkārt, citu kreditoru pakalpojumu sniedzēju vai preču piegādātāju, kuri neietilpst “izredzēto” kreditoru kategorijā, prasījumu apmierināšanai vairs nav naudas līdzekļu. Savukārt Maksātnespējas likuma 118.pantā noteikta kārtība ar kreditoru prioritātēm prasījumu segšanas ziņā, pirmie ir darbinieku kreditoru prasījumi un ar to darba algu saistītie nodokļu maksājumi, tam seko nodokļu prasījumi un tikai pēc nodokļu prasījumu apmierināšanas pilnā apmērā būtu apmierināmi pārējo kreditoru prasījumi, kuri iesniegti Maksātnespējas likumā noteiktajā termiņā. Ja valdes locekļi izpildītu Komerclikuma prasības un sasauktu dalībnieku sapulci, kura izlemtu jautājumu par komercsabiedrības darbības izbeigšanu un ieceltu likvidatorus vai atstājusi valdi veikt likvidāciju, tad likvidatoram būtu nepieciešams atbilstoši Komerclikuma

⁷¹ Maksātnespējas likums, spēkā ar 01.03.2015.

Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=214590> [Aplūkots 18.03.2016.]

326.pantam⁷² sastādīt finanšu pārskatu pēc kreditoru prasījumu pieteikšanas beigām, konstatējot mantas nepietiekamību kreditoru prasījumu segšanai, likvidatoram būtu jāatzīst Maksātnespējas likuma 57.panta pirmās daļas 6.punkta pazīme – *nepietiek aktīvu, lai apmierinātu visus pamatotos kreditoru prasījumus* esamība un jāiesniedz maksātnespējas procesa pieteikums. Praksē šo pienākumu komercsabiedrību, kurām ir maksātnespējas problēmas, valdes locekļi ignorē un pieteikumu tiesai iesniedz labākajā gadījumā pēc sešiem mēnešiem pēc visu aktīvu atsavināšanas un iegūto naudas līdzekļu izmaksas Maksātnespējas likuma izpratnē ieinteresētajām personām un “izredzētiem” kreditoriem. Sešu mēnešu aizkavēšanās patiesais iemesls ir Maksātnespējas likuma 99.panta pirmajā daļā paredzēta aizsardzība no šādiem negodprātīgiem valdes locekļiem, jo šī norma piešķir administratoram tiesības atprasīt no ieinteresētām personām, parasti tie ir valdes locekļi un vienlaicīgi sabiedrības dalībnieki, naudas līdzekļus, ko komercsabiedrība tiem samaksāja. Tādējādi varētu panākt tiesību restitūciju, bet ja termiņš ir novilcināts, kļūst apgrūtināti panākt restitūciju. Administratoram pēc sešu mēnešu notecējuma nav arī pamata celt prasījumu pret valdes locekļiem, jo nevar konstatēt, ka zaudējumi nodarīti kreditoru kopumam, kaut reāli zaudējumi ir nodarīti atsevišķiem kreditoriem un, pirmkārt, valsts budžetam un tikai tad citiem ar komercsabiedrību vai valdi nesaistītajām personām.

Pastāv viedoklis, ka kreditors savā vārdā varētu celt prasību⁷³ pret komercsabiedrības valdes locekļiem vadoties no Civillikuma 1635.panta pirmās daļas, kas nosaka, ka *katrs tiesību aizskārums, tas ir, katra pati par sevi neatļauta darbība, kuras rezultātā nodarīts kaitējums (arī morālais kaitējums), dod tiesību cietušajam prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot.*⁷⁴ Šādas prasības mērķis būtu panākt sava prasījuma apmierinājumu no valdes locekļiem, tomēr šādam viedoklim nevar piekrist, jo tiesību aizskārējs ir maksātnespējīga komercsabiedrība nevis valdes locekļi, tādēļ kreditors var vērsties tikai pret komercsabiedrību, līdz ar to tas neko kreditoram nedod. Komerclikuma 170.panta⁷⁵ paredzētas tiesības kreditoram, kurš nevar panākt sava prasījuma apmierinājumu no sabiedrības, celt prasību pret valdes locekļiem, kuri nodarīja zaudējumus komercsabiedrībai un nav tos atlīdzinājušas komercsabiedrības labā. Savukārt šī likuma tiesību norma runā par zaudējumu nodarīšanu pašam parādniekam, nevis parādnieka kreditoram, tādēļ tas arī nevar sasniegt kreditora mērķi novērst “izredzēto” kreditoru prasījumu apmierināšanu, kura ir notikusi pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas.

⁷² Komerclikums, Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 18.03.2016.]

⁷³ Jurista vārds, 28.01.2014. Mg.iur. Evija Novicāne, Valdes locekļa atbildība par savlaicīgu maksātnespējas procesa pieteikuma neiesniegšanu. Pieejams www.juristavards.lv [Aplūkots 30.03.2016.]

⁷⁴ Civillikums. Saistību tiesības., Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 18.03.2016.]

⁷⁵ Komerclikums, Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 18.03.2016.]

Iepriekšminētas atziņas arī izriet no apelācijas instances tiesas sprieduma lietā Nr.C04320808, kurā prasītājs nevarēja panākt pilna sava prasījuma apmierinājumu pret komercsabiedrību,⁷⁶ tiesa atzina, ka *pat tad, ja kāda persona bez tiesiska pamata saņem no sabiedrības mantiskus labumus, šīs sabiedrības kreditori nav tiesīgi vērsties tiesas ceļā pret labuma saņēmēju, ja pašas sabiedrības manta ir pietiekama, lai apmierinātu viņu prasījumus. Šajā gadījumā varētu runāt tikai par personas iedzīvošanos uz sabiedrības, nevis kreditoru rēķina. Savukārt iedzīvošanās par sliktu kreditoriem būtu atzīstama tikai tādā situācijā, kad sabiedrībai vairs neatliek mantas visu parādu segšanai. Tikai tad ir pamats uzskatīt, ka netaisnā iedzīvošanās ir skārusi ne tikai sabiedrības, bet arī kreditoru intereses. Pat tad, ja trešā persona tiktu pasludināta par maksātnespējīgu, prasītājs nedrīkstētu aizsteigties priekšā pārējiem šīs sabiedrības kreditoriem un tam būtu jāstājas ar savu prasījumu rindā, atbilstoši likumā noteiktajai kārtībai. Maksātnespējas procesa ietvaros prasītājs varētu vērst administratora uzmanību uz aizdomīgiem darījumiem un naudas pārskaitījumiem, bet prasītājs nebūtu tiesīgs individuālā kārtībā griezties tiesā ar prasību pret atbildētāju, jo Maksātnespējas likums vai citas valsts līdzīgs normatīvais akts kā *lex specialis* izslēgtu Civillikuma 2391.panta piemērošanu. Attiecīgs princips ir nostiprināts arī Komerclikuma 170.panta pirmajā daļā, saskaņā ar kuru sabiedrības kreditors var celt prasību pret tās valdes locekli, kas nodarīja šai sabiedrībai zaudējumus, tikai tad, ja viņš nevar panākt sava prasījuma apmierināšanu no pašas sabiedrības. Tātad likumdevēja nodoms ir bijis visos gadījumos aprobežot kreditoru prasījumus ar parādnieka mantu un tikai izņēmuma kārtā, pastāvot parādnieka mantas nepietiekamībai, kreditori ir tiesīgi vērsties arī pret personām (turklāt pret sabiedrības amatpersonām), pret kurām pašam parādniekam ir prasījumi.*

No tā secināms, ka pat gadījumos, kad kreditoram tiek nodarīti zaudējumi ar valdes locekļa prettiesisko rīcību arī savlaicīgi neiesniedzot maksātnespējas procesa pieteikumu, kreditors nevar vērsties ar prasību pa tiešo pret parādnieka valdes locekli.

Teorētiski būtu nepieciešams novērst šādas komercprakses turpināšanu un paredzēt valdes locekļiem atbildību par dalībnieku sapulces nesaukšanu par komercsabiedrības darbības izbeigšanu izlemšanai, lai novērstu kreditoru prasījumu segšanas konkurenci un panāktu Maksātnespējas likuma kreditoru prasījumu apmierināšanas kārtības ievērošanu atbilstoši to prioritātēm. Likvidācijas procesa pieteikšana Komercreģistram ir valdes vai iecelta likvidatora kompetencē un jāparedz visu posmu izpilde. Likumdevējs ir noteicis komercsabiedrības likvidācijas kārtību, tās pieteikšanu Komercreģistrā ierakstu izdarīšanai un

⁷⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas spriedums lietā PAC-0381/2014, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 18.03.2016.]

to ierakstu izsludināšanu un turpmāku procedūru kreditoru tiesību realizācijai. Maksātnespējas procesos ir konstatējama šīs procedūras neievērošana, kuras dēļ notiek faktiskā darbība - parādnieku mantas atsavināšana un ieinteresēto personu kreditoru prasījumu segšana.

Praksē ir izplatīti gadījumi, kad komercsabiedrība pēc aktīvu atsavināšanas kļūst par tukšu čaulu un valdes locekļi par to neinteresējas. Pēc autora pieredzes ievērojamo daļu Valsts ieņēmumu dienesta pieteikto maksātnespējas procesa pieteikumu sastāda tieši šādas komercsabiedrības. Tas ir galīgais Valsts ieņēmumu dienesta nodokļu saistību piedziņas mehānisms, jo pirms tam tas izmantojot savu administratīvo resursu vēršas kredītiestādēs ar inkaso uzdevumiem, ja nav iespējams apmierināt prasījumu, pieņem lēmumu par kustamā un nekustamā īpašuma apķīlāšanu un ja pat tad nav rezultāta, pirms maksātnespējas procesa pieteikšanas vēl pārbauda komercsabiedrības atrašanos juridiskajā adresē, lai noskaidrotu kustamās mantas esamību un tikai pēc visu iespējamo piedziņas instrumentu izlietošanas tas iesniedz maksātnespējas procesa pieteikumu pret komersantu. Šo problēmu likumdevējs daļēji iecerēja atrisināt ar grozījumiem likumu "Par nodokļiem un nodevām" papildinot ar 60.pantu par juridisko personu nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu, kas tiks iztīrīta nākamajā nodaļā.

Komercsabiedrības darbības turpināšana, kad ir konstatējamas faktiskās maksātnespējas pazīmes, nodara zaudējumus kreditoriem, jo samazinās izredzes atgūt prasījumu, respektīvi, jo vēlāk tiek iesniegts kreditoru prasījums, jo mazāks ir atgūto līdzekļu procents no kreditora prasījuma. Prasījuma izredžu segšanas samazinājums ir saistāms ar novērojumu, ka faktiski maksātnespējīgas komercsabiedrības saimnieciskās darbības turpināšanas rezultātā pieaug tās zaudējumu apmērs un tā rezultātā samazinās aktīvu vērtība vai pieaug tās saistības vai abi kopā. Visos šos gadījumos iet runa par tīro, jeb neto aktīvu vērtības samazinājumu. Šādā situācijā Maksātnespējas likums uzliek valdes locekļiem pienākumu iesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu, nevis sagaidīt brīdi, kad komercdarbības turpināšana vispār kļūst neiespējama. Valdes loceklis, neiesniedzot savlaicīgi maksātnespējas procesa pieteikumu, nerīkojas kā krietns un rūpīgs saimnieks, tādēļ tas kļūst vainojams zaudējumu nodarīšanā komercsabiedrībai. Teorētiski ir saprotams, ka novēlots komercsabiedrības maksātnespējas process nodara zaudējumus, bet nopietna problēma ir noteikt zaudējumu apmēru, jo zaudējumu apmērs būs tīri hipotētisks. Ievērojot to, ka zaudējumu apmēra noteikšanu ir nepieciešams pamatot ar ticamiem pierādījumiem, kreditoram vai maksātnespējas administratoram diezgan apgrūtināti aprēķināt zaudējumu apmēru balstoties tikai uz pieņēmumiem par tīro aktīvu vērtību samazinājumu, citu daudz maz ticamu zaudējumu noteikšanas kritēriju praksē piemērot ir grūti. Administratori, ceļot prasības

pret valdes locekļiem par komercsabiedrības aktīvu un grāmatvedības dokumentu nenodošanu, pamato prasību ar komercsabiedrības bilances aktīvu vērtību un tiesas šo pieeju akceptē, tā, piemēram, Augstākās tiesas Senāts norādīja, ka *pārkāpuma brīdī esošo cenu var noteikt arī pēc bilancē norādītās cenas, it īpaši, ja mantas tirgus cenas noteikšana nav iespējama.*⁷⁷ Pie līdzīga secinājuma skatot jautājumu par nodarīto zaudējumu apmēru nonākusi arī Bauskas rajona tiesa atzīstot, *ka ir iestājušies priekšnosacījumi zaudējumu atlīdzībai, jo Atbildētāja kā valdes locekle rīkojusies prettiesiski, pārkāpjot likuma “Par grāmatvedību” prasības, nenododot Administratoram grāmatvedības dokumentus, kā rezultātā nav attaisnots un ir radies SIA “ ” aktīvu- mantas samazinājums prasībā norādītajā apmērā, kas atbilst aktīvu vērtībai saskaņā ar bilanci. Atbildētāja nav pierādījusi, ka būtu rīkojusies kā krietns un rūpīgs saimnieks.*⁷⁸

Patiesībā bilances vērtība ir indikators zaudējumu novērtēšanai, kaut, lai noteiktu reālos zaudējumus, būtu jāvadās pēc aktīvu esošām tirgus cenām uz pārkāpuma izdarīšanas brīdi, tādēļ, ja komercsabiedrības kreditoriem rodas zaudējumi savlaicīgas maksātspējas procesa pieteikuma neiesniegšanas dēļ, zaudējums būtu jānosaka analogiski pēc tirgus cenām, kas pastāvēja pārkāpuma izdarīšanas brīdī, bet praksē šādu teorētisko modeli ir grūti realizēt. Tam ir nepieciešams veikt apjomīgus darbus, piemēram, vairāku preču vai materiālu vienību krājumu sastāva noskaidrošanai, novērtēšanai nepieciešams patērēt laiku un pieaicināt speciālistus, tas arī prasīs papildus izdevumus mantas novērtēšanai.

Ja no bilances izriet, ka sabiedrības aktīvu vērtība ir būtiski sarukusi un valdes loceklis nevar sniegt ticamu skaidrojumu šim faktam, ir pamats pieņemt, ka starpība starp aktīvu vērtību atskaites perioda sākumā un beigās veido zaudējumus. Sabiedrība var balstīt savu zaudējumu aprēķinu uz bilances dokumentiem, kad tai nav iespējams pamatot mantas samazinājumu ar tirgus vērtību. Vienā civillietā valdes loceklis ir prettiesiski pārdevis kapitāla daļas meitas sabiedrībā. Mātes sabiedrība uzskatīja, ka pirkuma maksa neatbilst kapitāla daļu vērtībai, un cēla prasību pret valdes locekli. Tā kā sabiedrība nevarēja iegūt novērtējuma pasūtīšanai nepieciešamo informāciju (meitas sabiedrības valdes loceklis nav atbildējis uz attiecīgiem pieprasījumiem), sabiedrība noteica kapitāla daļu vērtību, vadoties no bijušās meitas sabiedrības bilances (atskaitot no aktīviem saistības un sadalot izveidojušos

⁷⁷ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā Nr.SKC-100, Publiski nav pieejams

⁷⁸ Bauskas rajona tiesas aizmuguriskais tiesas spriedums lietā Nr.C10087514. Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 30.03.2016.]

*summu ar kapitāla daļu skaitu). Senāts pamatoti pieļāva šādu metodiku, kaut arī ir vispārzināms, ka bilances vērtība parasti atšķiras no patiesas vērtības*⁷⁹

Atbilstoši likuma “Par grāmatvedību” 2.panta otrajai un trešajai daļai, *grāmatvedības sniegtajai informācijai jābūt patiesai, salīdzināmai, savlaicīgai, nozīmīgai, saprotamai un pilnīgai. Grāmatvedībai ir jānodrošina ieņēmumu un izdevumu norobežošana pa pārskata periodiem. Par grāmatvedības kārtošanu un visu saimnieciskos darījumus apliecinošo dokumentu oriģinālu, kopiju vai datu attēlu saglabāšanu ir atbildīgs uzņēmuma vadītājs*⁸⁰. Par finanšu gada pārskata sagatavošanu ir atbildīga valde, Komerclikuma 301.panta otrā daļa nosaka, ka *valde pārzina un vada sabiedrības lietas. Tā atbild par sabiedrības komercdarbību, kā arī par likumam atbilstošu grāmatvedību*.⁸¹ Komerclikumā nostiprināta valdes locekļu vainojamības prezumpcija, tādēļ bilancei jāsniedz patiesa un skaidra informācija par komercsabiedrības aktīvu vērtību. Civillikuma 1792.pants nosaka, ka *ja zaudējumu atlīdzības prasījums izriet nevis no līgumiskas saistības pārkāpuma, bet no darbības, kas pati par sevi bijusi prettiesīga, tad zaudējuma vērtējums samērojams ar priekšmeta vērtību zaudējuma nodarīšanas laikā*.⁸² Vadoties no šiem apsvērumiem var uzskatīt, ka bilances vērtība ir arī komercsabiedrības aktīvu tirgus vērtība. Tomēr, tā tas nav, jo finanšu gada pārskats tiek sagatavots atbilstoši saimnieciskās darbības turpināšanas principam, tādēļ, piemēram, pamatlīdzekļiem tiek aprēķināts finanšu nolietojums, kurš neatspoguļo reālo pamatlīdzekļu nolietojumu. Ja pamatlīdzeklis ir nekustamais īpašums, tad var izrādīties, ka tā reāla tirgus vērtība ievērojami augtāka par pamatlīdzekļu grāmatvedības uzskaites vērtību vai otrādi pirmskrīzes laikā pirktas nekustamais īpašums var būt uzskaitīts grāmatvedībā ievērojami dārgāk par pašreizējo tirgus vērtību. FICIL rekomendēja ieviest tiešu valdes locekļu civiltiesiskās atbildības tiesību normu par savlaicīga maksātnespējas procesa pieteikuma neiesniegšanu nosakot, ka zaudējumu apmērs ir neto aktīvu vērtības samazinājums no brīža, kas šāds pieteikums bija jāiesniedz līdz procesa pasludināšanai. Tomēr nebūtu pareizi uzlikt valdes loceklim atbildību par aktīva novērtēšanu grāmatvedībā, jeb bilances politikas maiņu sakarā ar maksātnespējas procesa pasludināšanas sagatavotu bilanci atbilstoši grāmatvedībā vispārēji atzītajam uzņēmuma likvidācijas principam, kura ietvaros aktīvi grāmatvedībā tiek pārrēķināti atbilstoši tirgus vērtībai. Komercsabiedrības aktīvu tirgus vērtības noteikšanas process nedrīkst uzlikt valdes locekļiem atbildību par aktīvu

⁷⁹ Jurista vārds, 23.01.2013. Mg.iur. Sergejs Rudāns, Valdes locekļa atbildība par sabiedrībai nodarītajiem zaudējumiem. Pieejams www.juristavards.lv [Aplūkots 30.03.2016.]

⁸⁰ Par grāmatvedību, 14.10.1992., spēkā ar 01.01.1993.

Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=66460> [Aplūkots 30.03.2016.]

⁸¹ Komerclikums, Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 30.03.2016.]

⁸² Civillikums. Saistību tiesības., Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 30.03.2016.]

pārvērtēšanu. Zaudējumu atgūšanas mērķis saistībā ar savlaicīgi neiesniegto maksātspējas procesa pieteikumu ir atjaunot tās mantas vērtības samazinājumu, kas ir nodarīts ar komercdarbības turpināšanu gadījumos, kad komercsabiedrība atrodas faktiskās maksātspējas stāvoklī, tādēļ nosakot no valdes locekļu piedzenamo zaudējumu atlīdzības summu būtu taisnīgi vadīties no neto aktīvu vērtības samazinājuma, kas tiek aprēķināts nemainot grāmatvedības uzskaites politiku, jeb zaudējumu atlīdzības summai jābūt ekvivalentai neto aktīvu aprēķinātai vērtībai atbilstoši saimnieciskās darbības turpināšanas principam.

Pētot novēlota maksātspējas procesa problemātiku⁸³, tika atrasts tikai viens nolēmums, kurā tika izskatīts jautājums par zaudējumu piedziņu no valdes locekļa par savlaicīgu maksātspējas procesa pieteikuma neiesniegšanu. Administrators cēla prasību pret maksātspējīgas komercsabiedrības valdes priekšsēdētāju, norādot, ka komercsabiedrībai izveidojas nodokļu maksājumu pamatparāds par pieciem gadiem, tas netika maksāts, rezultātā Valsts ieņēmumu dienests aprēķināja nokavējuma naudu, kura komercsabiedrībai jāsamaksā. Administratora ieskatā, aprēķināta nokavējuma nauda ir zaudējumi, kuri izveidojas dēļ valdes priekšsēdētāja tiesību pārkāpuma, pirmās un otrās instances tiesas apmierināja šajā daļā administratora prasījumu. Otrās instances tiesa atzina, ka komercsabiedrības valdes priekšsēdētājs *ir vainojams nokavējuma naudas uzkrājumā, jo savlaicīgi nav iesniedzis maksātspējas pieteikumu.*⁸⁴ Tiesas apmierinājās ar nokavējuma naudas aprēķina esamību, bet nav pievērsušas jautājuma izvērtēšanai vai nokavējuma nauda bija samaksāta, jo tikai samaksāto nokavējuma naudu būtu pamats atzīt par komercsabiedrības reālajiem zaudējumiem. Civillikuma 1772.pants nosaka, ka *jau cēlies zaudējums var būt vai nu cietušā tagadējās mantas samazinājums, vai arī viņa sagaidāmās peļņas atrāvums.*⁸⁵ No faktisko lietu apstākļiem redzams, ka tiesa ir piedzinusi aprēķināto nokavējuma naudu, bet aprēķināto nokavējuma naudu komercsabiedrības maksātspējas gadījumā nevar uzskatīt par sagaidāmās peļņas atrāvumu, jo saimnieciskā darbība ir izbeigta, tā netiks atjaunota, tādēļ tā nākotnē neietekmēs komercsabiedrības aktīvu vērtību un arī nevar atzīt šo nokavējuma naudu par mantas samazinājumu iekams nav noticis reālas mantas samazinājums. Ja šādu komercsabiedrību būtu iespējams saglabāt un atjaunot tās maksātspēju un tā nokavējuma nauda tiktu samaksāta, tad to varētu atzīt par tādiem zaudējumiem, kuri cēlušies no valdes locekļa tiesiska pienākuma neizpildes. Konkrētajā gadījumā tiesa nav individualizējusi un nav

⁸³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojums lietās par darījumu apstrīdēšanu un zaudējumu piedziņu no parādnieka pārstāvjiem maksātspējas procesu ietvaros, 51.lpp., Pieejams www.at.gov.lv [Aplūkots 19.03.2016.]

⁸⁴ Turpat

⁸⁵ Civillikums. Saistību tiesības., Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 19.03.2016.]

iedzīlīnājusies lietas būtībā un kļūdaini atzina aprēķināto nokavējuma naudu par zaudējumiem, ja tā būtu maksāspējīgā komercsabiedrība un tā būtu šo nokavējuma naudu samaksājusi, tad bez šaubām būtu pamats uzskatīt, ka ir nodarīti zaudējumi, vai būtu izredzes, ka tiks samaksāta, tad var atzīt, ka tie ir priekšā stāvošie zaudējumi. Apelācijas instances tiesas spriedums netika pārsūdzēts un ir stājies spēkā, kaut tas konkrētā gadījumā ir nepareizs, tomēr tas rada precedentu, kad tiesa atzina savlaicīgu maksātnespējas pieteikuma neiesniegšanu par pamatu atzīt valdes locekļu prettiesisko rīcību un vainu.

Priekšnoteikums zaudējumu atlīdzības pieprasīšanai komercsabiedrības maksātnespējas gadījumā ir: savlaicīga maksātnespējas pieteikuma neiesniegšana; valdes locekļa vainojamība; nodarītie zaudējumi un cēloniskais sakars. Valdes locekļa vainas atzīšanu nedrīkst ietekmēt, tā mēģinājumi iesniegt neatbilstošu maksātnespējas pieteikumu vai nesamaksāt Civilprocesa likuma paredzētas nodevas un tiesu izdevumus, kuru dēļ tiesa atsaka pieņemt izskatīšanai maksātnespējas procesa pieteikumu, šādi attaisnojumi nedrīkst pasargāt valdes locekļus no atbildības. Savlaicīga pieteikuma iesniegšanas mērķis ir mazināt iespējamus zaudējumus, tādēļ izvērtējot cēlonisko sakaru, būtu jāņem vērā komercsabiedrības mantiska stāvokļa pasliktināšanās no dienas, kad atbilstoši Maksātnespējas likumā noteiktajām pazīmēm bija jāiesniedz līdz dienai, kad faktiski ir iesniegts maksātnespējas procesa pieteikums. Nepieciešams norādīt, ka Maksātnespējas likumā nav noteikts termiņš cik ilgi parādnieks var neiesniegt pieteikumu, tajā norādīts nekavējoties, bet katrā gadījumā “*nekavējoties*” varētu nozīmēt vienu dienu, divas, nedēļu, tādēļ būtu nepieciešams precizēt termiņus. Pirmkārt, maksātnespējas pazīme *parādnieks ilgāk nekā divus mēnešus nav nokārtojis parādsaistības, kurām iestājies izpildes termiņš*⁸⁶, prasa, lai būtu parāds, kuram ir iestājies maksāšanas termiņš, un, otrkārt, jāpaiet diviem mēnešiem no maksāšanas termiņa iestāšanās, tikai tad piepildās tiesību normas saturs. Tādēļ var rasties nevajadzīgs strīds par to vai parādnieka valdes loceklis, iesniedzot maksātnespējas procesa pieteikumu pēc trim mēnešiem pēc maksātnespējas pazīmes konstatēšanas, to iesniedza nekavējoties. Likumdevējam bija nodoms, ka parādniekam tiek dots termiņš divi mēneši izšķirties vai ierosināt tiesiskās aizsardzības procesu vai maksātnespējas procesu vai veikt citas darbības maksātnespējas atjaunošanai, tādēļ būtu jāprecizē likuma norma. Lai būtu iespējams iedzīvināt valdes locekļu atbildības mehānismu par savlaicīgu maksātnespējas procesa pieteikšanu nepieciešams paredzēt tiešo tiesību normu par zaudējumu noteikšanas prezumpciju, citādi nosacīti aprēķini

⁸⁶ Maksātnespējas likums, spēkā ar 01.03.2015.

Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=214590> [Aplūkots 14.04.2016.]

par aktīvu vērtības samazinājumu vai saistību pieaugumu ir vairāk teorētisko pieņēmumu līmenī.

Uz šādas problēmas esamību arī norādīja FICIL rekomendējot *paredzēt parādnieka valdes civiltiesisko atbildību par savlaicīgu maksātnespējas procesa pieteikuma neiesniegšanu*⁸⁷. FICIL identificēja problēmu, *ka nepastāvot reālām un neizbēgamām sankcijām par maksātnespējas procesa pieteikuma neiesniegšanu, parādnieka pārstāvji mēdz apzināti novilcināt maksātnespējas pieteikuma iesniegšanu, lai maksātnespējas procesā apgrūtinātu mantas atgūšanu, saskaņā ar ML 96.-99.panta noteikumiem (darījumu apstrīdēšana, samaksāto summu atprasīšana un zaudējumu piedziņa). Lai veicinātu parādnieka likumisko pārstāvju savlaicīgu rīcību juridiskās personas maksātnespējas pieteikuma iesniegšanā, ML ir jāparedz parādnieka likumisko pārstāvju civiltiesiska atbildība par zaudējumiem, kas radušies sakarā ar novēlotu maksātnespējas pieteikuma iesniegšanu vai neiesniegšanu vispār. Pasaules prakse ir pierādījusi, ka civiltiesiskās sankcijas ir daudz efektīvākas par administratīvajam un krimināltiesiskajām.*⁸⁸

No tā ir secināms, ka esošie tiesiskie aizsardzības līdzekļi nav pietiekami, lai kreditoriem būtu iespējas efektīvi aizsargāt savas tiesības gadījumos, kad komercsabiedrības valdes locekļi ignorē savus pienākumus iesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu.

Situācijā, kad valdes locekļiem praktiski nedraud civiltiesiskā atbildība par savlaicīgu maksātnespējas procesa pieteikuma neiesniegšanu nestimulē parādnieka valdes locekļus aktīvi rīkoties, tie apzinoties iespējamās sekas sakarā ar administratora pienākumu realizāciju saistībā ar grāmatvedības dokumentu revīziju, darījumu apstrīdēšanu tas pat kļūst par demotivējošo faktoru maksātnespējas procesa uzsākšanai. Turklāt apzināti novilcinot maksātnespējas procesu valdes loceklis apgrūtinās vai izslēgs Maksātnespējas likuma 99.panta pirmajā daļā noteiktas administratora tiesības atprasīt iepriekš samaksātas naudas summas no ieinteresētajām personām. Novēlotie maksātnespējas procesa pieteikumi apgrūtina ne tikai zaudējumu piedziņu no valdes locekļiem, bet arī darījumu apstrīdēšanu līdz ar to tas ietekmē mantas atgūšanu un kreditoru prasījumu apmierināšanu.

⁸⁷ Ārvalstu investīciju padome. Pozīcijas ziņojums par priekšlikumiem maksātnespējas sistēmas uzlabošanai, 6.lpp. Pieejams <http://www.ficil.lv/f/12%2005%2030%20maksatnespejas%20sistemas%20uzlabosana.pdf> [Aplūkots 19.03.2016.]

⁸⁸ Ārvalstu investīciju padome. Pozīcijas ziņojums par priekšlikumiem maksātnespējas sistēmas uzlabošanai, 7.lpp. Pieejams <http://www.ficil.lv/f/12%2005%2030%20maksatnespejas%20sistemas%20uzlabosana.pdf> [Aplūkots 19.03.2016.]

Ar 2015.gada 1.janvāri stājās spēkā grozījumi likumā “Par nodokļiem un nodevām”,⁸⁹ kas tika papildināts ar jauno nodaļu par juridisko personu nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu, šā likuma grozījumu anotācijā norādīts, ka uz 2014.gada 1.novembri 24293 juridiskām personām jeb 45% no kopējā juridisko personu aktuālo nodokļu parādniķu skaita ir piešķirts nodokļu uzskaites statuss „bez mantas”, t.i., nav mantas un naudas līdzekļu, uz kuriem vērst piedziņu. VID pēc lēmuma par nokavēto nodokļu maksājumu piedziņu pieņemšanas, neskatoties uz to, ka juridiskai personai ir piešķirts nodokļu uzskaites statuss „bez mantas”, turpina minētā lēmuma izpildi, cerot, ka varbūt kādreiz juridiskai personai uzradīsies manta. Citu iespēju, izņemot gadījumā, kad nodokļu maksātāja rīcība uzskatāma par krimināli sodāmu, kā valsts vai pašvaldību budžeta labā atgūt nesamaksātos nodokļu maksājumus, pašreizējais tiesiskais regulējums neparedz. Lielākajā daļā gadījumu šāda veida rīcībai nav rezultāta un tā nav vērsta uz maksimāli iedarbīgu nodokļu iekasēšanu. Tieši pretēji tiek nelietderīgi patērēti VID resursi tādām darbībām, kas faktiski samazina piedziņu veicošo VID struktūrvienību kapacitāti.

No anotācijas secināms, ka vairāk kā 20'000 komercsabiedrību atsavināja savu mantu, Valsts ieņēmumu dienestam nav iespējas piedzīt nodokļu maksājumu parādus, bet attiecīgo komercsabiedrību valdes locekļi ignorē savu pienākumu iesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu. Bez iepriekš aprakstītā valdes locekļu atbildības riska iestāšanās sakarā ar maksātnespējas procesa pieteikuma neiesniegšanu nepieciešams atzīmēt, ka tas saistīts ar izmaksām, pirmkārt, valdes loceklim komercsabiedrības mantas neesamības gadījumā no savas naudas jāsamaksā valsts nodeva 71,14 euro un depozīts divu minimālo mēnešalgu apmērā, 2016.gadā tas ir 740,- euro, maksātnespējas procesa finansēšanai. Tādēļ valdes locekļa rīcību iesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu kavē ne tikai potenciāli draudi par tā atbildības iestāšanos saistībā ar savu pienākumu pildīšanu komercsabiedrībā, bet arī maksātnespējas procesa uzsākšanas izmaksas.

Situāciju par valdes locekļu attieksmi par sava pienākuma izpildi iesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu raksturo šāds tiesas spriedums lietā Nr.115021114,⁹⁰ komercsabiedrībai izveidojies nodokļu parāds Ls 217'538,34 un netika iesniegts tiesai maksātnespējas procesa pieteikums un Valsts ieņēmumu dienests administratīvā kārtā sodīja komercsabiedrības valdes locekli uzliekot maksimālu naudas sodu, tas ir 700 euro un maksimālo papildsodu atņemot valdes loceklim tiesības ieņemt noteiktus amatus komercsabiedrībās. Persona šo lēmumu ir pārsūdzējusi tiesā un viens no argumentiem, ko

⁸⁹ Likums “Par nodokļiem un nodevām”, Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 19.03.2016.]

⁹⁰ Jelgavas pilsētas tiesas spriedums lietā Nr.115021114, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 19.03.2016.]

izvirzīja valdes loceklis ir, ka *Maksātnespējas likums un Civilprocesa likums paredz kreditora tiesības iesniegt maksātnespējas pieteikumu un nodokļu administrācija ir atbrīvota no valsts nodevas samaksas juridiskas personas maksātnespējas procesa lietās, tomēr nodokļu administrācija nav ierosinājusi Sabiedrības maksātnespēju, tādejādi, tā vai nu uzskata, ka nodokļu parāds nav tiks liels, lai rosinātu maksātnespēju, vai VID nedarbojas kopējās sabiedrības interesēs. Ja VID (kreditors) neveic darbības, lai rosinātu maksātnespējas procesu, nav pamata sodīt valdes locekli par maksātnespējas procesa neierosināšanu.*

Valdes loceklis uzskata, ka ja kreditors neierosina maksātnespējas procesu, tad valdes loceklis nav vainīgs un nav saucams pie atbildības, šāda nihilistiska komercsabiedrības valdes locekļa attieksme raksturo kopējo situāciju – “kam vajag, tad lai arī sniedz tiesai pieteikumu”. Jelgavas pilsētas tiesa savā spriedumā pareizi norādīja, ka tas nav kreditora pienākums iesniegt pret parādnieku maksātnespējas procesa pieteikumu, bet gan kreditora tiesības. Papildus tiesa norādīja, ka Maksātnespējas likuma 60.panta trešās daļas norma ir imperatīva un uzliek pienākumu parādniekam iesniegt pieteikumu tiesai.

Salīdzinot komercsabiedrības maksātnespējas procesa uzsākšanas izdevumus ar maksimāli pieļaujamo administratīvo naudas sodu secināms, ka naudas sods ir mazāks par maksātnespējas procesa uzsākšanas izdevumiem un no finansiāliem apsvērumiem administratīvais sods nestimulē valdes locekļus aktīvi rīkoties. Atbilstoši Satversmes tiesas spriedumam lietā Nr.2011-16-01 *parādnieka pārstāvjiem, kuriem likums uzliek par pienākumu parādnieka maksātnespējas gadījumā vērsties tiesā ar maksātnespējas pieteikumu, ir visas iespējas kontrolēt un prognozēt parādnieka finanšu stāvokli. Ņemot vērā Maksātnespējas likuma 60. panta trešajā daļā noteikto pienākumu iesniegt maksātnespējas pieteikumu, parādnieka pārstāvjiem būtu jārīkojas savlaicīgi, proti, brīdī, kad parādnieka rīcībā ir šāda nepieciešamā naudas summa. Ja šis brīdis ir nokavēts, naudas trūkums neatbrīvo parādnieka pārstāvjus no likumā noteiktās atbildības par maksātnespējas pieteikuma neiesniegšanu. Lai parādnieka pārstāvis netiktu saukts pie atbildības, viņam ir tikai viena iespēja – iesniegt pieteikumu, maksājot Depozītu nu jau no saviem personīgajiem līdzekļiem. Kompetentajām institūcijām, konsekventi praksē turoties pie šādas loģikas un saucot parādnieku pārstāvjus pie atbildības, ir iespējams nodrošināt reālu papildu stimulu savlaicīgai parādnieka maksātnespējas pieteikuma iesniegšanai.⁹¹*

⁹¹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.Nr.2011-16-01, 13.3.punkts, Pieejams http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2011-16-01_Spriedums.pdf [Aplūkots 19.03.2016.]

Ja komercsabiedrībai vairs nav līdzekļu valdes loceklis nevar atbrīvoties no pienākuma iesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu, tomēr administratīvais sods nav pietiekami efektīvs, tādēļ nevar sasniegt savu mērķi – stimulēt valdes locekļu komercsabiedrības maksātnespējas gadījumā savlaicīgi iesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu.

Administratīvā atbildība par maksātnespējas procesa pieteikuma neiesniegšanu noteikta Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 166.⁹² pantā, tā paredz sankciju – naudas sodu *fiziskajām personām vai valdes loceklim no divsimt astoņdesmit līdz septiņsimt euro, atņemot valdes loceklim tiesības ieņemt noteiktus amatus komercsabiedrībās vai bez tā*⁹². No tiesību normas secināms, ka naudas soda apmērs nesasniedz pat komercsabiedrības maksātnespējas procesa uzsākšanas izdevumus, pie tam maksimālo naudas sodu izvērtējot tā samērīgumu izdarītajam pārkāpumam varētu piemērot tikai vispār galējos gadījumos. Papildsods - aizliegums ieņemt amatus komercsabiedrībās ir pat vairāk disciplinējošs nekā pamatsods un vērsts uz preventīvu iedarbību nepieļaut šādu tiesību pārkāpumu personai, kura reāli profesionāli ir spējīga strādāt un vadīt komercsabiedrības. Ievērojot to, ka maksātnespējas procesa uzsākšanas izdevumi ir lielāki par administratīvo sodu, nepieciešams pārskatīt pamatsoda sankciju, minimālais pamatsods nedrīkst būt mazāks par maksātnespējas procesa uzsākšanas finansiāliem izdevumiem, pamatsodam jāstimulē valdes locekļi izvairīties no lielākiem finanšu izdevumiem naudas soda veidā.

⁹² Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss, stājies spēkā 01.07.1985.
Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 19.03.2016.]

5. VALDES LOCEKĻU ATBILDĪBA PAR NODOKĻU SAISTĪBĀM

Likums “Par nodokļiem un nodevām” nodrošina Valsts ieņēmumu dienestam tiesības iekasēt nodokļu parādus bezstrīdus kārtībā, tas ir efektīvs nodokļu parādu piedziņas mehānisms no reāli darbojošās komercsabiedrības, jo skaidrās naudas norēķini ir ierobežoti un naudas līdzekļi glabājas kredītiestādēs. Ja saimnieciski aktīvai komercsabiedrībai veidojas nodokļu parādi, nodokļu administrācijai ir tiesības iesniegt inkaso uzdevumu kredītiestādēm naudas līdzekļu norakstīšanai no nodokļu maksātāja kontiem. Savukārt gadījumos, kad komercsabiedrība reāli ir izbeigusi savu darbību, norēķinu kontos tai vairs nav līdzekļu nodokļu parādu piedziņai. Parasti šādos gadījumos komercsabiedrībai arī ir jau atsavināta publiskai reģistrācijai pakļauta manta un šādos gadījumos Valsts ieņēmumu dienestam nākas saskarties ar situāciju, kad komercsabiedrībai nav mantas un tā vairs neatrodas norādītajā juridiskajā adresē, tādēļ tiek sastādīts akts par mantas neesamību. Esošajā tiesiskajā regulējumā nav noteiktas prasības attiecībā uz komercsabiedrības aktīvu esamību attiecībā pret tās saistībām vai pret to darījumu apjomu, tādēļ pēc nokavēto nodokļu piedziņas procesa uzsākšanas bieži vien Valsts ieņēmumu dienests saskaras ar mantas neesamību un apgrūtinātu parāda piedziņu.

Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta datiem reģistrēto juridisko personu kopējais skaits uz 2014.gada 1.novembri bija 215'166⁹³ un atbilstoši likuma “Par nodokļiem un nodevām” anotācijai⁹⁴ valstī bija 11% juridiskās personas no kopējā juridisko personu skaita ar nenokārtotām nodokļu saistībām un Valsts ieņēmumu dienesta piešķirto statusu “bez mantas” nodokļu uzskaites sistēmā. Tas ir ievērojamais skaits. Neskatoties uz apstākļiem, ka juridiskajām personām nav mantas, Valsts ieņēmumu dienests turpina piedziņas procesu, tā rezultātā bezjēdzīgi tiek izlietoti budžeta resursi. Valsts ieņēmumu dienests neredz *citū iespēju, izņemot gadījumā, kad nodokļu maksātāja rīcība uzskatāma par krimināli sodāmu, kā valsts vai pašvaldību budžeta labā atgūt nesamaksātos nodokļu maksājumus, pašreizējais tiesiskais regulējums neparedz.*⁹⁵ Pie tam Valsts ieņēmumu dienesta nodotie izpildrīkojumi tiesu izpildītājiem netiek izpildīti, bet valstij ir jāsedz tiesu izpildītāju izdevumi saistībā ar šo izpildrīkojumu nepieciešamas darbības izpildi. Pēc tiesu izpildītāja akta saņemšanas par piedziņas neiespējamību Valsts ieņēmumu dienestam vairs nav nekādu iespēju ar savu

⁹³ Valsts ieņēmumu dienesta statistiskie dati par juridisko personu skaitu., Pieejams <https://www.vid.gov.lv/default.aspx?tabid=11&id=7064&hl=1> [Aplūkots 12.04.2016.]

⁹⁴ Likumprojekta „Grozījumi likumā “Par nodokļiem un nodevām” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija) Pieejams <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/EB75F1CD6B5CDDFF5C2257DA900470C22?OpenDocument>

⁹⁵ Turpat

administratīvo resursu atgūt nodokļu parādu un vienīgais veids ko tas vēl varētu darīt ir iesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu, kaut šajā gadījumā maksātnespējas process būs novēlots, un ierobežos administratora iespējas apstrīdēt darījumus. Kā norādīts anotācijā *“esošajā tiesiskajā regulējumā paredzētā administratīvā atbildība par maksātnespējas procesa neiesniegšanu nav pietiekami iedarbīgs līdzeklis, lai nodrošinātu, ka juridiskās personas atbildīgās amatpersonas veic valsts regulētus pasākumus juridiskās personas ātrākai pasludināšanai par maksātnespējīgu”*⁹⁶

Komersabiedrību valdes locekļiem šādos gadījumos bija jāiesniedz maksātnespējas procesa pieteikums, bet valdes locekļi ignorēja tiesību aktu prasības. Valsts ieņēmumu dienesta amatpersonas konstatē, *“ka juridisko personu atbildīgās amatpersonas tā vietā, lai, iesniedzot maksātnespējas procesa pieteikumu, apturētu juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu pieaugumu, savas bezdarbības vai darbības, kuras rezultātā juridiskās personas valdē tiek ieceltas personas no trešajām valstīm, personas, kuru mērķis nav veikt reālu komercdarbību, rezultātā veicina to palielināšanos, tādējādi ne tikai, palielinot juridiskās personas nodokļu parāda apmēru, bet arī valsts vai pašvaldību budžetā ieskaitāmo nodokļu parāda apmēru”*.⁹⁷ Atbilstoši anotācijā sniegtai informācijai tika konstatēts, ka 40% gadījumu nodokļu maksātāji, kuru nodokļu parāds pārsniedza 10'000 latu, vispār pēc nodokļu parāda izveidošanas neveic nekādas darbības, t.sk. neveic darbības, lai izbeigtu kapitālsabiedrības darbību. Raugoties no Komerclikumā noteikta regulējuma kreditoram ir iespējas vērsties pret valdes locekļiem parādnieka labā par zaudējumu nodarīšanu sakarā ar viņu tiesisko ignoranci - krietna un rūpīga saimnieka pienākuma neievērošana, bet kreditoram ir liegtas iespējas panākt savu prasījumu apmierināšanu pa tiešo no parādnieka valdes locekļiem. Kreditors Valsts ieņēmumu dienests var vērsties ar maksātnespējas procesa pieteikumu pret pašu kapitālsabiedrību, bet pēc visu likuma “Par nodokļiem un nodevām” 26.pantā⁹⁸ paredzēto piedziņas instrumentu izmantošanas un iztērēta laika maksātnespējas procesa ierosināšana varētu būt bezjēdzīga, jo pagāja pietiekami ilgs laiks parādu piedziņai, darījumu apstrīdēšanai un papildus kreditoram jāsamaksā depozīts divu minimālo mēnešalgu apmērā, kuru iespējams, kreditors nevarēs atgūt. Otrā iespēja Valsts ieņēmumu dienestam ir vērsties pret valdes locekli komersabiedrības labā, kā to paredz Komerclikuma 170.panta

⁹⁶ Likumprojekta „Grozījumi likumā “Par nodokļiem un nodevām” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija) Pieejams <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/EB75F1CD6B5CDF5C2257DA900470C22?OpenDocument> [Aplūkots 28.03.2016.]

⁹⁷ Turpat

⁹⁸ Par nodokļiem un nodevām, Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 30.03.2016.]

otrā daļa,⁹⁹ bet kreditoram jāpierāda zaudējumu nodarīšana pašai komercsabiedrībai, kreditoram no malas tas ir grūti realizējams uzdevums, pie tam bez maksātnespējas procesa pasludināšanas kontrole par attiesājušā sprieduma izpildi būs vecai valdei. Tādēļ ar parādnieku nesaistītajam kreditoram celt prasību pret parādnieka valdes locekļiem bez parādnieka maksātnespējas procesa pasludināšanas arī ir bezjēdzīgi.

Iepriekšējā nodaļā tika secināts, ka valdes locekļu saukšana pie administratīvās atbildības nav pietiekami efektīva, Valsts ieņēmumu dienests piemēro administratīvo atbildību nepārāk bieži, bet valdes locekļi nav pietiekami motivēti, raugoties uz šo problēmu no finansiāla aspekta. Tādēļ valdes locekļi apzinās, ka nodokļu parādu nemaksāšana tiem nerādīs pietiekami nopietnas tiesiskas sekas, tie var dibināt jaunas komercsabiedrības un par vecām “aizmirst”. No tā ir secināms, ka nepastāvēja efektīvs tiesiskais regulējums, kas varētu efektīvi ietekmēt faktiski maksātnespējīgo parādnieku valdes locekļu rīcību un risināt pamesto komercsabiedrību uzkrāto nodokļu parādu jautājumus. Anotācijā norādīts, *ka komercdarbības veicējiem nav motivācijas kārtot savas parādsaistības, jo kā praksē konstatē VID amatpersonas vieglāk un izdevīgāk ir nodibināt jaunu juridisko personu, novirzot uz to atlikušos naudas līdzekļus un aktīvus.*¹⁰⁰

Eiropas Savienībā valdes locekļu personīga atbildība par komercsabiedrības saistībām vai zaudējumiem par savu pienākumu neizpildi iesniegt savlaicīgi komercsabiedrības maksātnespējas pieteikumu nav nekas neparasts. Piemēram, Grieķijā valdes locekļi kļūst personīgi atbildīgi kavēšanos gadījumā ar maksātnespējas pieteikuma iesniegšanu, tie kļūst personīgi atbildīgi pret jauniem kreditoriem no brīža, kad bija jāiesniedz pieteikums. Tiesību normas mērķis ir ierobežot faktiski maksātnespējīgas komercsabiedrības darbību un stimulēt valdes locekļus rīkoties.¹⁰¹ Grieķijas tiesību normas prezumē zaudējumu nodarīšanu kavēšanās gadījumā ar pieteikuma iesniegšanu. Personīga valdes locekļu atbildība ir vispārējais princips gadījumos, kad valdes locekļi nerīkojas kā rūpīgi saimnieki un neaizsargā kreditorus, kad parādnieks ir maksātnespējīgs un valdes locekļiem jāņem vērā, ka kreditoru intereses ir apdraudētas.¹⁰² Atbilstoši Grieķijas likumam par Publisko ienākumu piedziņu valdes locekļi var būt personīgi atbildīgi par nodokļu parādiem valsts budžetam un Sociālās

⁹⁹ Komerclikums, Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 30.03.2016.]

¹⁰⁰ Likumprojekta „Grozījumi likumā “Par nodokļiem un nodevām” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija) Pieejams <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/EB75F1CD6B5CDDFF5C2257DA900470C22?OpenDocument> [Aplūkots 28.03.2016.]

¹⁰¹ Anex to Study on directors' duties and liability, Carsten Gerner - Beuerle, Philipp Paech, Edmund Philipp Schuster, (Department of Law, The London School of Economics and Political Science), p. 382, Pieejams http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/board/2013-study-reports_en.pdf [Aplūkots 31.03.2016.]

¹⁰² Ibid.

apdrošināšanas iestādei par ienākumu nodokli, pievienotās vērtības nodokli un kapitāla pieauguma nodokli.

Atbilstoši Zviedrijas likumam “Par uzņēmumiem”, valdes locekļi ir personīgi atbildīgi par komercsabiedrības saistībām, ja tie nav izpildījuši likuma prasības tiesību aktos noteiktajā laikā, solidāra atbildība iestājas par jaunām saistībām, kuras izveidojas no brīža, kad bija pienākums iesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu. Atbilstoši Zviedrijas Augstākās tiesas atziņām personīga valdes locekļu atbildība iestājas, ja kapitālsabiedrība ir maksātnespējīga un valdes locekļiem bija pienākums rīkoties. Pieteicējam tas ir jāpierāda un valdes locekļi var atbrīvoties no personīgas atbildības par komercsabiedrības saistībām, ja tie var pierādīt, ka nav rīkojušies nolaidīgi¹⁰³. Šāds Zviedrijas tiesiska regulējuma modelis aizsargā trīs mērķus: kreditoru intereses, uzliek pienākumu valdes locekļiem apturēt saimniecisko darbību un uzsākt tās likvidāciju, kamēr vēl ir aktīvi un piesākot likvidāciju tiek brīdināti nākotnes kreditori par problēmām ar komercsabiedrības maksāspēju un, treškārt, tas dod iespēju valdei un dalībniekiem pieņemt lēmumus un izšķirties par turpmāko rīcību, kamēr neiestājas maksātnespēja.

Maltas tiesību akti paredz valdes locekļu personīgu atbildību par komercsabiedrības saistībām, kuras parastajā gadījumā maksā komercsabiedrības, kad noteiktajos gadījumos komercsabiedrības saistības tiek pārliktas uz valdes locekļiem. Šāds regulējums noteikts Maltas Ienākuma nodokļa pārvaldīšanas likumā un Sociālās apdrošināšanas likumā. Valdes locekļi vai jebkura cita persona, apveltīta ar tiesībām rīkoties ar komersanta mantu, ir personīgi un solidāri atbildīgi, ja viņu valdījumā vai kontrolē nonāk jebkāda komercsabiedrības manta un komercsabiedrībai palika nenokārtotas nodokļu saistības. Maltas likums par Sociālo apdrošināšanu uzliek valdes locekļiem atbildību par darbību vai bezdarbību, kura bija jāveic saskaņā ar tiesību aktiem un kura netika veikta un tā rezultātā nav nomaksāti sociālās apdrošināšanas nodokļi, valdes locekļi personīgi kļūst atbildīgi par to nomaksu.¹⁰⁴ Atbildība iestājas tikai par to laika posmu, kurā valdes loceklis bija komercsabiedrības valdē.

¹⁰³ Anex to Study on directors' duties and liability, Carsten Gerner - Beuerle, Philipp Paech, Edmund Philipp Schuster, (Department of Law, The London School of Economics and Political Science), p. 856. Pieejams http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/board/2013-study-reports_en.pdf [Aplūkots 31.03.2016.]

¹⁰⁴ Anex to Study on directors' duties and liability, Carsten Gerner - Beuerle, Philipp Paech, Edmund Philipp Schuster, (Department of Law, The London School of Economics and Political Science), p. 597. Pieejams http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/board/2013-study-reports_en.pdf [Aplūkots 31.03.2016.]

Austrijas tiesiskais regulējums paredz valdes locekļiem pienākumu ierosināt reorganizācijas procesu, kas nav obligāta vai maksātnespējas procesu, ja šāds pienākums nav savlaicīgi izpildīts divos gadījumos valdes locekļi kļūst personīgi atbildīgi par saistībām. Tas ir gadījumos, kad revidēta finanšu gada pārskata rādītāji norāda uz nepieciešamību veikt komercsabiedrības reorganizāciju un valdes locekļi to nepiesaka divu gadu laikā iestājas komercsabiedrības maksātnespēja. Otrais gadījums ir kad nav nodrošināta pienācīga grāmatvedības uzskaitē un nav iecelts revidents finanšu gada pārskata revīzijas veikšanai. Valdes locekļi kļūst solidāri atbildīgi par visām komercsabiedrības saistībām, kas paliek neapmierinātas pēc bankrota procedūras pabeigšanas, bet atbildības apmērs nepārsniedz 100'000 euro par katru valdes locekli. Ja valdes locekļi nav pieteikuši savlaicīgi komercsabiedrības reorganizāciju sakarā ar finansiālajām grūtībām un ir vainojami nolaidīgā attieksmē pret saviem pienākumiem rūpēties par komercsabiedrības darbību, valdes locekļim var nākties atbildēt par visām komercsabiedrības saistībām bez ierobežojuma.¹⁰⁵

Igaunijā saistībā ar audita uzrēķinu „pieļaujama solidāra valdes locekļu atbildība krāpnieciskas rīcības vai rupjas neuzmanības gadījumos, ja nav iespējams piedzīt parādu no nodokļu parādnieka”¹⁰⁶

Atbilstoši Polijas tiesību aktiem valdes locekļi var kļūt personīgi atbildīgi par maksātnespējīgas komercsabiedrības saistībām, valdes locekļiem ir noteikts pienākums iesniegt tiesai pieteikumu divu nedēļu laikā no dienas, kad ir konstatēta komercsabiedrības maksātnespējas pazīme. Ja pieteikuma iesniegšanas termiņš ir nokavēts, valdes locekļi kļūst personīgi atbildīgi par nodokļu saistībām, kas izveidojās pirms faktiskās maksātnespējas iestāšanās un arī pēc tās.¹⁰⁷ Atbilstoši Polijas Augstākās tiesas atziņām tikai savlaicīga maksātnespējas procesa pieteikuma iesniegšana var pasargāt valdes locekļus no personīgas atbildības par komercsabiedrības nodokļu saistībām.¹⁰⁸

Lielbritānijā “*noteiktajos gadījumos uzņēmuma nodokļu parāds tiek „pārcelts” šo juridisko personu atbildīgajām amatpersonām. Lielbritānijā līdz 2009.gadam valdes locekļu*

¹⁰⁵ Anex to Study on directors' duties and liability, Carsten Gerner - Beuerle, Philipp Paech, Edmund Philipp Schuster, (Department of Law, The London School of Economics and Political Science), p. 25. Pieejams http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/board/2013-study-reports_en.pdf [Aplūkots 31.03.2016.]

¹⁰⁶ Likumprojekta „Grozījumi likumā “Par nodokļiem un nodevām” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija) Pieejams <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/EB75F1CD6B5CDF5C2257DA900470C22?OpenDocument> [Aplūkots 31.03.2016.]

¹⁰⁷ Anex to Study on directors' duties and liability, Carsten Gerner - Beuerle, Philipp Paech, Edmund Philipp Schuster, (Department of Law, The London School of Economics and Political Science), p. 25. Pieejams http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/board/2013-study-reports_en.pdf [Aplūkots 31.03.2016.]

¹⁰⁸ Ibid.

*atbildība tika piemērota tikai saistībā ar pievienotās vērtības nodokli, savukārt no 2009.gada audita uzrēķiniem valdes locekļu personīgo atbildību var piemērot ne tikai attiecībā uz pievienotās vērtības nodokli, bet arī uz citiem nodokļiem”.*¹⁰⁹

Apkopojot dažu Eiropas Savienības valstu pieeju jautājumam par valdes locekļu personīgu atbildību par komercsabiedrības nodokļu saistībām sakarā ar savlaicīgas maksātspējas procesa pieteikuma neiesniegšanu redzams, ka savu pienākumu neizpilde vai nesavlaicīga izpilde izraisa parādnieka nodokļu saistību pārlikšanu uz valdes locekļiem. No iepriekš izklāstīta secināms, ka Latvijas likumdevējs ir pārāk pacietīgs pret valdes locekļu pienākumu neizpildi, kas degradē izpratni par uzņēmējdarbības vides kārtību. Šādas situācijas esamība stimulē valdes locekļus parādnieka faktiskās maksātspējas gadījumā to pamest ar nenomaksājamiem nodokļiem un citu kreditoru nesegtajiem prasījumiem un dibināt jaunas komercsabiedrības, turpināt saimniekot šādā veidā, kas kopumā negatīvi ietekmē godīgu konkurenci un uzņēmējdarbības vidi. Pārējiem komersantiem redzot notikušo var rasties jautājums vai tas ir pieņemams uzņēmējdarbības veids, ja par to reāli varētu draudēt tikai administratīvā atbildība salīdzinoši ar pārkāpuma smaguma būtību un kreditoriem nodarīto zaudējumu apmēru administratīvais maznozīmīgais pamatsods. No vienas puses, valstī tiek atzīts, ka ir pārāk maz uzņēmēju un valsts ir ieinteresēta, lai rastos vairāk komercsabiedrību, kas mazinātu bezdarbu, veicinātu nodokļu iekasēšanas pieaugumu. Šā mērķa sasniegšanai valsts cenšas lai privātpersonas nebaidītos iesaistīties uzņēmējdarbībā, arī dibinot komercsabiedrības tiek nodalītas mantiskas attiecības un kapitālsabiedrības dalībniekiem nav jāatbild par tās saistībām, pat ir atļauts dibināt komercsabiedrības ar pamatkapitālu viena euro apmērā. Tomēr, kopumā veicinot jauno komercsabiedrību radīšanu, to nevar pretnostatīt valdes locekļu atbildībai par tiesību normu neievērošanu, kas izpaužas faktiski maksātspējīgās komercsabiedrības aktīvu izsaimniekošanā un tās pamešanā, tā ir bezatbildīga pieeja ļaujot atbildīgajām parādnieka amatpersonām dibināt jaunas komercsabiedrības. Piemēram, Slovēnijā sakarā ar dažiem nepareiziem gadījumiem praksē pieņēma Eiropas Savienības kontekstā unikālu normu, likumdevējs izšķīrās pieņemt tiesību normu, kura paredz, ka ja tas ir maksātspējīgā parādnieka valdes loceklis (vai padomes loceklis) vai parādnieka, kuram ir pabeigts bankrots, tad tāda persona nedrīkst kļūt no jauna par valdes locekli (vai padomes locekli, kā arī komercsabiedrības dalībnieku) uz laiku līdz desmit gadiem. Šī norma ir pat paplašināta, tā attiecināma arī uz padomes un valdes locekļiem, kuri ieņēma šo amatu divus gadus pirms parādniekam tika pasludināts

¹⁰⁹ Likumprojekta „Grozījumi likumā “Par nodokļiem un nodevām” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija) Pieejams <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/EB75F1CD6B5CDDFF5C2257DA900470C22?OpenDocument> [Aplūkots 31.03.2016.]

maksātnespējas process. Papildus tā paredz atzīt šīs personas par diskvalificētām no esošajām valdēm vai padomēm un tās obligātu atbrīvošanu no komercsabiedrības amatpersonas statusa. Pagaidām šī tiesību norma netiek piemērota sakarā ar iesniegto konstitucionālo sūdzību un iespējamo zaudējumu novēršanu, ja Konstitucionāla tiesa atzīs to par neatbilstošu Slovēnijas konstitūcijai.¹¹⁰ Šis gadījums parāda, ka cīņai ar negodprātīgo valdes locekļu rīcību likumdevējs ir izšķiries ierobežot privātpersonu tiesības izvēlēties nodarbošanās veidu un pat tiesības uz īpašumu, jo ir liegums kļūt par dalībnieku. Šāda Slovēnijas valsts iniciatīva pārmērīgi ierobežo personas pamattiesības izvēlēties tiesības nodarboties ar uzņēmējdarbību nevajadzētu attiecināt uz gadījumiem, kad maksātnespēja iestājas dēļ neparedzēta saimnieciskās darbības riska iestāšanās. Savukārt tā ir atbilstoša sankcija gadījumos, kad valdes locekļi neievēro tiesisko regulējumu un vilcinās ar savlaicīgo maksātnespējas pieteikuma iesniegšanu, būtu pamats viņus uz laiku diskvalificēt – ierobežot viņu tiesības ieņemt amatus komercsabiedrībās vai no jauna kļūt par komercsabiedrības dalībniekiem. Tas ir nepieciešams, lai radītu pareizo valdes locekļu izpratni par to, ka vilcināšanās ar savlaicīgo maksātnespējas procesa pieteikuma iesniegšanu ir nepieņemama rīcība godīgā uzņēmējdarbības vidē.

Atbilstoši Valsts ieņēmumu dienesta datiem 5724 juridiskajām personām, kuru nodokļu parāda summa pārsniedz 18 000 *euro*, kopējā parāda summa valsts budžetam veido 574 miljonus *euro*¹¹¹, kas veido vairāk par 2% no valsts iekšzemes kopprodukta, jeb 7,8% procenti no 2016.gada valsts budžeta plānotajiem kopējiem ieņēmumiem.¹¹²

Šīs sasāpējušas problēmas risināšanas nolūkā likumdevējs pieņēma likuma “Par nodokļiem un nodevām” grozījumus, ieviešot jauno nodaļu Juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšana, tā paredz valdes locekļu solidāru atbildību, ja iestājas kumulatīvi pieci priekšnosacījumi zaudējumu atlīdzināšanai:

1) nokavēto nodokļu maksājumu summa pārsniedz 50 Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu;

2) lēmums par nokavēto nodokļu maksājumu piedziņu ir paziņots juridiskajai personai;

¹¹⁰ Anex to Study on directors' duties and liability, Carsten Gerner - Beuerle, Philipp Paech, Edmund Philipp Schuster, (Department of Law, The London School of Economics and Political Science), p. 798. Pieejams http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/board/2013-study-reports_en.pdf [Aplūkots 31.03.2016.]

¹¹¹ Likumprojekta „Grozījumi likumā “Par nodokļiem un nodevām” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija) Pieejams <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/EB75F1CD6B5CDDFF5C2257DA900470C22?OpenDocument> [Aplūkots 31.03.2016.]

¹¹² Likums “Par valsts budžetu 2016.gadam” Pieejams <http://likumi.lv/ta/id/278623-par-valsts-budzetu-2016-gadam> [Aplūkots 31.03.2016.]

3) ir konstatēts, ka pēc nokavēto nodokļu maksājumu izveidošanās juridiskā persona ir atsavinājusi aktīvus tādai personai, kura attiecībā pret valdes locekli atbilst ieinteresētās personas jēdzienam Maksātnespējas likuma izpratnē;

4) ir sastādīts akts par piedziņas neiespējamību;

5) juridiskā persona nav izpildījusi Maksātnespējas likumā noteikto pienākumu iesniegt juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu.¹¹³

Šo noteikumu pirmie divi un ceturtais ar piekto punktu ir skaidri un tiem nevajadzētu izraisīt problēmas piemērošanā, savukārt tiesību normas trešais punkts ievērojami sašaurina tiesību normas piemērošanu praksē. Apstākļi, ka nepieciešams konstatēt aktīvu atsavināšanu ieinteresētai personai Maksātnespējas likuma izpratnē nozīmē, ka šo normu vairākos gadījumos nevarēs piemērot iepriekš aprakstītas problēmas risināšanai, tādēļ tā nemainīs kopējo situāciju uzņēmējdarbības vidē. Pie tam Valsts ieņēmumu dienestam būs ierobežotas iespējas pilnībā noskaidrot vai aktīvi ir atsavināti ieinteresētai personai, to būtu iespējams noskaidrot tikai attiecībā uz reģistrācijai pakļauto mantu, bet par pārējiem aktīviem, piemēram par prasījumiem šādas iespējas nebūs, jo diez vai valdes locekļi pret viņiem vērstus pierādījumus vispār iesniegs. Šīs normas administrēšanai Valsts ieņēmumu dienestam būs nepieciešams veikt padziļināto analītisko darbu, lai identificētu reģistrācijai pakļautas mantas atrašanos, tās pircēju noskaidrošanai un jautājuma noskaidrošanai vai attiecīgais nekustamā īpašuma ieguvējs vai citas mantas ieguvējs būtu atzīstams par ieinteresēto personu.

Anotācijā norādīts, ka šīs tiesību normas pieņemšanas mērķis bija risināt nepiedzīto nodokļu parādu pieaugumu un komercdarbības vides attīrīšanu no faktiski maksātnespējīgajām komercsabiedrībām. Tādēļ šī norma vairāk ir preventīva, lai atturētu valdes locekļus no reģistrācijai pakļautas mantas atsavināšanas ieinteresētajām personām, bet tā praktiski neierobežo komercsabiedrības valdes locekļus pārdot šo mantu trešajām personām un iegūtos naudas līdzekļus izlietot ieinteresēto personu interešu realizācijai, vai “izredzēto” kreditoru prasījumu segšanai. Šo iemeslu dēļ likuma “Par nodokļiem un nodevām” grozījumi nevarēs atrisināt reālas problēmas saistībā ar maksātnespējas procesa pieteikuma neiesniegšanu.

2015.gada 19.jūnijā Valsts ieņēmumu dienests pieņēma iekšējos noteikumus par kārtību kādā tiek uzsākta nokavēto nodokļu maksājumu piedziņa no valdes locekļiem,¹¹⁴ šo

¹¹³ Likums “Par nodokļiem un nodevām”, Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 30.03.2016.]

noteikumu 66.punkts paredz iestādei pienākumu publicēt ārējā mājaslapā informāciju par juridisko personu sarakstu, šāda kārtība ir paredzēta arī likumā¹¹⁵, saistībā ar kurām ir uzsākts process par nokavēto nodokļu maksājumu budžetam atlīdzināšanu. Kaut no likuma “Par nodokļiem un nodevām” grozījumu stāšanās spēkā pagāja sešpadsmit mēneši un šo jaunievedumu ir iespējams piemērot nodokļu parādiem, kas izveidojās pēc 01.01.2015. Valsts ieņēmumu dienesta mājaslapā nav izveidots šo noteikumu 66.punktā minētais juridisko personu saraksts, arī publiski pieejamā datu bāzē par tiesvedības procesiem nav atrodamas administratīvas lietas saistībā ar iepriekšminēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu budžetam. Iespējams vēl ir priekšlaicīgi izdarīt secinājumus par šīs tiesību normas piemērošanu praksē, tomēr Valsts ieņēmumu dienesta informācijas npublicēšana izraisa šaubas par Valsts ieņēmumu dienesta kapacitāti to īstenošanā. Atbilstoši Valsts ieņēmumu dienesta noteikumiem¹¹⁶, atbildīgas struktūrvienības amatpersonai jāizbeidz administratīva lieta, ja pati iestāde konstatēs, ka pēc administratīvas lietas ierosināšanas nokavētie nodokļu maksājumi samaksāti daļēji un to nesamaksāta daļa nepārsniedz valstī noteikto 50 minimālo algu apmēru. Arī atbilstoši šo noteikumu¹¹⁷ 52.punktam un 56.punktam, gadījumos, kad ir pieņemts lēmums par nokavēto nodokļu maksājumu piedziņu un pat ja tas ir stājies spēkā, Valsts ieņēmumu dienesta amatpersonai tas ir jāatceļ, ja tiek konstatēts, ka tiesa ir pasludinājusi juridiskās personas maksātnespējas procesu vai tiesiskās aizsardzības procesa uzsākšanu. Ievērojot minētos apstākļus, secināms, ka praksē šai normai varētu būt vairāk preventīvas darbības efekts, jo atbildīgais valdes loceklis varētu praktiski jebkura procesa stadijā iesniegt maksātnespējas procesa vai tiesiskās aizsardzības procesa pieteikumu, tādējādi izvairīties no personīgas atbildības iestāšanās, tādēļ likuma grozījumi šādā redakcijā nevar atrisināt to pieņemšanas mērķi - nodokļu iekasēšanas pieaugumu un to efektivitāti un reāli paaugstināt juridisko personu bijušo valdes locekļu atbildības līmeni attiecībā uz juridisko personu nodokļu samaksu valsts vai pašvaldības budžetos un savlaicīgas komercsabiedrības maksātnespējas procesa pieteikuma iesniegšanas problēmu.

¹¹⁴ Iekšējie noteikumi. Kārtība, kādā Valsts ieņēmumu dienestā uzsāk un izbeidz procesu par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu budžetam, pieņem un atceļ lēmumu par nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu, nodrošina tā izpildes kontroli. Nr.38, stājas spēkā 19.06.2015. Pieejams <https://vid.gov.lv/dokumenti/noderigi/juridisko%20personu%20saraksts/ieksejie%20noteikumi%20nr.38.pdf> [Aplūkots 30.03.2016.]

¹¹⁵ Likums “Par nodokļiem un nodevām”, Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 30.03.2016.]

¹¹⁶ Iekšējie noteikumi. Kārtība, kādā Valsts ieņēmumu dienestā uzsāk un izbeidz procesu par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu budžetam, pieņem un atceļ lēmumu par nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu, nodrošina tā izpildes kontroli. Nr.38, stājas spēkā 19.06.2015. Pieejams <https://vid.gov.lv/dokumenti/noderigi/juridisko%20personu%20saraksts/ieksejie%20noteikumi%20nr.38.pdf>

¹¹⁷ Turpat

Sakarā ar likuma “Par nodokļiem un nodevām”¹¹⁸ grozījumiem, kas paredz valdes locekļu atbildību par nokavētiem nodokļu maksājumiem pamatojoties uz divdesmit Saeimas deputātu iesniegumu Satversmes tiesa ir ierosinājusi lietu Nr.2015-25-01. Saeimas deputātu ieskatā, likumdevējs paredzot personīgu atbildību valdes locekļiem par juridisko personu nodokļu saistībām nav ievērojis “*Satversmes 91. panta pirmo teikumu: „Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā.” Satversmes 92. pants: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību.” Satversmes 105. pants: „Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.”*¹¹⁹

Izvērtējumu pelna pieteikumā norādītais punkts par likuma¹²⁰ neatbilstību Satversmes 105.panta teikumiem, iesniedzēji uzskata, ka likuma grozījumi aizskar īpašuma tiesības, jo tā tvērumā ietilpstot arī tiesības veikt komercdarbību juridisku personu formā, proti, tādas sabiedrības formā, kura par uzņemtajām saistībām atbild tikai ar savu mantu (nevis ar sabiedrībā iesaistīto fizisko personu mantu). Mantiskās atbildības nošķiršana esot uzskatāma par obligātu juridiskās personas īpašību. Savukārt saskaņā ar apstrīdētajām normām par juridiskās personas nokavētajiem nodokļu maksājumiem noteiktos gadījumos atbildot nevis pati juridiskā persona, bet gan tās valdes locekļi.¹²¹

Privātpersonu tiesības uz īpašumu ietilpst civiltiesību katalogā, bet tiesības uz īpašumu nav absolūtas, tās var aprobežot. Atbilstoši apstrīdētai tiesību normai valdes locekļu tiesības uz īpašumu var būt apdraudētas gadījumos, kad valdes locekļi neievēro Maksātspējas un Komerclikuma tiesību normas. Tiesības uz īpašumu šajā gadījumā ietver valdes locekļu mantisko stāvokli, valdes locekļu manta var nonākt valsts budžetā, tātad to var atzīt par īpašuma tiesību piespiedu atsavināšanu. Piespiedu atsavināšana varētu notikt, ja tiek konstatēts, ka valdes locekļi, rīkojoties kā likumiskie komercsabiedrības pārstāvji, atsavināja komercsabiedrības mantu par labu sev vai par labu parādnieka dalībniekiem, prokūristam,

¹¹⁸ Likums “Par nodokļiem un nodevām”, Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 31.03.2016.]

¹¹⁹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas preses relīze par lietu Nr.2015-25-01, Pieejams <http://www.satv.tiesa.gov.lv/press-release/ierosinata-lieta-par-normam-kas-paredz-valdes-locekla-atbildibu-par-juridiskas-personas-nokavetajiem-nodoklu-maksajumiem/> [Aplūkots 31.03.2016.]

¹²⁰ Likums “Par nodokļiem un nodevām”, Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 31.03.2016.]

¹²¹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas preses relīze par lietu Nr.2015-25-01, Pieejams <http://www.satv.tiesa.gov.lv/press-release/ierosinata-lieta-par-normam-kas-paredz-valdes-locekla-atbildibu-par-juridiskas-personas-nokavetajiem-nodoklu-maksajumiem/> [Aplūkots 31.03.2016.]

komercpilnvarniekam, personai, kas sastāv ar parādnieka dibinātāju, dalībnieku (akcionāru) vai personālsabiedrības biedru, pārvaldes institūciju locekļiem laulībā, radniecībā vai svainībā līdz otrai pakāpei, vai kreditors, kas atrodas vienā koncernā ar parādnieku¹²². Tiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu. Tiesību ierobežojuma mērķis ir nepieļaut valdes locekļu ļaunprātīgu rīcību atsavināt komercsabiedrības mantu par labu ieinteresētajām personām un nepieļaut situāciju, kad valdes locekļi nerīkojas aktīvi parādnieka maksātnespējas gadījumā. Komercsabiedrības valdes locekļiem ir uzlikts tiesiskais pienākums parādnieka maksātnespējas gadījumā iesniegt pieteikumu tiesai, parādnieka amatpersonas nedrīkst rīkoties pretēji likuma imperatīvajām tiesību normām, to neievērošana nelabvēlīgi ietekmē sabiedrisko kārtību. Tiesību aktos noteikto nodokļu maksājumu samaksa ir svarīga un saistīta ar valsts budžeta interesēm un nodokļu iekasēšana pilnā apmērā skar valsts sabiedrības intereses saņemt no budžeta finansētus pakalpojumus pilnā apmērā un citu valsts funkciju nodrošināšanu. Valdes locekļu pienākuma neizpildi un nodokļu nemaksāšana ietekmē komercdarbības vidi un godīgu konkurenci. Tātad tā ir saistīta ar leģitīmo mērķu aizsardzību, kas ietver sevī sabiedrības tiesību aizsardzību, jo līdzekļu trūkuma dēļ valsts nevar garantēt sabiedrībai likumos noteikto tiesību realizāciju, var tikt apdraudētas valsts drošība, medicīnisko pakalpojumu saņemšana, valsts kārtības nodrošināšana, izglītības pakalpojumu saņemšana.

Atbilstoši pēdējiem pieejamiem statistikas datiem 2013.gadā valstī kopumā bija aktīvi 196'681 uzņēmums,¹²³ anotācijā norādīts, ka uz 2014.gada 1.novembri 24'293 uzņēmumiem ir noteikts statuss „bez mantas”, tas ir vairāk nekā 10% no kopējiem aktīviem uzņēmumiem, kuri ir pamesti un tiem nav mantas valsts nodokļu maksājumu samaksai. Šajā darbā un anotācijā¹²⁴ secināts, ka Latvijas Administratīva pārkāpuma kodeksā paredzēta atbildība nav efektīva, lai parādnieka amatpersonas pildītu savus pienākumus. Tādēļ nosakot valdes locekļu personīgo atbildību par komercsabiedrības saistībām sakarā ar to likumos paredzēto pienākumu neievērošanu ir piemērota leģitīma mērķa sasniegšanai. Izvērtējot vai ar likumdevēja izraudzīto līdzekli ir iespējams sasniegt mērķi ar citiem mazāk ierobežojošiem līdzekļiem samērojot valsts budžeta intereses ar parādnieka valdes locekļu interesēm, jāatzīst, ka atbildība ir paredzēta arī tagad par zaudējumu nodarīšanu, bet valdes locekļu saukšana pie

¹²² Likums “Par nodokļiem un nodevām”, Pieejams <http://likumi.lv> [Aplūkots 30.03.2016.]

¹²³ Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/uzreg/uzreg_ikgad_01_skaits/SR00701.px/table/tableViewLayout1/?rxid=cde b978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0 [Aplūkots 31.03.2016.]

¹²⁴ Likumprojekta „Grozījumi likumā “Par nodokļiem un nodevām” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija) Pieejams <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/EB75F1CD6B5CDF5C2257DA900470C22?OpenDocument> [Aplūkots 31.03.2016.]

atbildības par maksātspējas procesa pieteikuma neiesniegšanu ir apgrūtināta. Eiropas Savienības valstu daļa izšķiras par personīgu valdes locekļu atbildību par valsts budžetam nesamaksātajām nodokļu saistībām, citu Eiropas Savienības valstu likumos ir noteikta valdes locekļu atbildība par zaudējumu nodarīšanu sakarā ar parādnieka maksātspējas procesa pieteikuma savlaicīgu neiesniegšanu. Tādēļ šāds likumdevēja izraudzītais tiesību ierobežojums ir samērīgs un nav saudzējošāka līdzekļa tiesiska mērķa sasniegšanai, lai mērķi būtu iespējams sasniegt tādā pašā kvalitātē.

Vērtējot vai pamattiesību ierobežojums atbilst tā legītimajam mērķim vērtējams labums, ko iegūst sabiedrība, vai tas būs lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu. No vienas puses ir to valdes locekļu tiesības, kuri nav izpildījuši imperatīvas tiesību normas un atsavināja ieinteresētajām personām parādnieka mantu, kas ir vispār vērtējams kā ļaunticīga rīcība, un no otrās puses sabiedrības vispārējā kārtība un valsts efektīva darbība sabiedrības interesēs. Tādēļ šāds valdes locekļu tiesību ierobežojums atbilst Satversmes 105.pantam.

Anotācijā norādīts, ka, lai ievērotu privātpersonai Satversmes 105.pantā garantētās tiesības uz īpašumu, Likumprojekts sagatavots tādā veidā, lai valdes locekļa (privātpersonas) atbildība par juridiskās personas saistībām iestātos tikai izņēmuma gadījumā, kad tiek konstatēta bezatbildīga rīcība attiecībā uz likumā noteiktajām saistībām, ignorējot valsts (un katra sabiedrības indivīda) intereses, jo budžeta ieņēmumi no nodokļu maksājumiem ir nepieciešami, lai finansētu sabiedrības vajadzības.

Ievērojot iepriekšminēto, nepastāv mazāk ierobežojoši līdzekļi, lai aizsargātu Satversmes 105.pantā noteiktas tiesības. Līdz ar to Likumprojektā noteiktais privātpersonas tiesību ierobežojums ir samērīgs ar mērķi, kuru paredzēts sasniegt ar Likumprojektu: labprātīgas nodokļu nomaksas veicināšana un nodokļu administrēšanas uzlabošana, tādējādi gūstot ieņēmumus, kas nepieciešami sabiedrības vajadzību nodrošināšanai, kā arī, veicinot godīgu konkurenci, uzlabojot uzņēmējdarbības vidi.¹²⁵

Pieteicēji pieteikumā norādīja uz komercsabiedrības juridisko formu, kas paredz mantiskās atbildības nošķiršanu, dalībnieks neatbild par komercsabiedrības saistībām un komercsabiedrība neatbild par dalībnieka saistībām. Pieteicēju ieskatā, komercsabiedrības saistību pārlikšana uz valdes locekļiem to pienākuma neizpildes gadījumā nonāk pretrunā ar juridisko personu atbildības nošķiršanas teoriju. Tomēr, juridiskās personas pašas par sevi

¹²⁵ Likumprojekta „Grozījumi likumā “Par nodokļiem un nodevām” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija) Pieejams <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/EB75F1CD6B5CDDFF5C2257DA900470C22?OpenDocument> [Aplūkots 31.03.2016.]

nevar slēgt darījumus, tās darbojas caur saviem likumīgajiem pārstāvjiem un komercsabiedrību gadījumā darījumus slēdz to valdes locekļi, tādēļ tie ir atbildīgi par savu darbību atbilstoši rūpīga un krietna saimnieka mērauklai, tie ir objektīvi abstrakti kritēriji, nevis valdes locekļa individuāla pasaules kārtības uztvere. Tas nozīmē, ka valdes loceklis nevarēs attaisnot komercsabiedrības mantas atsavināšanu ieinteresētajām personām un komercsabiedrības turpmāku pamešanu kā atbilstošu šiem kritērijiem. Tādēļ jautājumu par juridisko personu dalībnieku mantiskas atbildības nodalīšanu no komercsabiedrības un valdes locekļu atbildības nodalīšana no komercsabiedrības skatāma caur valdes locekļu rīcības atbilstības rūpīga un kārtīga saimnieka prizmu.

KOPSAVILKUMS (TĒZES)

Pētījuma rezultātā autors izvirza šādas tēzes:

1. Praksē notiek ieinteresēto kreditoru prasījumu apmierināšana faktiskās maksātspējas situācijā uz pārējo kreditoru rēķina, tādēļ pārējiem kreditoriem rodas zaudējumi dēļ sedzama prasījuma apmēra samazinājuma. Lai būtu iespējams noteikt pārējiem kreditoriem nodarītos zaudējumus ir nepieciešams atjaunot parādnieka faktiskas maksātspējas iestāšanās datumu, kuru noteiktu administrators. Parādnieka pārstāvjiem jāparedz tiesības šo lēmumu apstrīdēt administratoram un tiesības pārsūdzēt to tiesā.
2. Maksātspējas datuma noteikšana dos administratoram iespēju novērst kreditoru prasījumu konkurences dēļ radītas sekas, tas dos sākuma datumu, lai administrators varētu pilnvērtīgi piemērot Maksātspējas likuma 99.panta pirmo daļu atbilstoši tās jēgai un mērķim, tas ir atprasīt no ieinteresēto personu samaksātos līdzekļus kreditoru kopuma prasījumu apmierināšanai sešus mēnešus pirms faktiskās maksātspējas iestāšanās.
3. Maksātspējas likuma 60.panta trešā daļa nosaka parādniekam termiņu iesniegt pieteikumu par maksātspējas procesa uzsākšanu nekavējoties, bet tas netiek ievērots un praksē valdes locekļiem reāla civiltiesiskā atbildība par to nedraud, tādēļ ir nepieciešamība precizēt šo normu, nosakot, ka maksātspējas pieteikums jāiesniedz divu mēnešu laikā, ja parādnieka parādsaistībai/ām ir iestājies maksāšanas termiņš.
4. Parādnieka savlaicīgas maksātspējas procesa pieteikuma neiesniegšanas gadījumā nepieciešams paredzēt zaudējumu apmēra noteikšanas principu, kurš paredzētu, ka zaudējumu apmērs ir parādnieka neto aktīvu vērtības samazinājums no brīža, kad parādniekam bija pienākums iesniegt maksātspējas procesa pieteikumu. Neto aktīvu vērtības aprēķinā netiek ņemtas pārvērtēšanas sakarā ar uzskaites politikas maiņu atbilstoši saimnieciskās darbības izbeigšanas principam, līgumsodi un nokavējuma nauda.
5. Komerclikuma 170.pantā paredzēta tiesība kreditoram celt prasību pret parādnieka valdes locekļiem parādnieka labā realizējama kopā ar parādnieka maksātspējas procesu. Pārējos gadījumos tā ir neefektīva, jo piedzinējs būs pati komercsabiedrība - parādnieks un parādnieka valdes locekļiem ir visas tiesības turpināt rīkoties ar parādnieka mantu.
6. Komercsabiedrības pārrakstīšana uz citas valsts pilsoņa vai bezpajumtnieka vārda un fiktīvā valdes locekļa iecelšana notiek gadījumos, kad komercsabiedrībai jau iestājās faktiskā

maksātnešpēja. Iepriekšējo īpašnieku un valdes locekļu mērķis ir atbrīvoties no kapitālsabiedrības un tās grāmatvedības dokumentus nodot jaunajam, fiktīvajam valdes loceklim, tad fiktīvais valdes loceklis kļūst atbildīgs par grāmatvedības dokumentu nodošanu administratoram. Reālie valdes locekļi realizē savu nodomu ar šķietami tiesiskajiem līdzekļiem, apejot Maksātnešpējas likuma regulējumu. Savukārt jaunajam komercsabiedrības īpašniekam nav patiesa mērķa turpināt komercdarbību. Fiktīvais valdes loceklis uzņemas iepriekšējo valdes locekļu atbildību, tādēļ, lai pierādītu kapitālsabiedrības īpašnieka un fiktīvās valdes iecelšanu nepieciešams pierādīt, ka jaunajam īpašniekam nebija patiesa mērķa atjaunot vai turpināt komercdarbību un to pierāda fakts, ka kapitālsabiedrībai bija faktiskā maksātnešpēja pirms īpašnieka maiņas.

7. Maksātnešpējas procesa pieteikuma neiesniegšanas gadījumā ir nepieciešams noteikt likumā "Par nodokļiem un nodevām" parādnieka valdes locekļu personīgo atbildību samērīgi, t.i. tikai par nodokļu saistībām pamatparāda apmērā. Nokavējuma naudas prasījums izriet no nodokļu pamatparāda, tai ir sodīšanas funkcija un sodīta ir juridiskā persona par nodokļu maksājumu kavējumu. Tādēļ atbildības par nokavējuma naudas saistībām pārlikšana uz valdes locekli nav samērīga.

8. Administratīvā soda apmērs par parādnieka maksātnešpējas procesa pieteikuma neiesniegšanu ir neefektīvs, jo no finansiālā viedokļa parādnieka amatpersonām izdevīgāk samaksāt administratīvo sodu nekā iesniegt maksātnešpējas procesa pieteikumu. Adevātā un stimulējošā administratīvā soda apmēram jābūt lielākam par maksātnešpējas procesa uzsākšanas izdevumiem.

9. Lai novērstu nelietderīgu valsts resursu izmantošanu un ievērotu procesuālās ekonomijas principu ir nepieciešams ierobežot iespēju valdes locekļiem atbrīvoties no personīgas atbildības par juridiskās personas nodokļu maksājumu saistībām, ja tiek pasludināts parādnieka juridiskās personas maksātnešpējas process pēc valdes locekļa pieteikuma, nosakot procesuālo termiņu - kamēr Valsts ieņēmumu dienests izskata administratīvo lietu iestādē. Turpmāka Valsts ieņēmumu dienesta lēmuma pārsūdzēšana administratīvajā tiesā ar esošo iespēju valdes locekļiem atbrīvoties no atbildības jebkurā administratīvajā lietā stadijā noved pie nelietderīgas valsts resursu izmantošanas. Pārsūdzēšana nedrīkst radīt valdes loceklim iespēju atbrīvoties no personīgas atbildības, kas rodas no Valsts ieņēmumu dienesta lēmuma vai tiesas sprieduma, novēloti iesniedzot maksātnešpējas procesa pieteikumu.

Tādēļ nepieciešams precizēt likuma “Par nodokļiem un nodevām” 61.panta vienpadsmitās daļas regulējumu nosakot, ka *Valsts ieņēmumu dienests, pamatojoties uz valdes locekļa iesniegumu, atceļ lēmumu par nokavēto maksājumu atlīdzināšanu gadījumā, kad tiesa attiecībā uz juridisko personu pieņem nolēmumu par tiesiskās aizsardzības procesa uzsākšanu vai juridiskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanu. Šo tiesību valdes loceklim var piemērot, iekams nav pabeigta administratīvās lietas izskatīšana Valsts ieņēmumu dienestā, ja tiek uzsākta pārsūdzēšana, pēc tam valdes loceklis nevar atbrīvoties no atbildības, iesniedzot maksātnespējas procesa pieteikumu.*

IZMANTOTAS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

1. Grāmatas

1. Torgāns K. *Saistību tiesības*, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 219. lpp.
2. Torgāns K. *Līgumu un deliktu tiesību problēmas*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 132.-135.lpp.
3. Līcis A. *Prasības tiesvedībā un pierādījumi*, Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2003., 62.lpp.

2. Atsevišķi raksti grāmatu ietvaros vai internetā

1. *UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law, Part four: Director's obligations in the period approaching insolvency*, 2013, Pieejams <https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/Leg-Guide-Insol-Part4-ebook-E.pdf>
2. *Study on directors' duties and liability*, Carsten Gerner - Beuerle, Philipp Paech, Edmund Philipp Schuster, (Department of Law, London School of Economics) E-book. London, 2013 Pieejams http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/board/2013-study-analysis_en.pdf
3. *Annex to Study on directors' duties and liability*, Carsten Gerner - Beuerle, Philipp Paech, Edmund Philipp Schuster, (Department of Law, The London School of Economics and Political Science), Pieejams http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/board/2013-study-reports_en.pdf

3 Periodika

1. Mg.iur. Evija Novicāne, Valdes locekļa atbildība par dokumentu nenodošanu maksātnespējas procesa ietvaros. Jurista vārds, 03.03.2015. Pieejams www.juristavards.lv
2. Mg.iur. Sergejs Rudāns, Valdes locekļa atbildība par sabiedrībai nodarītajiem zaudējumiem. Jurista vārds, 23.01.2013. Pieejams www.juristavards.lv
3. Mg.iur. Evija Novicāne, Valdes locekļa atbildība par savlaicīgu maksātnespējas procesa pieteikuma neiesniegšanu. Jurista vārds, 28.01.2014. Pieejams www.juristavards.lv

4. Normatīvo aktu saraksts

1. Civillikums, Ievads: LR likums, Valdības Vēstnesis, 1937.gada 20.februāris, Nr.41, pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=90224>
2. Civillikums. CETURTĀ DAĻA. Saistību tiesības: LR likums, Valdības Vēstnesis, 1937.gada 26.februāris, Nr.46, Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=90220>,
3. Maksātnespējas likums: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 2010.gada 6.augusts, Nr.124, (redakcija uz 23.12.2015.) Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=214590>

4. Civilprocesa likums: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 1998.gada 3.novembris, Nr.326/330, Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=50500>
5. Komerclikums: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 2000.gada 4.maijs, Nr.158/160 Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=5490>
6. Par grāmatvedību, LR likums, Ziņotājs, 1992.gada 12.novembris, Nr.44 Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=66460>
7. Gada pārskatu likums, LR likums, Ziņotājs, 1992.gada 12.novembris, Nr.44, Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=66461>
8. Maksātnespējas likums: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 2007.gada 22.novembris, Nr.188, Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=166663>
9. Par nodokļiem un nodevām : LR likums, Latvijas Vēstnesis, 1995.gada 18.februāris, Nr.26, Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=33946>
10. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss: LR likums, Ziņotājs, 1984.gada 20.decembris, Nr.51, Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=89648>
11. Likums Par valsts budžetu 2016.gadam: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 2015.gada 18.decembris, Nr.248. Pieejams <http://likumi.lv/ta/id/278623-par-valsts-budzetu-2016-gadam>
12. Latvijas Republikas Satversme: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 1993.gada 1.jūlijs, Nr.43, pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=57980>
13. Dutch Civil code, Nīderlandes civilkodekss, Artile 2:248, 1.daļa, pieejams <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm>
14. Kārtība, kādā Valsts ieņēmumu dienestā uzsāk un izbeidz procesu par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu budžetam, pieņem un atceļ lēmumu par nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu, nodrošina tā izpildes kontroli. Valsts ieņēmumu dienesta iekšējie noteikumi Nr.38, 2015.gada 19.jūnija, Pieejams <https://vid.gov.lv/dokumenti/noderigi/juridisko%20personu%20saraksts/ieksejie%20noteikumi%20nr.38.pdf>

5. Juridiskās prakses materiāli

1. Par Maksātnespējas likuma 62.panta pirmās daļas un Civilprocesa likuma 363.²panta otrās daļas normu, ciktāl tās neparedz tiesas tiesības atbrīvot personas no depozīta iemaksas, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2012.gada 20.aprīļa spriedums lietā Nr.Nr.2011-16-01.Latvijas Vēstnesis, 2012.gada 24.aprīlis Nr.63, Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=246874> [Aplūkots 19.03.2016.]
2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 15.janvāra spriedums lietā Nr.SK-101/2014, pieejams www.at.gov.lv/files/files/skc-101-2014.doc, [aplūkots 04.04.2015.]
3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta spriedums lietā Nr. SK-0253/2015, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 17.03.2016.]
4. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta spriedums 2014.gada 25.maija spriedums lietā Nr. SK-102/2014, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 18.03.2016.]

5. Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā Nr.SKC-100, Publiski nav pieejams
6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014.gada 29.maija spriedums lietā PAC-0381/2014 (C04320808), Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 18.03.2016.]
7. Rīgas rajona tiesas 2015.gada 11.jūnija spriedums civillietā Nr.C33307514, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 14.03.2016.]
8. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2015.gada 16.oktobra spriedums civillietā Nr.C30444515, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 29.02.2016.]
9. Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2015.gada 7.septembra spriedums civillietā Nr.C31267215, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 29.02.2016.]
10. Rīgas rajona tiesas 2015.gada 14.septembra spriedums civillietā Nr.C33260115, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 16.03.2016.]
11. Rīgas rajona tiesas 2015.gada 11.jūnija spriedums civillietā Nr.C33307514, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 14.03.2016.]
12. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2015.gada 27.maija spriedums lietā Nr.C27107915, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 18.03.2016.]
13. Jelgavas pilsētas tiesas 2015.gada 16.janvāra spriedums lietā Nr.115021114, Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 19.03.2016.]
14. Bauskas rajona tiesas 2015.gada 5.februāra aizmuguriskais tiesas spriedums lietā Nr.C10087514. Pieejams www.tiesas.lv [Aplūkots 30.03.2016.]

6. Citi avoti

1. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2015.gada 29.decembra preses relīze par lietu Nr.2015-25-01, Pieejams <http://www.satv.tiesa.gov.lv/press-release/ierosinata-lieta-par-normam-kas-paredz-valdes-locekla-atbildibu-par-juridiskas-personas-nokavetajiem-nodoklu-maksajumiem/> [Aplūkots 31.03.2016.]
2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojums lietās par darījumu apstrīdēšanu un zaudējumu piedziņu no parādnieka pārstāvjiem maksātnespējas procesu ietvaros; 49 lpp., Pieejams www.at.gov.lv/files/.../6.../Tiesu_prakses.../Maksatnespeja_06_05_2014.docx [Aplūkots 05.05.2015.]
3. Latvijas Republikas Valsts kontroles 2015.gada 3.marta ziņojums Nr.2.4.1-5/2014; 7.lpp., Pieejams http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2014/2.4.1-5_2014/2.4.1-5_2014/revzin_mn_3mar2015.pdf [Aplūkots 12.04.2016.]
4. Likumprojekta „Grozījumi likumā “Par nodokļiem un nodevām” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija) Pieejams <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/EB75F1CD6B5CDDFF5C2257DA900470C22?OpenDocument> [Aplūkots 28.03.2016.]
5. Maksātnespējas likuma darba grupas dokumenti, publiski nav pieejami [Aplūkots 18.03.2015.]

6. Ārvalstu investīciju padome. Pozīcijas ziņojums par priekšlikumiem maksātspējas sistēmas uzlabošanai, 6.lpp. Pieejams <http://www.ficil.lv/f/12%2005%2030%20maksatnespejas%20sistemas%20uzlabosana.pdf> [Aplūkots 19.03.2016.]
7. Centrālā statistikas pārvaldes informācija par aktīvajiem uzņēmumiem 2013.gadā. Pieejams http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/uzreg/uzreg_ikgad_01_skaitis/SR00701.px/table/tableViewLayout1/?rxid=cdecb978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0 [Aplūkots 31.03.2016.]
8. Valsts ieņēmumu dienesta statistiskie dati par juridisko personu skaitu uz 01.03.2016. Pieejams <https://www.vid.gov.lv/default.aspx?tabid=11&id=7064&hl=1> [Aplūkots 12.04.2016.]